

ЦЕНТРАЛНА НАР. БИБЛИОТЕКА
„ЂУРЂЕ ЦРНОЈЕВИЋ“
ЦЕТИЊЕ
СР. ЦРНА ГОРА

Бр. М 16634

14 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 141

МАЊЕ ПЈЕСМЕ

ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРЕКОГА

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
Петра Црн Петровића
CRNE GORE ĐURĐE
ЊЕГОША

ИЗДАО

Милан Решетар

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

БИБЛИОТЕКА
Михаила и Иванке Вучо

Број 141.....

БИБЛИОТЕКА
УРЕД ЗА ИНФОРМАЦИЈЕ
при Претсед. Владе ЦРНЕ ГОРЕ
Бр. 141

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

ЂУРЂЕ
CRNOJEVIĆ

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

МУЗЕЈСКУ
ПРИМЈЕРАК

Т. 1878/95

ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
„ЂУРЂЕ ЦРНОЈЕВИЋ“
ЦЕДЕНИК

Сигн бр.

Н-76634

141 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА. 141

МАЊЕ ПЈЕСМЕ

ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГА

ПЕТРА II-ОГА ПЕТРОВИЋА ЊЕГОША.

ИЗДАО
ВЛАДИКА
CRNE GORE
CRNOJEVIĆ

БИОГРАД.

ШТАМПАРИЈА „ДОСИТИЈЕ ОБРАДОВИЋ“
ДИМИТРИЈА ГАВРИЛОВИЋА (ПРЕЂЕ АЦЕ М. СТАНОЈЕВИЋА)
Кнегиње Љубице улица број 6.

1912.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

О ОВОМ ИЗДАЊУ.

Кад ме је Српска Књижевна Задруга лани позвала да приредим ново издање свијех мањих пјесама владике Петра Петровића Његоша, ја сам се томе часному позиву врло радо одазвао, јер сам мислио и мислим, да је пјесник *Горскога Вијенца* заслужио, да се и његове мање пјесме растуре у критичном издању по цијеломе нашем народу. Зато је баш сасвим zgodно да оне уђу у издања Српске Књижевне Задруге која се шире, као мало која друга наша књига, по цијеломе Српству; премда — то треба признати — многе између овијех пјесама неће наћи правог одзива него код онога, којему није доста да зна владикау као пјесника *Горскога Вијенца*, већ хоће и да зна, како је у разним моментима његова живота вибрирала душа овог великог пјесника и дубоког мислиоца. А и zgodан је час да се баш сада приреди ово издање, јер се баш сада некако врши 100 година откада се наш пјесник родио, тако да ће се и овијем издањем прославити тај велики год.

Моја ја задаћа била и лака и тешка: била је лака, јер — пошто се одвоје владине четири овеће пјесме (*Горски Вијенац*, *Лажни Цар Шћепан Мали*, *Свободијада* и *Луча Микрокозма*) — мање су његове пјесме биле већ прикупљене већим дијелом у *Народној Библиотеци* браће Јовановића у Панчеву, гдје су изашле (не знам које године) под натписом *Пустинњак цетински, скупљене пјесме владике Петра П. Петровића Његоша*; а 21 пјесму, што пијесу ушле у то издање, скупљено је пак руски про-

фесор П. А. Лавров у додатку к својему дјелу *Пейтръ II. Пейтровичъ Нѣгошъ* (Москва 1887). С те стране дакле мој је посао био лак; али је био опет и тежак, јер се нијесам хтио задовољити тиме, да прештампа текст панчевачкога издања и Лавровљев, већ сам хтио да га испоређујем увијек с оригиналним издањима, а то баш није било лако чинити, јер се овдје у Бечу не налазе него само неке од онијех публикација, гдје су изашле поједине владичине пјесме. Па зато баш поред пријатељске помоћи из Биограда, Загреба и Новог Сада нијесам могао нити доћи до првашњега текста сваке пјесме, нити (а то још више жалим!) констатовати, нема ли још која владичина пјесма у којему старијему журналу или годишњаку што га Лавров ни у Биограду није могао да нађе. Напротив мислим да су овдје сабране све владичине пјесме које су се нашле и биле на свијет издане послје Лавровљеве књиге.

Прештапавајући овдје мање владичине пјесме ја сам наравски настојао да им у свему сачувам *текст* што им је сам пјесник дао; нијесам дакле баш ништа мијењао (док је у панчевачком издању подоста језик „поисправљан“), само што сам стари правопис владичин окренуо на наш садашњи. Гдје сам пак мислио да је у оригиналном тексту каква гријешка која квари смисао, њу сам доиста исправљао, али сам сваки пут при дну стране биљежио, како је баш у првome издању. С истога сам разлога додавао и по гдјекоје слово (особито -х у другоме падежу множине у именица), па и цијелу ријеч за коју сам с разлогом могао мислити да је била у рукопису владичину а да је то редактор односнога журнала или штампарија изоставила; него сам свако тако слово и сваку таку ријеч метао у *угласце* заграде {}, а у такe сам заграде метао и натписе пјесмама које је сам владика оставио без натписа; уопће гдје год сам и иначе што додавао к туђим ријечима, и то сам сваки пут заградио угластим за-

градама. При крају сам сваке пјесме пак казао, одакле сам је узео.

Мислим пак да ће свакому добро доћи попис владиних дјела који ћу сада да изнесем. Задњи је пут таки попис дао Лавров у својој књизи о владици на стр. 401—410. Ја сам настојао да и овај попис буде потпун, па сам га, као што је и Лавров свој, удесио хронолошким редом, и то, докле се могло, по реду како су пјесме постајале, а не како су се издавале. За пригодне пјесме узимао сам датум самога догађаја, на који се односе, јер је сва прилика да су редовно и постајале непосредно под живим упечатком односнога догађаја. Потпуности ради узео сам у овај попис и веће пјесме и ствари у прози.

Хвала пријатељу проф. Павлу Поповићу, који ме је натјерао на овај посао и много ми помогао да га свршим, а од срца хвала и г. Николи Антули који је био тако добар те је испоредио с владинијем автографом пријевод *Илијаде* (бр. 84) а с оригиналним издањима пјесме што се овдје штампају под бр. 9, 42, 43, 44, 48, 51, 52, 53, 54, 61, 62 (у *Серб. Нар. Листи*), 72 (у *Војвођанки*) и 82, од којих ми је послао и пријеписе према којима је у овоме издању и удешен текст. Хвала напокон и г. Урошу Џонићу који је замијенио г. Антулу, кад је овај пошао у војску, те читао сам коректуре табака 11—14, док су коректуре првијех десет табака читали проф. П. Поповић и г. Антула.

У Бечу 12. октобра 1912.

Милан Решетар.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ПОПИС ВЛАДИЧИНИЈЕХ ДЈЕЛА.

(ХРОНОЛОШКИМ РЕДОМ.)

1825—1827. г.

1. — [*Геклићки свашови.*]

„Најпрво његово ориџинално сачињење била је једна пресмијешна и више сатирична но исторична пјесна о некаквим некличким сватовима, коју је он више пута, крадимице од владике [Петра I-ога], ђацима уз гусле пјевао тако вјешто, да се и сами владика, слушајући га из ћелије, у сав грохот смијао.“

В. Врчевић у „*Dubrovniki*“ IV. год. (Дубровник 1876), стр. 72, по чијему причању излази да је то било међу г. 1825. и 1827., када је владици било 12—14 година (јер и Врчевић узимље да се владика родио 1813. г.).

1829. г.

2. — [*Раић Руса с Турцима.*]

Кратак садржај и неколико стихова издао В. Врчевић у „*Dubrovniki*“, IV. год. (Дубровник 1876), стр. 73—74.

1828—1832. г.

С. Милутиновић у II-ом издању своје *Пјеваније* (Лајпциг г. 1837) издао је под бр. 55, 56, 61, 172 и 173 пет пјесама за које говори да су владичине; истина он говори само за прву (в. његову

напомену овдје на стр. 22.) да ју је владика испјевао још прије него ли је постао владиком, дакле прије краја г. 1833., али је сва прилика да је прије тога времена испјевао и остале четири, јер би их иначе ваљда он сам издао кад је издавао *Пустиињака* или *Лијек јаросѣи турске*. Трећу пјесму издао је пак по други пут сам владика у својему *Огледалу српском* (Биоград 1845) под бр. LIV а на стр. 433—437 с незнатним разликама. Напротив доста је „поисправљан“ језик па мијењан и сам текст када је та иста пјесма по трећи пут наполе штампана на Цетињу г. 1862 под натписом *Бой Руса са Турцима 1828*, одакле је с тијем јакијем промјенама прешла и у панчевачко издање. Те промјене мислим да нијесу никако узете из каквог рукописа влачина, а мислим надаље, да је пуко нагађање што се у томе цетињском издању за ту пјесму каже (в. у Лаврова, стр. 407), да ју је владика саставио у својој 17-ој години. Напротив се узело да је то било исте г. 1828 кад се је владика родио г. 1811, и тако би збиља излазило да је владици тада било 17 година. Али опет и ја мислим да је владика испјевао ту пјесму баш те истине године 1828., како што је четврту по свој прилици испјевао г. 1832. одмах послје самог догађаја; према томе и међем свијех овијех пет пјесама у доба од г. 1828—1832.

3. — *Нова вјесна црногорска о војни Русах и Тураках почешој у 1828-ом году.*
4. — *Мали Радојица.*
5. — *Бож на Марѣиниће г. 1832, 23. априла.*
6. — *Бјелице.*
7. — *Кавајка.*

1833. г., 24. марта.

8. — *[На шћу са Спужа.]*

Књиге Љубомира П. Ненадовића, III. свеска (Биоград 1881), стр. 92.

1833. г., 20. августа.

9. — *Србин Србима на часџи захваљује* (Цетиње 1834).

Прештампана у *Црногорки* г. 1884 (Цетиње), бр. 26, стр. 117.

1833. г.

- 10—20. — *Пусџињаџ цетињски, сџиса[н]о у Црној Гори на Цетињу 1833. године* (Цетиње 1834).

У *Пусџињаџу* је посвета у стиховима и 10 разних пјесама (в. стр. 219), од којих су барем неке испјеване прије првога владиџина пута у Русију, јер су без сумње оне сачињавале *Глас каменџијака* што га је владика оставио Вуџу Караџиџу кад је кроз Беч пролазио, да га тамо штампа, и што га спомиње у писму које је стигло из Петрограда у Беч 24. августа 1833. г. (исп. *Вуџова џреџиска*, VI. књ., стр. 359, 362).

1834. г., 16. новембра.

21. — *[Вуџу Сџеф. Караџиџу.]*

Вуџова џреџиска, VI. књига (Београд 1912), стр. 364, из владиџина писма Вуџу писана са Цетиња 16. новембра 1834, па с малом разликом опет при крају писма од 7. фебруара г. 1836; још прије издао по првоме писму А. Гавриловиџ у нишкој *Градини* за г. 1900, стр. 72.

1834. г.

- 22—25. — *Лијек јаросџи џурске* (Цетиње 1834).

У њему су четири пјесме (в. стр. 219).

За г. 1834 исп. још бр. 29.

1835. г., 2. марта.

26. — *Ода сџуџљења на џресџол Фердинада I-ога* (Цетиње 1835).

1835. г., 10. марта.

27. — [*На шойовима са Жабљака.*]

Књиге Љубомира П. Ненадовића, III. свеска (Биоград 1881), стр. 93.

1835. г.

28. — *Свободијада* (Биоград 1854); владика ју је довршио прије 20. јуна 1835 (исп. у Лаврова стр. 243).

1836. г.

29. — „Најпрва штампарска радња [владичине штампарије] била је старом и новом ћирилицом *Буквар*, у кому је владика једну своју пјесницу за учећу се младеж дао печатати“. — В. Врчевић у *Slovinci*, год. I (Дубровник 1878), стр. 62. — Новаковић у својој *Срп. библиографији* (стр. 191, бр. 949) спомиње (по Сеовици г. 1856, стр. 144) само *један буквар* штампан на Цетињу године 1836 тако да тај буквар није био први производ владичине штампарије; или је дакле био још један старији цетињски буквар из г. 1834 (штампан још прије *Пусићњака*!) или се Врчевић преварио у години а мислио овај *Буквар* од г. 1836. Биће да је Врчевић прије мислио оно прво, јер у рукописном *Живошћису* (в. бр. 49), на л. 19 стр. 3, спомиње као први производ цетињске штампарије „Буквари за црногорску младеж, у цркве[ним] и грађанским словима 1834-те“.

30. — [*Своје брку*].

В. Врчевић у *Slovinci*, I год. стр. 74 у напмени.

31—38. — У црногорском календару *Грлице* за г. 1837, који је ваља изашао већ крајем г. 1836 (предговор има датум 28. октобра 1836), изашло је на стр. 127—142 осам пјесама с потписом „Д... Д...“; Лавров (стр. 407—410) исказао је оправдано мишљење да се тај потпис има читати „Драго Драговић“, како владика у *Пусићњаку* сам себе зове, па да су то владичине пјесме.

1837. г., 1. јануара.

39. — [Кнезу Мештернику и кнегини за нову годину 1837.]

Издао П. Поповић старом ортографијом у Јагићеву *Archiv*-у, XXXII. књ. (Берлин 1911), стр. 181 до 183, па опет новом ортографијом у *Срп. Књиж. Гласнику* бр. 236 (од 16. окт. и 1. нов. 1910), стр. 15—18, али иначе нема никакве разлике међу оба текста.

1837. г., 1. јуна.

40. — *Сабољи бесмртнога вожда (књаза) Карађорђија. Голубица*, II. год. (Биоград 1840), стр. 128.

1837. г., 1. јула.

41. — *Нелажни знак памети праху народолујца.*

Новый Сербский Листок, XI. год. (1837), 40. књ., стр. 34—35.

CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

1837. г.

42. — *Сйомен на гробу Чедомиља сина родолубивога господина доктора Димитрија Фрушића.*

Сербский Народный Листок, год. 1837, бр. 29, стр. 228.

1838. г., 1. маја.

43. — *Јеремију Гагићу поздрав 1-га маја.*

Сербский Народный Листок г. 1838, бр. 21, стр. 161. Ваљда је само штампарска гријешка што у Лаврова стоји (стр. 403) да ову пјесму Гагић спомиње у писму од 11. јуна 1836, јер је иначе и он узимље под годину 1838.

1838. г.

44. — [Кнезу Васојевићу.]

Сербский Народный Листок г. 1845, бр. 11, стр. 88.

1839. г.

- 45—47. — У Грлици, календару црногорском за г. 1839, изашле су на стр. 122—126 три пјесме, под којима стоји само слово „А“, а за које Лавров с потпуним правом узимље да су владине; он их је одатле и прештампвао под бр. 10—12 на стр. 387—388.

1842. г., послѣје 15. августа.

48. — *Плач или жалосни спомен на смрти десе-тољетног синовца Павла Пејтровића Његоша. Пешијанско-будимски Скорочица* г. 1844, бр. 31, стр. 389—391; по Лаврову (стр. 391) синовац је владин уму 20. маја 1842., а владика примио вијест о његовој смрти писмом Гагићевим од 15. августа те године.

1842. г., септембра.

49. — [Састајао с Али-пашом.]
В. Врчевин, *Животопис владике црногорскога Пејтра Пејтровића Његоша* М. (рукопис у Матице Српске у Новоме Саду), л. 27, стр. 2—3.

Владика се састајао с Али-пашом у Дубровнику г. 1842, септембра мјесеца (в. П. Ровинскій, *Пејтръ II. Пејтровичъ Његошъ*, стр. 110—111).

1842. г.

50. — [Александру Н. Појову.]
Пушешествіе въ Черногорию Александра Пойова (Петроград 1847), стр. 67.

Попов (на стр. XVIII. предговора) каже да је био г. 1842 у Црној Гори, и тада је без сумње владика „записао у његов албум“ ову пјесму.

1844. г., јануара.

51. — *Три дана у Тријесту у мјесецу јануарију 1844.*

Издао сѧм владика у Бечу (без сумње те исте године); пјесма је затим опет издана у новосадској *Даници*, IV. год. (1863), стр. 81—82.

1844. г., од јануара до 10. марта.

52. — *Мисао*.

Сербскій Народный Листъ год. 1844, бр. 12, стр. 89. У панчев. издању под бр. 13 на стр. 30—31, а под натписом *Мисли*, само стихови 1. 2. 5. 9. 10. 93—101. 104—107. — При крају пјесме (в. стр. 129) стоји „У Бечу“, дакле је испјевана послје пјесме под бр. 51, која је испјевана у Трсту јануара мјесеца на путу из Црне Горе у Беч, а прије пјесме под бр. 53, која је опет испјевана у Трсту 10. марта на путу из Беча у Црну Гору.

1844. г., 10. марта.

53. — [Философ оди роном и поетѧ.]

Пешињанско-будињски Скорѧчеца 1844 г., бр. 37, стр. 392—393.

1844. г., 5. јула.

54. — *Прошѧресвиѧеру Јакову Појовићу*.

Јавор г. 1888, бр. 29, па опет П. А. Ровинскій, *Петъръ II (Раде) Петѧровиѧъ Нѧгошъ* (Петроград 1889), стр. 234—235. Ово је она иста пјесма „архимандриту Иринею Поповичу“ за коју Лавров (стр. 407) спомиње да је била у пријатеља владичина Ћ. Срдѧћа у Котору (исп. А. Гавриловића у *Годишњици Н. Чуѧића*, XIX. књ., стр. 198).

1845. г., до 1. маја.

55. — *Луча микрокозма* (Биоград 1845), а пред њом Посвета С. Милутиновићу која има датум 1. маја 1845, и овдје се не узимље напосе међу мање

пјесме владичине, јер се не смије одвајати од саме *Луче*, као што се не смије ни посвета *Праху оца Србије* одвајати од *Горскога Вијенца*.

1845. г., до 2. августа.

56. — *Огледало српско* (Биоград 1845), предговор има датум „на Благовијест 1845. год.“

Ову је збирку народнијех пјесама владика свакако издао, па можебити да међу њима има и која његова, као што је сигурно његова она која је под бр. LIV, а прије била у Милутиновићевој *Пјеванији* (в. бр. 5.); али опет В. Врчевић (у дубровачком *Slovincu* I. год., стр. 62) иде сигурно превећ далеко, кад тврди да су ове пјесме „већи дио њим састављене“; колико се у овоме послу човјек може мало поуздати у Врчевића види се по томе што у рукописном *Животопису* (в. бр. 49), на л. 18 стр. 12, он говори: „Све су пјесне у народу покупљене од вјешти гуслара, а само једна његова под насловом *Ударац на Жабјак* [а то је бр. LVI *Огледала*] те почиње:

„Санак снила Јакуп-агиница,
мила љуба диздар-Јакуп-аге,
у Жабљаку у цареву граду“.

Лавров се (на стр. 287—293) бавио тим питањем и мислио да су владичине оне пјесме у којима се може опазити некакво мајсторисање, а то су по његову мишљењу пјесме под бр. IV, V, VIII, XIX, XXIV, LVI и LVII; али како је слабо основано то његово мишљење, види се по томе што н. пр. за пјесму под бр. VIII узимље да је владичина само због стиха: „хеј, лацманство, далеко ти кућа!“, управ због једне ријечи *лацманство*! Зато је при крају и он сам опрезнији те каже (стр. 393) да су те пјесме, и ако можда народне, биле од владике од чести прерађене. Ја мислим да се тешко може казати које су међу овим пјесмама владичине (ако их има!), јер

знамо како је он вјешто умио да погоди тон црногорскијех народнијех пјесама његова времена.

У *Огледалу* је још његова посвета:

57. — *Сјени Александра Пушкина.*

58. — [*Милорату Медаковићу.*]

В. М. Г. Медаковић, *П. П. Нѣгош* (Нови Сад 1882), стр. 113—114.

1846. г.

59. — [*Пјесма љубави.*]

„...напише владика [загледавши се г. 1846 у Перасту у једну дјевојку] — тај пјесник! — пјесму љубави. Ову пјесму носаше владика једнако за кола-ном, па кад се поврати на Цетиње, једног дана извади је иза колана, па је прочита ађутанту [т.ј. Медаковићу]. Та се пјесма одликоваше од свију његовије пјесама... и та би се пјесма морала назвати круном његовије пјесама...“

60. — *Горски Вјештац* (Беч 1847), али посвета има датум „на ново сјето 1847 года“, дакле је сама пјесма испјевана прије тога дана — Врчевић у рукописном *Животопису* (в. бр. 49), на л. 46 стр. 2. спомиње, тобоже из *Г. В.*, ова два стиха:

„Много огња под малијем лонцем —
лонац прште ал' чорба пребуја.“

али тих стихова у *Г. В.* нема!

1846—1847. г.

61. — *Бранку Радичевићу.*

Биоградска *Трибуна*, бр. 337 од 22. октобра 1911. — Ако је пјесма збиља владинина, по свој је прилици испјевана зими г. 1846-47 кад је владика био у Бечу а и Бранко тамо на наукама.

1847. г., 1. јануара.

62. — *Поздрав роду из Беча 1847. год. [на ново љето].*

Сербский Народный Листъ, г. 1847, бр. 8, стр. 9; други пут у Гајевој *Danici*, XIV. год. (Загреб 1848),

бр. 2 од 8. јануара, стр. 5—6, а трећи пут у *Шумадинки* г. 1856, бр. 1 (в. *Годишњ. Н. Чуй.*, XIX. књ. стр. 195). У *Даници* је пјесма штампана по рукопису који се нашао у оставштини Гајевој а сада се чува у универзитетској библиотеци у Загребу; до недавно лист, на којему је ова пјесма, био је читав, тако да је проф. Павле Поповић могао преписати цијелу пјесму, али сада нема него горња половина листа, а на њој спријед а стихови 1—26 а страга стихови 59—73. Добротом г. директора загребачке библиотеке ја сам могао прегледати тај рукопис и увјерити се да је Поповићев пријепис од сачуваног дијела *сасвим* вјеран и тачан, а да је на самом листу владика својом руком записао само натпис и додао пак стих 59-ти, док је све остало писала друга рука, а тако је од туђе руке и потпис „Petar Petrović Njegoš Vladika Crnogo.“ који је писан латиницом.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
1847. г., априла.

63—64. — *Кули Ђуришића и Ђеордак Алексића* (Беч 1850).
CRNOJEVIĆ

Обје су пјесме по свој прилици испјеване скоро после самих догађаја о којима пјевају: први је бој био „10. априла“ (в. стр. 141.) а други „око Миτροва дне“ (в. стр. 157.), дакле око 9. априла; томе у прилог могло би ићи и то, што се на крају прве пјесме (в. стр. 156) говори о 1847-ој години ријечима „ове године“.

1847. г.

65. — *Орао и свиња, или наша браћа подмићена од Турака*[х].

Шумадинка г. 1852, бр. 51, а одатле у *Лаврова*, бр. 21, стр. 400—401. Ова се пјесма по свој прилици односи на исти догађај који је опјеван у *Кули Ђуришића*, па је ваљда од прилике у исто доба и постала.

1847. г.

66. — *Лажни цар Шћейан Мали* (Трст — Загреб 1851).

Сам владика (на стр. III) каже да је ово дјело „јошт 1847. године написао“. — Стихови, што су наштампани као мото, нијесу каква посебна пјесма влаदिцина већ су узети из пјесме *Поздрав роду* (бр. 61, стих 43—45).

67. — *Јб. Шћуру 1847 г.*

Глас Црногорца г. 1875, па одатле у Лаврова бр. 18, стр. 397—398.

1848. г., 1. марта.

68. — *Сїровод ѡраху С. Милутиновића.*

Подунавка (Биоград) г. 1848, бр. 15 од 9. априла, стр. 61—62.

1849. г.

69. — *Прољеће.*

Любитель просвѣщенія, Сербско-далматинскій магазинъ за лѣто 1849, XIV. год. (Задар), стр. 118—119.

1850. г., 7. децембра.

70. — *Пировање.*

Даница, IV. год. (Нови Сад 1863), бр. 11 од 7. марта, стр. 163—164. Пјесма има датум 7. децембра 1850.

1851. г., 1. јануара.

71. — *Рим 1. јануара 1851.*

Даница, IV. год. (Нови Сад 1863), бр. 8 од 24. фебруара, стр. 113.

1851. г., 4. марта.

72. — *Полазак Помїеја.*

Даница, I. год. (Нови Сад 1860), бр. 15 од 10. јула, стр. 305—308; други пут, по другом рукопису, штампано првих 65 стихова у *Војвођанки* г. 1851, бр. 34 од 30. априла, стр. 133. — Владика је био у Помпеју 4. марта 1851 (в. стр. 179).

1851. г., априла.

73. — [*На медаљи о косовском боју.*]

Војвођанка г. 1851, бр. 35, у допису из Напуља априла мјесеца г. 1851, па одатле у *Годишњици Н. Чујића* XIX књ. (Биоград 1899), стр. 202. — У допису се не каже изријеком да су стихови владичини, али нема сумње да јесу.

1851. г., маја.

74. — [*Љубомиру П. Ненадовићу.*]

Књиге Љубомира П. Ненадовића, II. св. (Биоград 1881), стр. 161—162, у писму из Фиренце маја мјесеца г. 1851.

Године ?

75. — *Једна мјесечна ноћ.*

„По смрти владичиној осим поменутих књига заостало је мноштво свакојаке књижевне радње, пјесама и прозе, у рукопису. Међ' овим било је право сатиричних, умористичних па и љубовних. Колико је нама познато, најљепша му је била она под насловом *Једна мјесечна ноћ*, коју је он као пјесник и још млад човјек весело провео“.

В. Врчевић у *Slovinci*, год. I (Дубровник 1878), стр. 62. Може бити да је ово *Ноћ скупља свијетла* што је овдје под бр. 82.

76. — *Поздрав штићу Србобрана.*

Даница, II. год. (Нови Сад 1861.), бр. 14 од 20. маја, стр. 209.

77. — *Љепоће кућање на Перчању.*

Даница, II. год. (Нови Сад 1861), бр. 22 од 10. августа, стр. 337.

78. — [*Дубровнику.*]

В. М. Г. Медаковић, *П. П. Нѣгош* (Нови Сад 1882), стр. 27.

79. — *На завидника.*

Издао по пријепису влаदिчина пријатеља Ђорђа Срдића А. Гавриловић у Живаљевићеву *Колу*, II. књ. (Биоград 1901), св. 8, стр. 434—435.

80. — [*Под сликом Карађорђевог.*]

В. Врчевић, *Живойшис* (в. бр. 49) л. 15, стр. 2.

81. — [*Ловћену.*]

исти, л. 45, стр. 1—2.

82. — *Ноћ скупља вијека.*

Нашао г. проф. Павле Поповић у петроградској „јавној библиотеци“ у хартијама Е. П. Ковалевскога; pjesma није писана руком владицином, а можебит да је то она *Једна мјесечна ноћ* што се спомиње под бр. 75.

83. — *Химна ноћи.*

Даница, II. год. (Нови Сад 1861), бр. 10 од 10. априла, стр. 145—146.

84. — [*Прво ђјевање Илијаде.*]

Издао по автографу владицину А. Гавриловић у *Годишњици Николе Чујића*, XXIV књ. (Биоград 1905), стр. 139—145; исп. бр. 85.

85. — [*Слово о ђолку Игорову.*]

Издао по владицину автографу А. Гавриловић у *Годишњици Н. Чујића*, XIX. књ. (Биоград 1899), стр. 172—194. И за *Слово* и за *Илијаду* А. Гавриловић мисли да су, судећи по писму, из млађих година владиних. За *Илијаду* пак мисли да то потврђују и неки мање обични облици, а да је — како показују облици *Гектор* итд., преведена с рускога.

Владика је без сумње преводио с рускога пријевода Гњедичева што га спомиње у своме писму Вуку од мјесеца августа г. 1833 (в. Вукова *Прејиска*, књ. VI, стр. 359), и то сигурно у млађим годинама када није био још сасвим вјешт рускому језику. како доказују неке крупне погрешке при превођењу. Овдје се овај пријевод штампа према автографу пјеснику.

Има пак и неколико пјесама које се спомињу као да су владине, а опет или нијесу његове или се већ налазе међу онима што су доведе набројане:

86. — Већ у првоме издању своје *Пјеваније* (Будим 1833) С. Милутиновић има на стр. 132—134 као 25-ту пјесму: „*Црмничани* (од Рада Томова Његуша);“ та је иста пјесма, опет под бр. 25 и под сасвим истим натписом, и у другом издању (Лајпциг 1837) на стр. 40—41. Будући да је и владика био „Раде Томов“ и Његуш, могло би се помислити да је и ово његова пјесма, али опет мислим да није, јер би га Милутиновић без сумње звао „Петровић Његош“ као што и за 20-ту пјесму I-га издања каже (стр. 108) да је „од Тома Маркова Петровића Његоша“, па то понавља и у II-ом издању на стр. 33. То ће дакле бити некакав други Раде Томов који је био само Његуш а није Петровић Његош.

87. — У *Гласнику* Срп. ученога друштва I. књ. (Биоград 1847), стр. 200, Милош Поповић каже да је владика г. 1834 издао и пјесму *Молишву Црногораца к богу*; ту је вијест преузео и Јагић у свој чланак *Jihoslovane* у чешком *Naučnom slovníku* (в. стр. 353 сепаратнога отиска, Праг 1864); Лавров (стр. 407), који то обоје спомиње, каже да није могао наћи те пјесме, али ја не мислим да је то каква посебна пјесма нити да је напосе штампана г. 1834, већ је то без сумње прва пјесма у *Пусињаку: Црногор. и к свемогућему богу*.

88. — Љ. Ненадовић изнио је најприје у *Србији*

г. 1868—69 па у својим *Књигама* (II. св., стр. 64) вијест да је владика спјевао пјесму о Смаил-аги Ченгићу, о којему је у *Iskri* г. 1846 изашла позната Мажуранићева пјесма *Смрт Смаил-аге Ченгића*, и да му је из ње казивао неколика стиха што се збиља налазе и у Мажуранићевој пјесми. На темељу те вијести развила се доцније доста опширна полемика (в. литературу о њој у Прохаскину издању *Смрти*, Биоград 1911, стр. 89—90) о томе, чија је управ *Смрт* и је ли то оригинална пјесма Мажуранићева или само она владичина прерађена; али откада је изнесен автограф Мажуранићев, по којему се баш види, како је пјесма постајала, не може бити ни говора о томе, да је он какву туђу пјесму прерађивао. Иначе, ко може и помислити на то да би Мажуранић, *док је владика још жив*, износио његову пјесму под својим именом!

89. — У панчевачком издању под бр. 2 а на стр. 7—12 прештампана је из *Љетописа* Срп. Матице за г. 1838, 44. књ., стр. 65—70, пјесма *Вечерња молитва* која је тамо изашла без икаквог потписа а за коју „издаваоци“ панчев. издања тврде да „многи знаци“ кажу да ју је владика испјевао „можда у младићским годинама својим“. Лавров о њој не говори ништа, али је није узео у свој „канон“ владичинијех пјесама; напротив А. Гавриловић у *Годишњици Н. Чујића*, XIX. књ., стр. 171, каже за њу: „... али се зна да је владичина: по традицији у Матици Српској и — по самој песми, којој то показује и сам почетак“, па наводи првијех осам стихова.

Што је та „традиција у Матици Српској“, не знам, а не могу ни да видим те „многе знаке“ да је то владичина пјесма, — напротив видим знаке по којима сам се увјерио да *није* његова, па је зато нијесам ни узео у ово издање. Прије свега у пјесми нема *ни једне* особине црногорског дијалекта, при чему не мислим на то, што у другом падежу множине у именица нема онога црногорског и владичиног -х при крају, јер је то могао промијенити

редактор *Љеѣойиса*, како што је н.пр. у 8-ој строфи и владицино *виђей* могао промијенити у *видий*'. Али врло много значи што у цијелој пјесми од 160 стихова нема ни циглог примјера гдје би се једнако *ије* бројило као два слога, док иначе у свакој другој владициној пјесми то често бива; ја сам баш зато и увјерен да је ту пјесму испјевао некакав екавац. Па има и других особина у језику које не могу бити владине: у 3-ој строфи има *огњ* („огњ“) мјесто *огань*, у 7-ој и 18-ој *љубве* мјесто *љубови* или *љубави*, у 10-ој *жизни* мјесто *живоѣа* или *жиѣа*, *жиѣиѣа*; и ријечи *ѣанѣир* у 18-ој строфи а *шеѣиво-ваѣи* (= ходити) у 20-ој тешко да би владица узео. Напокон има у овој пјесми подоста погрешно грађених стихова, у којима цезура сијече *краѣ* ријечи или дијели ријечи што се заједно изговарају: од слона до *вијуѣа* се (2. строфа); воѣе дух и премудрости (7. стр.); обдеѣу и мене одзив (10. стр.); само надежде огрева, к серцу кипе ѣем притиснут (11. стр.). А кад се све ово узме у обзир, излази сасвим сигурно да ову пјесму не смијемо бројити у владине.

90. — Свет. Вуловић у *Годишњици Н. Чуѣиѣа*, VII. књ., стр. 379, спомињао је владину пјесму *Полеѣи духа у бесконачноѣи* коју је у пријепису добио од Љ. П. Ненадовиѣа; за њу је Лавров (стр. 407), добивши тај пријепис од Вуловиѣа, констатовао да је то само комад из *Луче микрокозма*.

91. — Исто је тако Лавров (стр. 407) увидио да су опет из *Луче* узети они владине стихови што их је као непознату његову пјесму издао М. Драговић у *Црногорки* г. 1885.

92—95. — Сам је Лавров пак (стр. 410) мислио да су „врло вјероватно“ владине четири пјесме што су под бр. 3—6 међу „Разним пјесмама“ у календару *Грлицѣ* за г. 1835, на стр. 124—135, али их опет није узео у свој канон нити их прештампао у својему додатку. Истина В. Врчевић у *Slovincu*, I. год., стр. 62, изријеком говори: „ни један од ових

календара [т. ј. *Грлица*] није свијета угледао у којему владика није својега умотворја у пјесништву или у прози изнио“, али опет ја не мислим да се то мора баш тако строго узети, па зато и не мислим да у *Грлици* за г. 1835 мора бити и нешто владицино. И за ове пјесме ја не мислим да су владичине! прије свега под другом (*На пређашњу ђјесму одзив 1830 године*) потписан је (на стр. 126) „Г. Г.“, па ће од истога пјесника бити и прва (*„Одлазак Карађорђија из свога оћечества*) у којој налазимо и неких облика којих у владике никако нема: *џоља с џошоци, не будей вам џеваш* (= неће вам пјевати), *Србљем* (= Србљима). За 3.—6. пјесму мислим пак да су Милутиновићеве, јер при крају седме пјесме има потпис „У Видину 1817 год. — С. М.“ а све имају оно излишно *ли* и *л'* које је у њега тако често, док га у владике никако нема, н. пр. *умила се, разасћрла власе, низ рамена кошуљицу л' шанку...* (стр. 127); *ја ли рањен без одзира одем* (стр. 129), па и оне имају таквих облика којих у владике иначе нема, н. пр. у *дубоки снови* (стр. 128), *Е већ 'во* (= ево) *муке* (стр. 129); *Лаки крили свијају* (стр. 132); *уразумиде* (= уразумиј, 2. лице запов. начина, стр. 132).

96. — Врчевић тврди да је владика и у прози писао (исп. стр. XVII, бр. 75, и стр. XXI, бр. 92—95), али од свега тога биће да су се сачувале само двије ствари; наиме у *Slovinci*. I год., стр. 62, износећи владичине „печатане књиге“, Врчевић спомиње на другом мјесту *„Жиџије Мрђена Злосрејниковића, алигорично-шаљиво“*. Лавров (стр. 410) свратио је пажњу на *Жиџије Мрђена Несрејниковића, њим самијем сјисано*, које је штампано у *Грлици* за г. 1837 на стр. 75—97, али није се усудио изрећи мисао да је то једна те иста ствар, јер је био у кривој мисли да Врчевић набраја у *Slovinci* владичине *џјесме*, док у истину он набраја „печатане књиге“. Ја зато мислим да су *Мрђен Злосрејниковић* и *Мрђен Несрејниковић* једна те иста ствар и да је то баш владицино дјело, како доказује и чисто црногорски

говор и здрави хумор који тако јако сјећа на војводу Драшка! И доиста у рукописном *Животопису* (в. бр. 49) Врчевић спомиње (на л. 17, стр. 1) као владицино дјело: „*Мрђен Несрећниковић*. Ова је [књига] списана у прози 1835-те године и у штампарији цетињској печатана“, и каже да му је сам владика тумачио нешто из ње.

97. — У Милутиновићевој *Пјеванији* на стр. 96—97 има под бр. 60 „*Сан на Божић* (Алигорија, т. ј. примјена)“ у прози, за који Сима за чудо тек на стр. 238 (у напомени к бр. 130) говори: „*Сан на Божић* такођер је владике производ“.

98. — Лавров (стр. 407) из ријечј Врчевићевијех у *Slovinci*, I. год., стр. 62, наводи као владицино дјело у прози и „одломке из Волтера“, али и ту је слабо разумио Врчевића који каже: „Ови га је обучавао у француском језику, и тако је владика био добро упоравио, да је Волтерова сочинјења у наш језик без натеге преводио“ — а то не значи ништа друго, него да је владика, учећи француски, за своје вјежбање преводио по свој прилици само наустице — Волтера српски.

99. — Владика је у прози писао и једину ствар која није била писана српски; Љ. Ненадовић прича наиме ово: „[стр. 21] каже ми [владика], да се зимус [т. ј. зими г. 1850—51] занимао описивањем Црне Горе и њене историје на француском језику. У томе помагао му неки овдашњи адвокат, Ђузеппа Каза. Он сваки дан долази те с владиком по један сат ради. Владика му обично диктира [стр. 22] а он француски пише. То је дело већ готово... Ово је дело, као што ми рече, удешено за читање странаца, који нас не познају“.

Књиге Љуб. П. Ненадовића, II. св. (Биоград 1881), стр. 21—22.

М. Р.

Напомена. — Две је ствари нужно још напоменути.

1) У овом издању пројектован је био и извештај увод „Мањим Пјесмама“ П. П. Његоша, али из многих узрока тај увод није могао доћи на ред. Он, у осталом, једва да је био потребан. После предговора Г. Решетара, који обухвата најпре, што је потребно рећи о овом издању, а затим, цео попис Његошевих дела; и после опширне студије Г. Ј. Продановића „Петар II Петровић Његош“, штампане у 65. књизи редовних издања Задругиних, пред „Шћепаном Малим“, у којој је изложен цео живот Његошев и преглед његових дела, и где се и о мањим песмама Његошевим посебице говори на стр. 17—21, 36—7, — увод к овом издању не би имао шта много да каже. Напоследку, и сами наши читаоци довољно познају вредност и карактер Његошевих дела, те ће и без нарочитог увода моћи с пажњом и разумевањем читати ово дело нашег великог песника.

2) Због важности самога дела, управа С. К. Задруге је сматрала да треба да поклони нарочиту пажњу техничкој страни овог издања. Она је због тога штампала ову књигу оном истом врстом слова која је пре кратког времена употребљена за „Антологију новије српске лирике“ Г. Богдана Поповића, и која се показала веома подесна за збирке стихова. Управа је, уз то, за оне песме или групе песама које је Његош у засебним књижицама издавао, штампала њихове наслове на засебним насловним листовима, што је леп а у нас врло мало негован обичај при издавању великих писаца. Негде је за те насловне листове давала и снимке из оригиналних издања. Тако је дала снимак за песме из „Пустињака цетињског“, и одвојила их од оних које за њима иду, нарочитом нештампаном страном и назначењем где је крај њихов, као што их је одвојила и од претходних песама, тако да се књига „Пустињак цетињски“ техничким распоредом издваја из осталог дела књиге.

Песме из „Лијека јарости турске“ тако су исто технички издвојене, сем што се насловни лист није дао снимити по оригиналу. „Лијек јарости турске“ у оригиналном издању тако је ретка књига да се данас зна за само два примерка њена, један у Београду у некадашњој својини пок. Јована Ђорђевића, књижевника, а други у Загребу, у својини Свеучилишне књижнице. Ни један, међутим, нема насловнога листа. Текст насловнога листа у овом издању штампан је како је забележен на поменутом београдском примерку руком Ђорђевића, који је оригинално издање некада могао видети у којем потпуном примерку, и јамачно отуд преписао наслов. „Ода ступљења на престол Фердинанда I“ добила је на исти начин насловни лист и назначење краја; наслов је преписан са оригиналног издања. За „Три дана у Тријесту“ снимљен је насловни лист, као и за „Пустињака цетињског“. Тако исто и за „Кулу Ђуришића“. Само се за песму „Србин Србима на части захваљује“, коју је такође Народна библиотека засебно штампао, није могло слично учинити. За снимање насловних листова „Пустињака цетињског“ и „Три дана у Тријесту“, Г. Јован Томић је предусретљиво уступио на послугу примерке тих дела из Народне Библиотеке, на чему му срдачна хвала. Не мања хвала Г. Николи Антули, супленту IV гимназије, и Г. Урошу Џонићу, супленту III гимназије, ученицима потписаног, који су потписаноме много помогли при штампању овог издања.

Павле Поповић.

MAŃE ПЈЕСМЕ

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

МАЊЕ ПЈЕСМЕ П. П. ЊЕГОША.

[1] [ЋЕКЛИЋКИ СВАТОВИ.]

[2] [РАТ РУСА С ТУРЦИМА.]

„Ове исте године (1829.) наиђе на једну књижицу историчну, али у руском језику наштампану, о бившем посљедњем рату измеђ' руске царице Катарине II. и турским царом Сулејманом¹ у Азији; и знајући Раде доста добро славенски језик, ласно му је било разумјети руски, и тако га побуди руска пobjеда над Турцима да је саставио о овоме боју једну пјесну у народном духу. И радња му испане вјешто, да се онда по свој Црној Гори уз гусле пјевала, а можебити да се и данас у народу помиче. Ја сам ову пјесну више пута чуо, наизуст пјевати од Крста Машанова Петровића, од којег се данас спомињем да је почетак, како је московска краљица, по мисли Катерина, писала цару Сулејману, ако се већ Турци не окане чинити зулуме раји, да ће му на Стамбол ударити, ставити звона на Јасофију, а њега при конопу свезати итд., па кад је послала књигу, спомињем се:

Брзо слеће књига до Стамбола;
да је носи соко под крилима,
joшт би чудо, побратиме, било,
а камо ли татар под оклопје.

Па даље, како се Султан на Катари(ни)но писмо наљутио и отписао:

Не будали, влашка удовице! 5
ђе не овца с вуком ратовати
и грмуша орлу наудити?
но ти ево мисирско повјесмо,

¹ [Ни за вријеме Катарине I-ве (год. 1725—1727.) ни за вријеме Катарине II-ге (год. 1762—1796.) није било у Турској цара који би се звао Сулејман; ваљда Врчевић мисли Селима III-га (год. 1789—1807.) за којег је свршен други рат Катарине II-ге с Турцима (год. 1787—1792.).]

уз повјесмо шимширли-пресљицу,
 те ми преди гаће и кошуљу 10
 и навези турску авдесницу.
 Е, тако ме не заклали вуци
 у џамију, ће клањају Турци!
 ако дигнух моје јањичаре,
 сву ћу твоју земљу поробити, 15
 поробити, ватром попржити,
 а тебе ћу живу уфатити,
 да ме дворниш као робињца.

А Катарина се наљути, па каже Раде у пјесни:

По једном се књигам праметнуше,
 а по другом боја започеше итд.“ 20

В. Врчевић у „*Dubrovnik*“-у“, IV. год. (Дубровник 1876),
 стр. 73—74.

NACIONALNA
 ВУЧЕ ЦРНА ГИНА ЦРНОГОРСКА
 CRNE GORE DURĐE
 О ВОЈНИ ГУСАХ И ТУРАКАХ
 CRNOJEVIĆ
 ПОЧЕТОК У 1828.м ГОДУ.

Б'јела вило, моја дивна друго,
 сведи, друго, све у гусли гласе,
 твоје гласе, а у гусли јасне,
 да их чује, који разумије. 5
 разумије, драго ако му је
 Србаљ брате, ова пјесна за те!
 ти неш чути, ти је разумјети
 понајприје од осталих свије[x].
 На хиљаду и осме стотине
 двадест седме на пола године 10
 ситни ферман јесте полетио
 од пространа царства русинскога
 из бијела града Петровога,
 од силнога цара Николаја
 Николаја Павловога сина. 15

- (стр. 82). Лети ферман земљом и свијетом,
 колико је хитро полетио,
 до чуда би. побратиме, било,
 да га носи соко под крилима
 а камо ли Москов на погама; 20
 прелетио земљу без хесапа,
 докле дође Махмуту султану
 у Стамболу великоме граду,
 ђе цар сједи на своме дивану.
 Даје улак султану фермана, 25
 лијевом га руком додаваше,
 а десном се за сабљу држаше;
 још султану ово говорио:
 „На тај ферман да ми отпис ладеш
 сабљом бритком и мишином јаком 30
 на првоме пољу од мејдана,
 од мејдана за дв'је¹ силе наше,“
 пак се улак ончас повратио.
 А кад цару ферман прочитао,
 поче учит кривава фермана: 35
 цар га учи, прозница га мучи,
 е ферман му страха задаваше.
 Овако му цар каурах пише:
 „Чуј ме боље, Отмановић-царе!
 ево има три године данах, 40
 отка' ме је сјевер зацарио,
 зацарио и круну ми дао;
 освоју мене даве додијаше,
 од Србије и од Булгарије,
 Каравлашке и Карабогданске, 45
 од све Грчке и Анадолије;
 то све плаче мени непрестано
 на проклете Турке зулумћаре,
 да се од њих живјети не може.
 То све видиш, а за то не мариш;
 него и то ја прегорјет могах, 50
 али синоћ давуџије доше

¹ две.

од простране земље Шумадије,
 пет стотинах давуцијах дође,
 сваки по кам о грлу донесе;
 55
 сташе викат гласом јединијем:
 „Хај! помагај, царе господаре!
 од Тураках, људскијех вуковах:
 скоро су нам очи извадили,
 60
 посјекли су нама господара,
 новог цара српскога Ђорђија,
 хиљадама робах поробише
 и Србију огњем изгорјеше.
 Но помагај, драги господаре,
 65
 ал' помагај, ал' нас опроштавај,
 јер овако живјет не можемо!“
 Кад разумјех Србе витезове,
 љуто ми се срце увријеше,
 и жалост ме повишна пристиже,
 70
 кад чух за смрт Црнога Ђорђија,
 моје десне из рамена руке.
 Него и то хоџах прегорјети
 до времена нашега мегдана,
 и што било, то је проминуло.
 75
 Док ево ти три хиљаде Грках,
 три тисуће Грках и Булгарах,
 сви у црно завијени сукно,
 ронећ сузе низ бијела лица;
 сви падају на гола кољена,
 сваки виче што год боље може:
 80
 „Николаје, сунце без захода,
 ал' помагај, ал' не посијецај,
 да нас не жме небожнијех рука!
 Турци су ти силни мучитељи,
 85
 не престају чињет ни зулуме,
 све зулуме пријед нечувене.
 Ал' све бисмо њима опростили,
 до што јучер нама учинише
 у нећељу на Васкрсеније,
 90
 кад појаху боже летурђије:
 поубише Турци патријарха,

(стр. 83)

око њега дванаест владиках, калуђерах триста и шездесет, а поповах и девет стотинах од сироте цркве православне.	95
Дадоше га мртвог Жудијама, да га вуку проз турске сокаке; вукоше га четири сахата по проклету стојну Цариграду, док дођоше мору на пржину,	100
тад у море њега утопише и не даше њега упоати. Но помагај, за бога милога и за нашег светог Јована! ол' помагај ол' сѝм посијецај!" "	105
Кад. султане, видјех давуџије и разумјех њихову невољу, коју трпе вазда од Тураках, још пођругу за вјеру христјанску и за повоук старца патријарха, објавих ти сефер ферманима	110
и стах кучит моје силне војске и шиљат их земљом Каравлашком, Каравлашком и Карабогданском, пут Дунава ријеке студене,	115
да поломи дунавске крепости жестокијем огњем из топовах и остале по Турској градове, да их с црном земљом све изравне и да брже иду пут Стамбола,	120
да и њега сломе и сагоре жестокијем минам и бумбама; а везире турске свеколике, све да ми их живе пофатају, ш њима тебе у Русију спреме:	125
нека знате, каква је пођруга нашом мајком црквом православном. А том силом на те турске стране да управља мој Дибѝну бане, осамдесет хиљад је солдатах,	130

а од бога помоћ сваколика.
 Још другу ти бјах одасла војску,
 војске пуно стотина хиљадах,
 а пред њима силни фелдамаршале!
 Паск'јевићу² на гласу јуначе, 135
 да похара сву Азију твоју
 и претресе кости Мухамеда
 у проклету Меку и Медину.
 Ал' ти не смје на мејдан изјести;
 но се препа, срамота те била! 140
 не хће изист на поље очито,
 да на срамство дијелимо царство;
 но подмити христјанске краљеве,
 те у мене тебе испросише
 и на капе своје одмолише; 145
 зато књиге послах на армије,
 те их вратих јопет у Русију,
 не хћех сефер с тобом заводити.
 Ал' се надах у тебе, султане,
 да већ зулум хоће прекинути, 150
 да не прште Турци сиротињу,
 твоји Турци, што се мнију вуци,
 те ти ране све опростих моје.
 Ми на љубав јопет остадосмо;
 али то нам све у ништа пође: 155
 ти погази главно пријатељство,
 са ферманом што си написао,
 послао га проза сву Турнију
 на везире, паше и кадије,
 сву да турче сиротињу рају; 160
 који ли се потурчио не би,
 да му сабљом одсијеку главу.
 Ја већ ово тријети не могу;
 но ако си, ка те зову људи,
 и ако те Туркиња родила, 165
 купи војску што највише можеш,

¹ фетмашаре.

² Паскевићу.

- хајде с војском у поље широко,
да на мегдан круне дијелимо.
Немој рећи, да је то кријући,
ал' с' у мито више поуздати: 170
вјера моја, помоћи ти неће,
ако ладеш све твоје дукате
и све краље од Европе купиш,
свијема те нећу поклонити,
него рат им зато објавити. 175
Кукавице, хоћеш ме познати:
али ћеш се мени поклонити
али ћу ти главу откинути!
празноћеса из пјешчанских странах,
није шала милион Московах 180
под оружјем, копљим и сабљама!
Сву Европу на зохор бих проио,
а камо ли кукавну Турчију!"
Такви ферман Махмут разумио,
и видио што му Москов пише: 185
све тогаде царс наредно,
терлардијах четири стотине,
да викају по Стамболу граду
без престана три бијела дана
све по реду турске старјешине 190
и остале Турке витезове,
да му брже дођу на дивана;
који ли му на диван не дође,
царска вјера, посјеће му главу.
(стр. 84) Отидоше танке терларције, 195
вићу телар, никад не престају,
уњ спомнију паше и везире
и остале Турке витезове;
„Брже да стс, царева делије,
брже боље цару на дивана, 200
у нећелу која прва буде;
који ли му на диван не дође,
царска ријеч, без главе остаде!"
Кад то чуше паше и везири
и остали по Стамболу Турци, 205

брже греде сваки пут дивана.
 Кад се Турци на диван скупише,
 они цару тако бесједише:
 „Султан-царе, од свијета главо,
 што си за нас хитро посилао? 210
 која ти је мука ол' невоља?
 али ти је Хаџем заратио?
 али ти се Мисир одметнуо
 ол' скадарски паша Бушатлија
 и његова гола Арбанија? 215
 ал' се каур-краљи сви сложили,
 сви се крстом једним прекрстили?
 оли ти је Москов заратио?
 Хај! не бој се, наш честити царе,
 наше сунце никад заходеће, 220
 које гријеш ноћи ка и дневи!
 доклен су ти Турци витежеви,
 ласно ћемо Хаџем освојити
 и вас¹ Мисир огњем попалити.
 Ако л' ти се везир одметнуо,
 Арнаутин паша Бушатлија 225
 и његова љута Арбанија:
 вјера наша, хоће погинути,
 ми Турци му кућу ископати,
 да од врага не остане трага. 230
 Ако л' су се сви краљи сложили:
 и ту слогу разврћи је ласно,
 кад смо главу змаја најжешћега
 откинули, теби донијели
 из Тополе Црнога Ђорђије. 235
 Ако л' ти је Москов заратио,
 то нам није мило ни једноме;
 бог ће знати, што ће коме дати,
 нам' је залуд ш њиме ратовати;
 отка' Петар собом закраљи се, 240
 кад гођ сефер с Московим имасмо,
 у свакому боју погибосмо,

¹ весъ.

- дадосмо му пола царства свога:
 и ово ће узети нам сада."
- Султан на то њима одговори: 245
 „Турци браћо, паше и везири!
 није мене Хаџем заратио,
 нити ми се Мисир одметнуо,
 ни проклети паша Бушатлија,
 нит' његоза љута Арбанија; 250
 него, Турци браћо моја драга,
 јуче ме је ферман допануо
 од новог краља Николаја,
 сина Павла, руског господара,
 а унука Петра големог, 255
 дин-душмана од стара времена.
 У ферман ми сефер објављује;
 још ме кавур на мегдан позивље
 под бијелом Варном на крајину
 са свом војском, што ми царство има — 260
 влах писати тако се усуди!
 Но за бога, турске поглавице,
 немојте се препаст од Москова,
 од Москова рода хаинскога!
 е тако ми свеца Мухамеда, 265
 и сејдаде, на коју је клања,
 кад напишем шездесет ферманах
 на шездесет царства ми везирах;
 када скупим силновиту војску,
 вјера моја, Турци витезови, 270
 ђавура ћу зајмит преко мора,
 преко мора тисућу конаках,
 нагнати га мору леденому,
 да га прождре море без хесапа.
 Е тако ми дина и амана 275
 и турскога поста рамазана
 ако море кавура не прождре,
 доћ му главе ни кијавет неће.“
 Турци цару одговоре тако:
 „наш султане, сунце огријало, 280
 ти све видиш, што је и како је,

(стр. 85)

како ти се кавур поткопао,
 да те ћера с овога престола,
 кога су ти стари оставили,
 оставили на мач и на сабљу, 285
 ка што су га негда и узели
 од ситнога рода грчаскога;
 дивно видиш, наш честити царе,
 да ће ти га Москов преотети,
 па да ће га за се оставити. 290
 Према штеги не би срама било :
 јачи био, пак је придобио, —
 нег' на јаде и жалости наше,
 дати ће га опета Грцима!
 Али кити свуд ситне фермане 295
 на везире, кавурске катиле,
 нека купе силновите војске,
 да Москову идеш на мегдану,
 да ти зазор и срамота пука
 у кавура, царе, не остане." 300
 Како разумје Османовић-царе,
 што му збори старомоћна Роснода,
 к себе позва стара Настрада, 305
 кој' имаше од свога рођења
 четириста и шездесет љетах;
 поче царе старцу бесједити :
 „Настрадаине, давноупантите,
 што би река и ка ти се свиђа
 од фермана, што ме допануо
 од влашкога краља Николаја : 310
 ал' ћу стари ферман потписати,
 али ћу му на мегдан изистити?“
 Старац тако цару одговара :
 „О султане, по љетима сине!
 ја сам чуо и ферман видео, 315
 што ти пише силни Николаје;
 ал' послушај ти мене, султане,
 потпиши му све фермане старе,
 Москову се до земље поклони,
 потпиши му и новог фермана : 320

- не кће ли га, царе, потписати,
 кунем ти се мојом грешном душом,
 која мисли брзо путовати,
 оћеш му га грдан потписати
 и фермана и још сврх фермана.“ 325
- Махмут старицу на то изговара:
 „стрико стари, Настрадније лавни,
 потписи бих кавуру фермана,
 а тек брајла да ми буде мирна;
 но не даду стамболске делије, 330
 они воле главе погубити,
 но кавуру ферман потврдити.“ —
 „Господару, Махмуте довлете,
 ти не слушај стамболске делије:
 кунем ти се вјером и ћитапом, 335
 ту делије ни једине није;
 те делије ништа не ваљају,
 пако бјешат, душман кад кидише;
 но добри судио кахнам се фалит,
 а не знају силење Московске: 340
 сваки воли Москов погинути,
 за свог цара и за вјеру своју
 но у Турској цар се учинити,
 солдат прости, то ли који виши!
 те делије не знаду Московске 345
 но ја живим, те ратове пантим,
 све ратове и сваке бојеве
 Ја од вазда с Московима ратим
 и од њихна страха и јунаштва
 сиједе ми длаке пронадаше. 350
 Тако стаде, док Петар постаде,
 а кад наста Петар у Русију
 и „тка“ се с Русма бит почесмо,
 трипут ми се длака промијени,
 и све трипут крвава ницала. 355
 Па и Петра могах претрпјети,
 док се роди велика каурка
 и постаде краљица московска;
 кад у боју једноме бијасмо,

- од ње страха и ње ђенерала, 360
 Кутузова испреко Дунаја,
 сви ми зуби, царе, испадонше
 из вилице и горње и доње;
 ал' ме брзе ноге унијеше.
- Тад у боју, кад крв прол'јевасмо, 365
 преда мном их тек дванаест бјеше
 од турскијех делијах силнијех!
 а кад натраг, царе, побјегосмо,
 не остаде за мном ђавољега.
- Па и више чудо да ти кажем: 370
 колико су Турци страшљивине,
 не смјеше се ни два уставити
 у бијелу граду Једренету,
- (стр. 86) но сви поше куда који знаше, 375
 а највеће пут Стамбола твога,
 да их скрију буле од каурах.
- Тек ја остах старац у Једрени,
 и то рањен од казачке руке;
 ту хеними мене дијесили,
 из мојијех плечах извадили 380
 седамдесет и четири копча,
 што их бјеху заломили у ме,
 у мојему љутоме побјегу;
 и стога сам ево престарао."
- Цар за наук главе не обраћа, 385
 већ окрену писати фермане.
- Први посла Босни земљи равној
 на рукама од Босне везира;
 овако му цар фермана пише:
 „Слуго моја, пашио Ђеладине, 390
 акко примиш ситнога фермана,
 брже скочи на поге лагахне,
 и с Травника ожежи топове;
 сву избери Босну по тифтеру,
 не остави крајичнике љуте, 395
 који су се бој бит' научили
 спрам Нијемца и спрама Србије;
 и не остав' љуте Херцеговце,

- којино су на тврду крајину
 сирам душманске ловне Горе Црне, 400
 Горе Црне и седморо Брдах.
 Брже с војском ходи ми к Стамболу,
 јере имам сефер са Московом;
 ако ли ми у Стамбол не дођеш,
 вјера моја, посјећу ти главу, 405
 а другога ставити везира,
 нека мојој Босни везирује.“
 Тај одасла, други накитио,
 посла ферман Скадру бијеломе,
 па рукама везира Мустафе; 410
 овако је ситни ферман писа:
 „Бушатлијо, пашо Арнауте,
 како примиш ситнога фермана,
 брже скочи на ноге јуначке,
 жеж' од Скадра стотину топовах, 415
 тер сакупи љуту Арбанију,
 хајдас с њоме и бијелу Видину.
 узпред узми пашу Врањалију
 и од Тешин Махмуд-беговића,
 тер на Дунав чекајте Москове,
 Вјерна слуго, не издај султана, 420
 а турску ти вјеру дајем тврду,
 тек ђауја натраг повратимо
 и његово царство освојимо,
 оћу тебе, слуго, учинити 425
 пред свом војском мухур-сахибијом
 и мојнјем пашом учтуглијом
 и везиром од четири туга.“
 Они посла, трећи написао,
 одсла ферман на Уруменију, 430
 на валију и на премалију:
 „Како примиш мојега фермана,
 жеж' на Битољ стотину топовах,
 скупи листом сву Уруменију,
 крећи брже пут мога Стамбола, 435
 јер имамо рати с Московима“
 И та посла, четврти написа,

- посла ферман у Анадолију
 па шест пашах и на три везира;
 у ферману царе запов'једа: 440
 „На ноге се, моји соколови,
 на градовма уждите топове,
 скуп'те војске, што више можете,
 хајте к мени, синци, у Станбола;
 јер имамо сефер с Московима.“ 445
 Та полеће, а пети напраља,
 посла ферман богату Мисиру
 до на руке Мехмеда Алије;
 овако му султан говорио:
 „Мехмед-беже од Мисира главо 450
 и уздани богом побратиме,
 како примиш мојега фермана,
 жеж' на Каир стотину тоновах,
 скупн војску силну по Мисиру,
 с војском хајде пут нашег Стамбола, 455
 јер имамо сефер с Московима,
 са Московом краљем каурскијем.
 А тако ми свеча Мухамеда
 и Алије зета његовога,
 како краља влашког добијемо,
 хоћу тебе, добро, поклонити
 сав богати Ципар и Кандију,
 још ти шћерцу дати за љубовцу,
 другог тебе учинит султана
 над Мисиром, Ципром и Кандијом, 465
 ако мене сад не издаш, добро.“
 И тај посла, па шести написа,
 посла ферман пространој Азији
 на двадесет пашах и везирах;
 цар им пише у своје фермане: 470
 „На ноге се, наши соколови,
 сви везири, цареви већили,
 скуп'те силне по Азији војске,
 и њима хајте к мени у Стамболу,
 јер имамо рати с кахурима; 475
 који ли ми у Стамбол не дође,

(стр. 87)

- сабља ће га моја распашити “
 Кад везири књиге разумјеше
 и фермане цара честитога,
 сташе купит војске силновите, 480
 са војскама иду пут Стамбола;
 а када се силе скупиле
 у Станболу пред свога султана,
 све пред цара паше изидоше
 до Мустафе скадарског везира. 485
 Боже мили, чуда ужаснога!
 колико се скупило Тураках,
 тевтер каже, калем хесапно,
 више војске нег’ у Бунарта!
 Гледа војске с дивана султана, 490
 а у себи тако проговара:
 „Ах честити свече Мухамеде,
 шта ће јадан кахур учинити
 спроти тебе и све твоје силе?
 Ал’ махниту није се чудити, 495
 јербо се је јакко посилио,
 от како је Француза добио
 и двадесет краља кавурскијх.
 Ал’ тако ми твојега имена,
 кад му пуштим Турке витезове,
 ни Москва их дочекати неће;
 не зна ћафир с ким се ударио,
 којино је господар од земље
 и свак му се клања од свијета!
 шта л’ је змаје, хоће да познаје: 505
 змај краљеве ждере, те се храни,
 он не мари за друкчије чазбе.
 Ев’ потомка баш твојега, свече,
 у твојему емиру Махмуту!
 каур-краљу на мејдан ће поћи, 510
 свим власима очи извадити,
 како су му и стари чињели.
 Још кад пуштим помамне Арапе
 на њихове витке бедевије,
 до мора га хоће дохерати, 515

а ни море г' сачувати неће.
 Ја цар имам мила побратима,
 у Мисиру газију Алију:
 он х' у море потопит кавуре,
 он и соко паша капудане 520
 то кавурство и тог ђаур краља
 и све краље и њихове војске.*
 У ријечи, коју сам збораше,
 у то султан на ноге ђипио
 и Москову ферман откитио; 525
 овако је цар га написао:
 „Николаје, што јуче настаде!
 што ми пишеш и у ферман кажеш,
 да ти влашке даве додијаше
 баш на моје соколове Турке, 530
 да власима зулум чине Турци:
 чине зулум и чиниће им га!
 Не питамо тебе, кавурине,
 како ћемо рајом управљати,
 којуно је сабља Орканова 535
 на мејдану јуначком добила,
 на Косову и другим пољима
 од влашкога рода безвјернога,
 од Лазара и другијех царех
 Никада те, влахо, не питамо, 540
 како ћемо царством управљати;
 ал' кад мене на мејдан позивљеш,
 на то тебе, краљу, одговарам:
 ако те је влахиња родила
 и ако си Москов од поштења 545
 и праунук Петра бркатога,
 хајде мене на мејдан јуначки
 под бијелом Варном на крајину,
 сад, иишала, посједочит хоћу
 твојом смрћом краља Владислава 550
 и под Варном гроб ти ископати.
 на гроб дићи мечит и мунаре.
 Доста збора, хајде на мејдана
 са свом силом од земље московске,

- (стр. 88) на бјелегу у поље широко, 555
 Ђе се, краљу, најпр'је¹ састанемо.“
 Турче младо те ситено пише:
 „Ако мене под Варну не дође,
 „ја ти граду идем Петробургу“
 На Илин-дан Турчин мејдан пише, 560
 да му на зло Госпођин-дан дође.
 Цар Никола кад га разумио
 и кад виђе, што му Туре пише,
 тому се је громко насмјехао;
 витезове к себи дозиваше 565
 и овако њима говораше:
 „Војевode, мудри фелдмаршали,
 ти Дибићу и Паскијевићу;
 дијте, слуге, силовите војске!
 Паск'јевићу, хајде пуг Азије, 570
 узми војске шездесет хиљадах;
 право хајте к Меки и Медини,
 да претресеш кости Мухамеду,
 да ми узмеш на сиду Азију.
 А, Дибићу, моја вјерна слуго, 575
 узми војске стотину хиљадах,
 с војском хајде преко Каравлашке
 к Силистрији, Дунаво пријеђи,
 узми града, немој почасити,
 немој твоју главу изгубити 580
 и невјером мојом се назвати.
 А ја одох под Варну бијелу
 на мејдану Махмуту султану.“
 Када цара слуге разумјеше,
 до земље се њему поклонише, 585
 па дигоше силовите војске:
 Паскијевић пође пут Азије,
 за њим војске шездесет хиљадах,
 и одвуче убојне топове,
 кажв топах дванаес стотинах, 590
 прах, олово и другу захиру

¹ најпрвe

- Дибић пође преко Каравлашке,
 за Дибићем војске сто хиљадах
 и за војском војничке потребе;
 Каравлашку с војском прелазно 595
 до Дунава ријеке студене.
 Ту на Дунав тамбор учинио
 и ту једну ноћу коначио;
 на тек свану и сунце ограну,
 с војском Дибић Дунав пребродио, 600
 под Силистру тамбор премјестио
 Он час табље земљом утврдио
 и на табље топе наслонио,
 стаде бити тврду Силистрију,
 ником ока отворити не да 605
 Николаје трећу диже војску
 низ Русију у Одесу дошћ,
 за њим војске неколик' хиљадах.
 Како дође бијелу Одесу,
 ту га флота своја сусретнула, 610
 те на лађе силу натурио,
 под бјелу је Варну истурио
 Води војску царе Николаје,
 у пољу је тамбор учинио,
 добру војску на бој приправио. 615
 Из Варне их Турци опазише
 и по граду терларе пустише,
 терлар виче, дабулхана риче :
 „На ноге те, Турци соколови,
 ево нама утве златокриле! 620
 сваки коњик притезај колане,
 а пјешаци притеж'те опанке;
 данас ваља ћерати кавуре,
 да се њихне крвце напијемо :
 главе су нам сами донијели.“ 625
 Како тембиј војска разумјела,
 сва је листо на ноге скочила;
 пак из града сила окренула,
 а пред силом три вела везира
 и шеснаест пашах царсвијех, 630

- двјеста хиљад за њима Тураках :
 сав Анадол и сва Румелија,
 сви топови силе огњевите;
 силна сила у поље излегла.
 Фала богу, до њему никоме! 635
 какви ли су Турци Анадолци,
 под њима су хати од Мисира,
 на њих Турци ноге прекрстили,
 још од силе узели тамбуре,
 уз тамбуре на коње пјевају. 640
 Вриште хати, подврискују Турци,
 скачу хати, ка да стекли крила,
 а обрћу прси Московима,
 жељни коњи, а жудни јунаци
 пријед зачет боја с кахурима. 645
 Турци жуде, а Москов не траје,
 него како Турке угледаше,
 ђенерали војске упутише,
 напред! пјешци, а озад коњници,
 пошећу њих топки и кумбаре, 650
 око свијех на обије стране
 панцирлија московска делија,
 на свакоме коњу и јунаку
 оклопа је по педесет оках
 све од љута гвожђа каљенога, 655
 ништа њима наудит не може,
 ни наудит, нит' се одржати;
 до њих још су врле казачине,
 који могу стићи и утећи
 и коњима посрамит лубарде. 660
 Двије силе пољем помичу се,
 а све једна другој примичу се.
 Св'јетло сунце, ти заклони лице,
 да ти лица не ојагри крвца!
 До чуда би великога било, 665
 да на свадбу тако похитају,
 ка бржају на своју месницу ;

¹ напредъ.

ал' јунаци своју крв не штеде.
 Кад се силе близу састадоше,
 виђи врага, заврже се кавга: 670
 пуца пушка, броја јој се не зна,
 јече топи, а грме кумбаре,
 како туча посипљу картачи,
 сташе тећи по зраку ријеке
 силног огња и свијетлог дима; 675
 небеса се у плам претворише,
 црна земља под крв огрезнула,
 крв прождире коње и јунаке,
 ка валови разломљене лађе;
 од пуцања се ништа не чујаше, 680
 а од дима ништа не виђаше.
 Док топ преста, пушка олумину,
 удрише се силни коњаници
 на свијетле сабље и миждраке;
 стаде клепет мачах и палошах,
 ста дојави сабаљ и миждраках, 685
 стаде цика сицијех јунаках.
 Бој огњени три сахата топи
 и још више дужити се паше,
 но удрише краљске панцирлије
 и казаци на гласу јунаци: 690
 узмакоше царева делије,
 пак делије плећи окренуше,
 отискоше бјежат без уставка.
 Виђоше их три веља везира 695
 и шеснаест пашах из тамбора:
 бјеже паше, за њима везирн,
 за везирма војска сваколика;
 а за њима Руси у погоњу,
 узеше им тоне и барјаке, 700
 прах, олово и њихне тамборе,
 тридест хиљад робах заробише.
 међу њима свеђага везира
 и четири паше с реповима.
 Него сво и више срамоте 705
 и гријеха у турскоме дину:

мимо Варну Турци пробјежаше,
 у Варну се свратит не смједоше,
 но душману Варну оставише,
 оставише, зла им срећа била! 710
 Ал' не бјежи витез Јусуф-паша,
 не оставља за живота Варну;
 но соко се у Варну затвора
 су тридесет хиљадах Арапах;
 стаде бранит града од Москова, 715
 су грацкијех хиљаду топовах,
 бранио се три неђеље данах.
 Кад четврта зађеже неђеља,
 би му залуд сваколика мука;
 више града бранит не могао, 720
 јер му бјеше огањ одолио
 од Московах и њиних топовах,
 од лагумах, које поджегоше,
 тер по града у вјетар дигоше.
 А чека је индат од Стамбола, 725
 чекао га, но не дочекао
 од султана свога господара,
 јер нејмаше ни с ким дома бити:
 Стамбол му је празан остануо,
 добру војску бјеше одаслао 730
 на Дунаво, да чека Дивића,
 другу добру бјеше одсла војску
 преко свега својег Анадола
 Арменији малој и великој
 дочекати силна Паск'јевића, 735
 да и плећи од кавура бране;
 па и[х] нејма ни тамо ни амо.
 То кад виде Јусуф с Арапима,
 да му нејма од цара индата,
 да је Дивић Балкан превалио 740
 и сву цара помоћ распраскао,
 на дивану цара узлрмао:
 тадер Јусуф, Турини на срамоту,
 преда Варну каурскоме цару,
 с Варном Јусуф и себ' заробио. 745

(стр. 90)

Москов посла њега Петербургу
 и све ш њиме што Харапа бјеше;
 па поскида са Варне топове,
 и њих посла у своју Русију.
 Још тад Варну до дна раскопао, 750
 са земљом је уравнио црном,
 топ већ да ш ње никада не пуца
 и нек зна се, доклен је свијета:
 како чини бољи од горега,
 и нек знаде грдни Османлија, 755
 да каурка може родит цара,
 тер уз цара и божијег дара.
 Па како му још једанпут крескне,
 да без чуда из Европе скокне:
 нек одлази откуда је доша;
 вријеме је, срок је његов проша;
 ол' га тамо не бит ни овамо.
 Све бијеле виле од свијета
 сад ништају султана Махмута,
 како му је с Русом ратовати, 765
 какви су му Турци витезови,
 мудро ли му збори Насрадине.
 Ал' се виле топрв домислиле,
 Николају царске даре дају,
 пак султану Русије одбрану: 770
 све да воли, што је неволио,
 да се соли, тко се не солио.
 И то било, тако потрајило:
 докле год је орла и аждера.

Примјеч. Ово је сочиненије младога владике црногорског, али га је отприје, него је владиком постануо, спјевао. Још имаде у овом собранију његова производа и сваки ћу назначити поред нумере звјездицом.

Пѣванія черногорска и херцеговачка сабрана Чубромъ Чопковићемъ .. (Лајпциг, 1837), бр. 55, стр. 81—90.

(стр. 90)

[4.] МАЛИ РАДОЈИЦА.

Мушки плачу тридесет хајдуках
 у тавницу наше од Травника;
 цмиле јако три нећеље данах,
 доклена се паши дојадило,
 те тавници на капију пође,
 ушитује тридесет хајдуках: 5
 „Која вам је од бога невоља
 те плачете у тавници студној?
 али су вас књиге допануле,
 од дворовах и од љубовацах,
 да су вама куле погорјеле 10
 и ваше се љубе преудале?
 То разлога плакат не имате:
 нист' имали кулах ни љубовцах,
 нако гору и пећине студне 15
 и шарене пушке у рукама.
 Од' не жеда носе на хајдуштво,
 да босанске друме прекидате,
 лворе турске хашаром цините?
 Доста има влахах у хајдуке, 20
 ви га нигда у њих пош нећете.
 Ако л' ви је авса омрзнула,
 моја авса и тавница студна,
 другу сам ви авсу начинио,
 у коју вас мислим претурити;
 та је при њој ка моји сараји, 25
 у њу ће вам кости останути,
 змије ће вам очи извадити
 а гуштери рашчупати месо.“
 Но хајдуци паши говораху: 30
 „Аман, пашо, Босни господаре!
 ми хајдуци у твојој тамници
 не плачемо куће ни љубовце;
 да имасмо кулах и љубовцах,
 у хајдуке ходили не бисмо; 35
 нит' нас носи жеља на хајдуштво,
 доста смо се нахајдуковали,

(стр. 91)

хајдуштво је срамотно јунаштво,
 тек невоља хајдуковат може. 40
 Ми о томе сада не мислимо:
 починили, што смо кадри били,
 доста Босни друме затварали,
 турских доста главах откинули
 и дворовах пепелом засули.
 Авса твоја омрзла нам није: 45
 не граде се хавсе за ђевојке,
 већен, пашо Босни господаре,
 за јунаке и горске хајдуке!
 А што змије и гуштере кажеш
 и студену воду до кољенах 50
 и јуначке кости до раменах:
 како дође љето акобогда,
 препињемо воду из тавнице,
 подавити змије и гуштере,
 у зиму се на кости гријати, 55
 кости ће нам за дрва служити.
 И ми за све ово не плачемо,
 но плачемо, што нам је невоља,
 за соколом Раком арапаџићем,
 синоћ ни се Рака преставио, 60
 на га су чим укопат нејмамо.
 Но тако ти хљеба царевога
 и тако ти турске вјере тврде,
 подај нама куке и мотике,
 да малога укопамо Рака. 65
 Паша наше, но була не даше,
 него паши тако говораше:
 „Не, за бога, паша господаре!
 ти не копај малога Ралоја:
 он је тако многе преварио, 70
 три пута се досад закопава
 и све трипут из гроба бјежао;
 три пута се вјеша на вјешала
 и све трипут с вјешала утјеца
 а шеснаес путах из тамнице, 75
 из тавнице првога везира —

јунак хајдук превариће тебе !
 Веће узми до четири чавла,
 удри му их у четири паца :
 ако хајдук буде у животу, 80
 ал' ће гмизнут ал' помаћи брком "
 Паша каду за то послушао
 и четири чавла дофатио ;
 к хајдуцима у тамницу пође,
 пађе Рака насред пода мртва, 85
 па му чавле удри у паоце —
 Јунак Рако не трмизну собом !
 Тада паша на ноге скочио
 и довати куке и мотике,
 наше дати да га укопају ; 90
 ма када му кучка не даваше :
 „Не за бога, пашо господаре !
 копат немој малога Радоја,
 јунак Рако преварит те хоће !
 Век понесе љута црнокруга 95
 Визирисовја, када грије сунце,
 хајдуку га метни под првоце,
 нека влаха бије харамбашу ;
 ако хајдук буде у животу,
 копорнуће брком ал' подватом.“ 100
 Паша брже булу послушао,
 те нареди, црнокруг му дође ;
 понесе га Турчин у тамницу,
 па га Раку под грло метнуо.
 Паша бије љута црнокруга, 105
 паша њега, а он Радојицу ;
 још му Турчин турски говораше :
 „Подичи се, влашки харамбаша,
 са ђерданом, што ти је под грло,
 јер је љевши но моје кадуне !“ 110
 Јунак Рако собом не шенуо,
 не шенуо ни гмизнуо брком !
 Турчин мисли да је хајдук мртав,
 те на своје ноге устануо ;
 пошетао до куле бијеле, 115

(стр. 92)

те ми кукe даје и мотике,
 да копају својег арабашу.
 Ал' му не да јопет кучка када:
 „Немој, пашо, дражи од очију!
 влах се хајдук мушки улисио, 120
 хоће хајдук тебе преварити!
 Већ ти зови тринаест циганах,
 да ти скују гвожђе раоника,
 раоника од дванаест оках;
 тур' га врућа Раку на прсима: 125
 ако буде у живот хајдуче,
 трмизнуће и скочит на ноге.“
 Брже булу везир послушао
 и набави тринаес циганах;
 сковаше му љемеш гвожђе љуто; 130
 гвожђе љуто од дванаест оках.
 Сврћена га носи у тавницу,
 па згрија га, док се зацрвене;
 па хајдуку токе расклопио,
 већак љемеш на прси му тура. 135
 Засмрде прси и цврче их стоји
 и дим пламти — хајдук не трмиже!
 Паша токе Раку честиташе:
 „Честите ти токе од челика! 140
 нека знадеш, Рако харамбаша,
 на хајдука бољижех их нејма.“
 Види паша, што није видео,
 па сам с собом паша говорио:
 „Да је мртав, трмизнуг би мора, 145
 а нека ли да је у животу;
 е тако ми вјере најчистије
 у цехенем бит му теже неће!“
 Па нареди укупат Радоја;
 но му не да прехитра Туркиња, 150
 него му се о грлу вјешаше:
 „Не, за бога, драги господаре,
 јунак Рако превариће тебе!
 Већ сам чула, ће кажују свуда,

- да је хајдук лаком на Туркиње; 155
а ти имаш Хајкуну ђевојку,
нејма друге ни у гору виле:
ти је пошљи Раку у тавницу;
ако хајдук буде у животу,
отвориће око пут ђевојке 160
ал' црнијем помакнути брком.“
Када плачем и мехким ријечма
јонет пашу на зло окренула,
те отпрати Хајку у тавницу.
Кад Туркиња угледа влаштина, 165
ђе он лежи, кано да је мртав,
поче млада шетат по тавници;
до поноћи шетат не престаје,
у поноћи пође над хајдуком,
те хајдука гледа међу очи. 170
Више хајдук тријети не мога,
но лијепо¹ око отворио.
Виде Хајка, ђе је жив Радоје,
па је њему тако бесједила:
„Затвори их, Рако кизамбаша, 175
затвор очи — избила ти муња.“
Па тек свану и сунце ограну,
пође млада из тавнице када
и отиде паши у одају,
те је млада њему бесједила: 180
„Што се мртвим гријешииш хајдуком,
што не дадеш мрца укопати?
а тако ми твог и мог живота,
и тако ме власи не узели,
давно се је Рако преставио.“ 185
Како паша кћерцу разумио,
одмах даде кукe и мотике
и нареди укопат хајдука.
Хајдуци му гроб копати сташе,
Рака хаху плитко укопати; 190
али не да млада пашиница,

¹ лијепо [мјесто *лиєво*?]

- но у дубље њега укопаше,
у дубини дванаест лакатах.
Ту хајдуци брата укопаше,
укопаше, на га оплакаше, 195
отлен оше у студној тавници,
а Хајкуна с мајком у сараја.
Но кад мркну и премину сунце,
сви поспаше до младе Хајкуне;
Хајкуница спавати не хоће, 200
већ довата кукс и мотике,
поче сама откопават Рака,
доклен га је збиља откопала.
Кад се хајдук дофати свијета
и шарена свога џефердара, 205
он с Хајкуном паши у двор пође;
по двору му покупио благо,
још и два му заробио сина
и онаше пашу погубити.
Ма Хајка му никад не даваше: 210
„Не за Христа, очи моје Рако!
веч му води два сина једнака,
за њих ће ти све пуштат ајдуке,
твоју браћу а моје ђевере,
и даће ти блага колик' драго.“ 215
Кад то Рако од ње разумио,
узе паши хата из синџира,
пак отиде јунак уз планину;
собом води Хајкуну ђевојку
и два сина паше мучитеља. 220
Здраво Рако на дворове дође
у најпрву дубоку пећину;
како дође и напи се вина,
пак је паши књигу написао;
(стр. 93) овако му харамбаша пише: 225
„Нови тасту, пашо од Травника!
дошао сам на дворове здраво
и твојом се ћерцом оженио,
два ти луда сина заробио.
Но ако ћеш, нови пријатељу, 230

да у љубав посад преживимо,
 н ак' желиш видјети синове,
 пушти мене браћу из тавнице
 милу браћу тридесет хајдуках;
 подај њима тридест џефердарах, 235
 голик' чивтах малијех пушаках,
 на им плати љуту остојбину
 а дангубу у твојој тавници;
 још хајдуках мени харамбаши
 пошљи, пашо, трп товара блага, 240
 нека знаде, ја до кога дођем,
 да је за мном каџа везирова.“
 Што му иска, све му паша посла,
 а он паши два једнака сина.
 Кад хајдуци харамбашу нађу 245
 са кадуном на своје дворове,
 свако по једну себи добавише;
 онђе одма буле покрестише,
 сваки своју по њиме нађеде,
 Радојица његовојза Јане: 250
 тко се роди од њина порода,
 нек' се учи трпет ка Радоје
 и мукама да се не предаје.
 Па с кадуном пород изродио,
 диван пород, да дивнијег није — 255
 породило старину Новака
 и његова брата Раливоја;
 док су били јунаштво чињели.

Милутиновићева *Пјеванја*, бр. 56*, стр. 90—93.

(стр. 433) [5.] БОЈ НА МАТИНИЋЕ
 године 1832., 23. априла.¹

Санак снила млада попадија,
 баш сокола попа Радовића,
 из крајичног села Мартинића,

¹ 61.* Нова црногорска пјесна о боју с низамом у Мар-
 тиниће ^{22^a}₁₁ априла 1832.^a годишта. *Пјев.*

- сан саснила, на равно Штитово
 ђе се облак подигнуо густи 5
 од крвавог¹ Скадра царевога:
 „иде облак прско Малесије
 и Зете се земље дохватио,²
 Зету мину и ње Подгорицу,
 доклен Спужу на крајижу дође; 10
 отлен пође селу Мартинићу,
 ту на село облак починуо,
 сташе муње из њег' сијевати
 и грмјети планински громови,
 доње село муње изгорјеше, 15
 а на горње чавке попадаше,
 мене, браћо, очи извадише,
 и мојијем младим³ осам снахах,³
 мојим снахам и мојим јетрвам.
 Него вјетар, ка и огањ, пухну 20
 од горњег села и од цркве,
 те из њега чавке подигнуо,
 у густи их облак угонио;
 сагна с облак до сред поља равна;
 у то други пухну од Жупице, 25
 трећи вјетар од воде Слатине,
 те зајмише маглу преко Спужа“.
 Кад ђевери снаху разумјеше,
 од Спужа су војску опазили,
 турску војску Намик-паше главом 30
 са својијем Ђехај⁴-бегом сином;
 одма танке пушке истурише,
 а чобане браћу покликоше:
 „Хај на ноге, браћо наша јадна!
 ев' на село Турци ударише, 35
 хоте нама село изгорјети
 и све наше робље⁵ поробити,
 све јунаштво наше похабати.“
 Кад чобани пушке разумјеше,

¹ крвава *Пјев*; ² дофатио *Пјев*; ³⁻³ осмерим си хама *Пјев*;

⁴ Ђеха *Пјев*; ⁵ робје *Пјев*.

(стр. 435)

ончас они на ноге скочише, 40
 потрчаше зеленом планином,
 брзо трче, више села доше.
 А кад јадно село погледаше,
 ал' га црна тама притиснула,
 свуђ по њему Турци халакају,¹ 45
 доње село огњем сагорјели,
 а у горње пламе препијели,
 свиколици јуриш учињели
 и од њега нешто опаљели.
 Али јунак из магле кликује 50
 по имену попе Радовићу;
 он кликује до два братучеда:
 „Хај, ће си ми, Стефо и Гаврило?
 што чините, тер јошт не дођете?
 Село нама Турци изгорјеше, 55
 Осам братах вама посјекоше
 и робље² не повест свеколико.
 Бранио сам што сам боље³ мога.³
 али су ме ране допануле,
 љуте ране, сад ћу погинути;
 убило ме троје синцирлијах: 60
 једне су ми ногу откинуле,
 друге руку десну из раменах,⁴
 а треће ми срце изгорјеле.
 Умријет ми није жао сада, 65
 јсра сам се добро зам'јенио;
 него јуриш, ако ме чујете,
 јер ми Турци однијеше главу.“
 Оно чуше Стефане⁵ и Гајо
 баш са тридест дружине чобанах; 70
 у јунаках срца попуцала,
 па удрише сложено на крвнике,
 побише се огњем из пушаках.
 У то Турци плећи обратише
 и низ село грдни утескоше; 75

¹ халакају *Пјев*; ² робје *Пјев*; ³⁻³ мога боље *Пјев*; ⁴ ра-
 мена *Пјев*; ⁵ и Стефо *Пјев*.

- (стр. 436)
- ћерају их тридесет чобанах;
 док у поље саћераше Турке,
 тридест главах њима откидоше.
 То кад виђе Намик-Алил-паша,
 јере Турци плени окренуше, 80
 у два реда низам¹ поставио,
 три хиљаде цјешца и коњика,
 поче село бити топовима.
 У то индат Мартинићу дође
 од Пипера[х]² и Бјелопавлићах, 85
 мален индат осам стотин другах;
 како доше, на Турке удрише,
 убише се пољем по низаму,³
 док и поље низам⁴ оставио,
 с њиме паша и остала војска. 90
 И ту паши мало бѣг помога,
 јер га коњске ноге унијеше
 и Спужа га врата затворише.
 Браћани се надраг повратише
 и погину браћу покопаше; 95
 сваки оде на своје дворове
 дијелити пушке срмаљне
 јатагане и свитне доламе.
 Десетину браће укопаше,
 толико их ранах допадоше; 100
 а Тураках у тај бој погине
 сто шездесет и четири друга
 и триста их рањенијех бјеше:
 нек' се хвали Намик-Алил-паша
 честитому цару од Стамбола 105
 и његову Мухур-сахибији,
 који му је низам⁵ поклонио,
 да њим хара црногорска села
 и да лаве⁶ чине воловима!
 Ал' дичи се, село Мартиниће, 110
 Мартинићи српски соколићи!
- (стр. 437)

¹ нигзам *Пјев*; ² Пиперах *Пјев*; ³ нигзаму *Пјев*; ⁴ нигзам *Пјев*; ⁵ нигзам *Пјев*; ⁶ лафе *Пјев*.

ви цареve паше исправљате
 са пџима вашијех брешаках,
 да се не би који преварио
 и у дубљс¹ с војском загазио, 115
 да султану љепши дар понесе,
 а да бињиш црвени пригрне,
 ол' пригрне, ол' остави чапру,
 ка су досле многи оставили
 и како ће² вазда акобогда, 120
 докле траје кршах и пушаках
 и ђетићах јуначкијех срцах
 у слободној српској Гори Црној,
 што зависи од јединог бога
 и од свога духа витешкога. 125

Огледало српско (Биоград, 1845), бр. LIV., стр. 433—437;
 разлике са *Цјев.* из Милутиновићеве *Цјеванице* (Лајпциг, г. 1837),
 бр. 61*, стр. 97—99.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 [6.] Б Ј Е Л И Ц Е NOJEVIĆ

(стр. 322)

Подиже се Кузман од Бјелшцах
 и за њим су три четири друга,
 а отиде преко Горе Црне;
 доклен дође нахији црмничкој
 у малахно село Бољсвиће; 5
 отолен је књигу написао,
 а шиље је у Бар на крајину,
 баш на руке барском Мехмед-аги:
 „Мехмед-ага, слушај, што ти пишем:
 ако зулум нећеш оставити, 10
 што га чиниш барској сиротињи,
 кунем ти се вјером и законом,
 ал' ћу моју изгубити главу
 али твоју пријед окинути.“
 Кад Мехмета књига допанула 15

¹ дубјс *Цјев.*; ² те *Цјев.*

и кад виђе, што му Кузман пише,
 подруга се књиги Кузмановој
 и овако ријеч бесједио :

„Чудна влаха — јад га задесио ! —

који мене предаје законе,
 како имам запов'једат раји !

Сад он каже у књизи овојзи,
 ако њега послушати нећу,
 да ми хоће главу окинути,
 ка да сам му свезан украј пута,
 баш за грмен од јеле зелене.“

Пак је Вуку књигу отписао :

„Чујеш ли ме Кузмановић-Вуче ? !

Што ми пишеш, од горе хајдуче,
 да не прштим влашку¹ сиротињу,

ја везира за то не обадам,

кад ја имам од цара фермана,

а раја је Турчину нафака.“

(стр. 323)

Кад Кузману така књига дође

и кад био књигу разумио,

причекао за псећу данак,

па је малу чету сакупио

и отиде Суторман-планином,

докле дође Шари поноситој ;

ту су један данак преданили

и бијеле куле разгледали

по Крајини и по Бару граду.

А кад била нојца долазила,

отидоше Бару проз вароша,

докле бегу до дворовах доше,

па дружини Вуче бесједио :

„Ја отидох у бијелу кулу,

да од куле ја отворим врата,

а ви стан'те пред врата од куле “

То им река, па Вук ускочио ;

ал' га клети опазише Турци,

не даше му отворити врата,

¹ Лашку.

већ у кулу Вука затворили,
 а четири пушке опалише,
 тек олово не приону Вуку.
 Па Вук ужди двије пушке мале 55
 те погоди агу Мехмет-агу
 и Османа брата хагинога;
 још Вук аги токе уграбио
 и четири пушке срмајлије.
 Па изиде пред бијелу кулу, 60
 ал' пре[д] кулу не нађе дружину:
 он помишли да су му утекла,
 те овако њима бесједио:
 „О хрђава браћо и дружино,
 да грдно ли мене издадoste, 65
 а да бисте код бога платили!...“
 Кад лелекну нешто наврх куле:
 „Јаох, Вуче, срамотно л' погибе!
 ми ал' ћемо изгубити глав-
 ели (ћемо тебе осветити! 70
 А Вук им је био завикао:
 „Не погибож, но слазите амо!“
 То дружина њега разумјела,
 брж' сидоше са бијеле куле
 и с Вуком се онди састадоше; 75
 у Црмницу отле се вратише,
 из Црмнице здраво у Бјелице.

Милутиновићева *Пјеванија*, бр. 172*, стр. 322—323.

(стр. 323)

[7.] КАВАЈКА.

Од Каваје књигу була пише,
 а шиље је Мехмед-Кокотлији:
 „Чуј, Турчине, Мехмет-Кокотлија;
 ако мога не осветиш сина,
 баш мојега лудог Асан-агу, 5
 којино је љетос погинуо
 бојак бијућ с младим Црногорца,

да заробиш неке Црногорце
 и све мене да живе доведеш,
 а лајпрвог брата владичина, 10
 по имену Сава Петровића
 и војводу Мићу Вукотића
 и Андрију сердара Пламенца,
 још сердара Бошковић-Мијајла,
 и сокола Пајовића Јова 15
 од крвавих Брдах на крајину,
 ако ли ми ово не учиниш,
 кунем ти се на ћитапу моме,
 чинићу те на колац набити
 у мог брата скадарског везира.“ 20
 Кад Мехмета књига допанула,
 књигу гледа сузе пролијева;
 затвори се у своју одају,
 из одаје ситну књигу пише,
 па је шаље були од Каваје: 25
 „Чуј ме добро, була од Каваје!
 чудим ти се, што у књигу пишеш
 и у војзи бираш Црногорце,
 за Хасана да ти их доведеш,
 а не знадеш, було из Каваје, 30
 није лашно бират Црногорце,
 Црногорце ни младе Брђане;
 ја сам једном ш њима ратовао
 и да није доро ме унио,
 не би мене кућа видијела. 35
 Ја да имам и цареву војску,
 мучно бих се на њих уканио, —
 не даду се робити јунаци,
 а камо ли живи пофатати!
 Но те молим кано госпоњицу, 40
 за то немој везиру писати,
 да ми моју не откине главу;
 на поклон ти стотина дукатах
 и три хата под златна пусата;
 још бих дао, да би већ имао.“ 45
 А кад буду књига допанула,

- књигу гледа, а прима дарове;
 књизи му се само посмјехује,
 па Мехмету опет пишује:
 „Чуј, Мехмеде, добро, Кокотлија! 50
 проста тебе на рамени глава,
 кад ми пошљеш златнога сокола
 и товара четири дукатах;
 кад аждају убијеш језерску
 од Каваје, те прождире Турке, 55
 тадер ћу ти опростити главу,
 бре, кауре, и ђафирски сине!“
 Кад Мехмета књига допанула,
 књигу гледа, овако говори:
 „О Кавајо, не бијелила се! 60
 што ми хоћеш изгубити главу?“
 Челом паде на земљицу црну,
 па је своје повикао слуге:
 „Све четири коња оседлајте,
 да бјежимо пут Горице Црне, 65
 јере ћемо изгубити главе,
 теке була напише везиру.“
 Брзо њега послушаше слуге,
 оседлаше коње седленике.
 А кад свану и сунце ограну, 70
 глас допаде Мехмед-Кокотлији:
 „Од јада се и жалости тешке
 у Каваји була преставила!“
 И тако је Мехмед остануо
 на свом дому и у своме двору. 75

Милутиновићева *Пјеванија*, бр. 173*, стр. 323—324.

НА ТОПУ СА СПУЖА.

„Под прозорима, где је владика обитавао, стоје три дугачка гвоздена топа, које су Црногорци за времена његове владе са града Спужа и Жабљака од Турака отели. На првом топу владика је изрезао ове стихове:

Јунаштво те Вида и Мирчете
и њихове гласовите чете
са тврдога Спужа уграбише,
Црној Гори тебе донесоше.

24. марта 1833.

Књиге Љубомира П. Ненадовића, III. свеска (Биоград, 1881), стр. 92.

[9.] СРБИН СРБИМА НА ЧАСТИ ЗАХВАЉУЈЕ.

- (стр. 17) Како одох из слободних горах,
мишљах у њих Српство оставити,
а међ туђим уљести народом,
ком обичај ни језика не знам:
вјера друга, царство, миса друга; 5
мишљах презрен, ка и крвник, бити
ради вјере — свијета неслоге.
Но ја сасвим другојаче нађем:
бих дочекан у Котору — красно
у српскојзи кући — Шумбардина. 10
Ту три дана ка у тренућ прошли
правом чашћу и весељем српским;
док четврти, на уранак сунца,
конте Јосиф из Доброте дође
са његова два мила синовца, 15
два синовца, како двије виле.
Тек се стасмо, брацки с' изљубисмо,
питасмо се за живот и здравље,
и у говор дуг искрено српски
сташе сва три конта говорити: 20
„Воља нам је, стари пријатељу,
да нам кућу пођеш видијети
(не ће друго веће у Доброту)
са свом браћом, која су ти овђе,
нашом браћом, храбрим Црногорцима.“ 25
Ми без молбе, кано Црногорци,
из ријечи на ноге скочисмо,
- (стр. 18)

три-четири лађе напунисмо,
њини момци одвезу нас брзо.
Ми одмаха, тридест и четири, 30
у бијелу двору њиховоме,
божу помоћ њима назовемо;
они нама: „С добром срећом дошли!“;
загрле нас како своју браћу
и сједну нас у позлатне стоце, 35
пак одмаха кафу и ракију.
Кад исписмо кафу са ракијом,
све нас зовну за сто благовати.
Зањ весело и дуго сеђесмо¹,
частећи се сваком ђаконијом, 40
још за сваком друго пијућ вино,
уњ споминућ царе и несаре,
који добра српском роду жуде,
пак и слобод црногорског гњ'језда
а за здравље један другом, зна се. 45
Пошто ти се мушки напијемо
и весело српски весејемо,
конте Јосиф и два му синовца
начну опет од свег срца молит,
да сви код њих ноћит останемо, 50
а и даље, колико нам воља,
ка у правог Црногорца кућу.
Ми с грохотом и потресом двора:
„Бисмо, конти, божја ви је вјера,
за неђељу, мање ни сахата; 55
ко би бјежа од оваког добра
и од таквог братског пријатељства?
Ал' нам прост'те, јер немамо када:
брод нас чека, а вјетар је за нас;
него збогом и фала ви на част!“ 60
Онђена се брацки изгрлисмо,
готово се с плачем раздвојисмо.
Ми к својему намјерену путу,
с пријатељма растасмо се т'јелом,

(стр. 19)

¹ сеђесмо.

али душом нигда ни довијек. 65
О, ви Срби, свуд ли српствујете,
дужност чојства праву испуњате!
Српствуј ћелом, вјеруј што вјерујеш:
лактом вјере глупост чојка мјери,
а озбиљност ћелом и врлином. 70

Спјевана у Петербургу 20. августа 1833.

В. ц. П. П.

Црногорка г. 1884, бр. 26, стр. 117.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ПУСТИНЯК Ц Е Т И Н С К И

Списао у Црној гори на Цетиню
1833 године

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
CETINJE

Ц Е Т И Н Ћ .

Печатано у Штампари Црногорској.

1834.

(л. 16) Печатано у печатњи слободѣ црногорске на Цетиње.

Прегледано и допушћено напечатат од цензуре

Драга Драговића.

У Црној Гори, Цетиње на Ђурђев-дан 1834. године.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

[10. ПОСВЕТА.]

(л. 2) Србин српском роду своме
 ово дјелце посвећује,
 његово је ситно цв'јеће
 по ливади правој Српства
 и узрасло и побрато
 и у в'јенац роду дато.

5

ВЛАДИКА ЦРНОГОРСКИ
Пейтар Пейтровић.

(стр. 1) [11.] ЦРНОГОРАЦ К СВЕМОГУЋЕМУ БОГУ.

О ти бићем бесконачни,
 без почетка и без краја!
 почетак си сам основа
 и крај свега у тебе је.
 Ти, дубина неизмјерна,
 ти, висота неодољена,
 те си сјајност своју скрио
 многостручним покривалом
 величанства и пространства,

5

(стр. 2) те се не даш да те види
 око душе најумније,
 нит' ум себе¹ вообрази;
 но тек почне о теб' мислит,
 занесе се у бескрајост,
 све с вишега к вишем одећ,
 летећ желно да те види
 или сјенку барем твоју.

10

15

Ал' залуду њему мука,
 по простору тумарање,
 када си га ти створио
 кратковидно и слијено,
 да у тебе не погледа;
 но се натраг мора вратит

20

¹ *мјесто* тебе?

у нескотном своме храму
занешено, утруђено, 25
величином зачуђено.

Погледам ли течност стварих,
погледам ли свјетлост сунца,
погледам ли сјајност, хитрост 30
милионах горњег свода,
све то мене удивљава,
тебе каже свемогућа,
и душа те моја мала
више свега узвишава,
тебе, што си више свијех, 35
и те р'јечу сву ствар крећеш,
бог си ума, душе моје.

(стр. 3)

Колико је даљност твоја
од краткога ума љуцког,
свеколике умне главе, 40
што су досад на св'јет биле
и посада те се роде,
да у једно перо слију
силу мислих највишијех,
не би знале черте повућ,
нити р'јечи уписати 45
о твојему величанству.

Ах, ти ствари превисока,
јер си мене таквог дала
кратковидна и малена? 50
и чему сам ја подобан?
ја се надам, нешто твоје
да у душу моју сјаје;
неизвјестан, ал' се гордим,
што са тобом својство имам. 55

Но и било штогођ мало,
то се може уподобит
спрам сјајности твоје воље,
премалојзи искри огња,
која пође тамом лећет 60
од огњеног окејана,
док се опет к њему врати.

- (стр. 4)
- Ти с' окејан бесконечни,
а ја пловац без весалах;
мисли су ми бура јака: 65
са мнош чине валовање,
нагоне ме напред пливат,
желе штогођ видијети;
но како ћу водом одит
кад у руке весла нејмам, 70
већ сам дужан стојат тужан
у смртноме чамцу малом
на средину окејана.
док с' преврати чамац исти
и окејан мене прождре! 75
- Ја се земље цар називам,
ја се гордим и поносим,
јер врх свега земног владам;
ја с природом често ратим,
побјеђавам треск громавах, 80
побјеђавам зук вјетровах
и сињег лутост мора.
Ја умнима дити крилма
око сунца и планетах,
знадем њину величину, 85
знадем њина круг течења,
њину свјетлост и бистроту;
ја над љутим лафом, тигром
и над свијем животнима
мора, земље и воздуха 90
владам умом и царујем:
све с' то мене покорава,
све ми с' клања и служи ме.
- (стр. 5)
- Куд год се ја обратим,
величаство свуд ти видим: 95
погледам ли кита, слона,
погледам ли мравца, муху,
погледам ли равна поља,
разним цв'јехом накићена,
погледам ли горде горе 100
у зеленост обучене

или цв'јетак једва видни,
 свуд те видим свемогућа;
 најмањи те цв'јетак слави,
 ка највишег свјетлост сунца. 105

Но ах, творче, што сам смртни
 ја у сравност твоје силе,
 твог могућства, величества?
 могу ли се жив показат
 спрема твоје величине? 110

Ти, који си премудрошћу
 у пространству воздушноме
 созда св'јетах милионе
 и све једног с другим свеа
 твојим ланцем невидимим, 115

и свакоме живот дао,
 те уредно свој ток чини,
 један другом свјетлост дају, —
 ко се равнит с тобом може?

ја ли смртни да се равним
 спрема творца бесмртнога? 120

(стр. 6)

ја ли треба да с' подобим,
 теб, који си сама вјечност,
 спрам које се једва могу
 ја показат да сам био
 и на св'јет се појављао? 125

Ти, божество превисоко,
 које живиш у простору,
 над простором, под простором,
 у свијетлим планетама, 130
 у зракама сјајна сунца,
 и у сваку малу стварцу
 нам видиму, невидиму,
 ти свачему живот дајеш
 невидимом твојом силом. 135

Но ко ће те описати,
 ко ли умом обузети?
 Ум си кратак дало чојку,
 не може те ни назрети,
 а камо ли видијети; 140

већ ум лети чојка слијеп
по простору бескрајноме,
тражећ св'јетло по тавнини
како сова у мрак ноћни.

- (стр. 7) Ал' ја више силе немам, 145
да изближе тебе видим,
већ из стварих видимијех
створитеља њина славит
и с чудењем великијем
душом, срцем тебе викат: 150
„Ти си цар мој и свег другог,
којсга је рука вргла
темељ свему видимоме
и у кога руку стоји
конац исте величине! 155
Тебе слава бесконачна,
тебе части прековјечне,
тебе фала, ка свемоћну,
нека буде и бити ће,
док је св'јета и народа! 160

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ
[12.] О Д А

(стр. 8)

НА ДАН РОЂЕЊА СВЕРУСИЈСКОГ ИМПЕРАТОРА

НИКОЛАЈА ПРВОГА.

- (стр. 9) О Славенство, штоно јеси 5
од постања славно, дично,
дај с олтара срца, душе
жртве чисте и искрене,
нек ти управ дим срдечја
иде к небу и к престолу, 10
небадршца вс'јех владике!
данас ти је дан рођења
Николаја, твога Марса,
твог Олимпа цара права.
Дан рођења пој његова,

скачи увис, торжествуји¹,
пој у колу пјесне дичне
од весеља и радости!
Рус ти нека буде храбри
славе, кола твога, вођа;
Рус са тобом уједначке
нека у храм бесмртија
води ђела св'јету знатна
праунука *Петровога*.

15

Москво, Нево, Волго, Дону,
нек' се ваше бистре воде
сад највише ускипљују,
нек' сад расту, бистре скачу.
Највиши ви буди празник
св'јетли двадест пети јун'ја,
дан рођења вашег цара,
вашег цара у свем² славна;
брже тец'те с славе звуком
на све стране и крајеве
у простране окејане.

20

25

30

(стр. 10)

Разгласиште ђела славна,
нек' се шјели свијет пун,
нек' се чуди, удиљава
прапотомку *Романову*,
нек' народи свуда чују,
каква Славјан цара има:
правосудна, милостива,
ђелом умна и велика,
на ратноме пољу храбра,
на престолу вељедушна.

35

40

Ти, Олимпа Славјан-Зевсу,
њиним гласом пуштај громе
сврх планинах највишијех,
куд сармацко племе живи;
ма их силно жежи, пали,
да ти грома глас свак чује
од Балтијског до Црнога,

45

¹ *мјесто* торжествуј; ² свѣм.

од Германске до Китаја;
туда живи и почива 50
дух Славенства најхрабријег.

Громи твоји нек' им кажу,
да с' од давног сна разбуди,
који јоште њим спавају,
и с Русима уједначе 55

да светкују¹ дан рођења
громовршца, њине славе,
њиног оца, бранитеља,
уздижника њих имена!
нека не спе, св'јема кажи: 60

(стр. 11)

Николаи² њина права
диже, брѣни, заштиштава
с мачем голим у рукама.

Ти што горди и ледени
држиш Кавказ на плећима, 65

за ос му се тврду свати,
тер га стреси и разруши,
нек Булкану једном падне
увече усти и квалице;

жителе му дивље страви
са именом Славјан-цара 70
к ногама му нека падну,
за свог цара њег' познају;

нек' му с' више не одмећу,
ни у тврде бјеже скале, 75

јер од грома његовога
сакрити се нигђе неће!
Већ су њиме покорени
и славенском крвљу скупом
њино јесте све купјено; 80

нек се оне руке боје,
којано је силно стрла
царство Перса и Османа;

која помоћ многим дава,
неке миче, неке пење, 85

¹ свѣткују; ² мјесто Николај.

- неке држи на престоле;
које помоћ многи траже,
под заштиту ње притјечу;
у коју је држак кола
(стр. 12) од счасија и несреће 90
од три св'јета половине:
које оће, на врх меће,
које оће, с њега смеће;
то све ради цар Славјанах —
но, противни, њему к ногам! 95
Више сваког ти се радуј,
о велико племе руско,
које римским крачеш краком
под управом *Николаја*;
млади те је Феб осија; 100
дух ти *Пејтра* и *Фридриха*
на високом трону сједи,
он са тобом мудро влада,
он те сада обукује
у аљине нове славе. 105
Под његовом мудром владом
ти с' узрасло и узрашћеш
више сваког земног рода;
слава Гала и Британца
пред твојом се мрачна види. 110
Сад превјеса ц'јелог св'јета
твоме цару тежи јако:
ти његову дњу рођења
са свакијем Славјанином
плети в'јенце бесмртија, 115
те окићај двије главе
Николаја, Александре.
(стр. 13) А ми, што смо браћа твоја
у планине црногорске,
те љубимо глас слободе, 120
у наша ће проста срца
бит паметник подигнути
заштитнику наших правах,
Николају Великоме,

и за вазда у њих стојат 125
 чист и пламтећ искреношћу
 како зраке сјајног сунца
 у чистоме брилијанту.

(стр. 14)

[13. ЦАРУ НИКОЛАЈУ I.]

Шта ћеш мају плести в'јенац,
 Кад му га је сплео творац?

(стр. 15)

Одјекуј ми гласе, свиро,
 душевна ми, сад пој, лиро!
 попушт' синџир, ума рапство,
 душом грлит славе царство! 5
 Појмо слави вјечно срцем,
 наша с' правда јави лицем,
 ти бјеж', варвар, с св'јета брже,
 Славјан мача на те трже.
 Свијс' неухли в'јенац славе,
 на Романске вјекуј главе, 10
 Николаи¹ цар те носи,
 Славјанин се њим поноси.
 Дјелом цар се звати може,
 вјерним својим свуд поможе,
 од невјерних свој род брани 15
 с отим в'јенац славе храни.
 Махмут добро за њег' знаде,
 Фет-Алија пред њим паде;
 Спаган, Стамбол славу м' свио,
 врх мунарах пут му збио 20
 река, безбож нек' не виче,
 ни с мечетах оца криче;
 Река луни тавно гријат
 и ниже се сунца вијат.
 Арменску је освојио, 25
 Турске крило одвојио;

¹ *мјесто* Николај.

- Дунав му је сал у руке —
 То Стамболу даје муке;
 на Силистру топ му јечи,
 њим славенско име звечи; 30
 Варна цару име диже,
 освета је Славјан' стиже.
 Орџмају изби очи —
 зна с' *Николај* када скочи;
 (стр. 16) не кће с њима метат срока, 35
 док им у рог згна пророка.
 Здрав Славјанах буди царе!
 сви противни за те маре;
 брани ђецу, те Славјане,
 њине пршти све душмане! 40

(стр. 17)

[14] ОДА

НА ДАН РОЂЕНА НАСЛЕДНИКА РУСКОГА ПРЕСТОЛА ЦЕСАРЕВИЧА
 ВЕЛИКОГА КЊАЗА
 АЛЕКСАНДРА НИКОЛАЈЕВИЧА.

- Што се сјевер св'јету страшни
 у лучама сјајног сунца
 оно саде обукао?
 Јал' се сунце обратило 5
 с друге стране течност чинит
 и природа закон вјечни
 тако страшно нарушила?
 Јал' су мора лелом скрита
 и планине свег сјевера
 у свјетлећа клупка бистра 10
 окренуле с' и провргле?
 Гле чудеса, што се рачи!
 ка Петровград сјаје, блиста,
 пућа муње, бача громе,
 и над њиме по воздуху 15
 теку р'јеке огњевите!
 Нева бистра и гласита

иде смјело и весело
плести в'јснац бесмртија
порелјењу великоме 20
Николаја, Александре;
а Петропољ над њом дивни
огледује свјетлост лица,
поноси се и весели,
јере види порођење 25
наследника славе своје,
у свем' оцу подобнога.
Глас се Руса храброг чује:
„жив', напредуј, *Александре!*
примјером ти нека буду 30
твоји вељи родитељи;
путем сваким хајде њиним,
њим ћеш брзо сустигнути
свемогућност древњег Рима.*
Цар се види са царицом 35
на Олимпу славенскоме
у веселост обучени,
међу собом сина држе
готовога к приваћењу
славенскога скиптра, в'јснца. 40
Сад су мирни и ралосни,
јере пород срца виде
себи раван духом, умом,
вељедушјем и храброшћу.
Москва, мати славе руске, 45
игра стара, весели се,
у храмове трчи брзо,
дава жертве на олтаре,
тамјани се њени дижу
и молитве срца, душе 50
до престола сведржећег;
јек јој звонах воздух ломи,
глас њин иде и допире
мимо облак до небесах.
Дону с' бистри и гласити 55
са племеном својим храбрим

(стр. 19)

(стр. 20)

много горди и поноси
 више сваке у св'јет р'јеке;
 рођење те осв'јетило
 твог великог атамана 60
 и нав'јеку брег твој тврди
 окитило славе цв'јећем;
 нек' ти с' чуди, удивљава
 и нека ти срећи, слави
 сва Азија и Европа 65
 завидује: има чему
 све Славенство, ка Рус исто,
 веселити с' дњу рођења.
 Жив свијема и здрав буди,
 буди правах славенскијех 70
 уздизатељ и штит тврди,
 ка што ти је отац храбри;
 расти брже, *Александре*,
 славенскога рода сунце,
 које хоћеш нас св'јетлити 75
 и слободом опријати,
 о најсена на св'јет слави!

(стр. 21)

[15.] КЊАЗУ АЛЕКСАНДРУ НИКОЛАЈЕВИЋУ

ГАЛИЦИНУ.

Добродјетель дар је велик, зна се,
 чиста, сјајна, па и беспорочна,
 своиствена великим људима,
 с њом се диче главе и умови
 и питају благородне душе; 5
 с њом се ратај, ка цар, дичит може;
 без ње с' престол и порфира мрачи
 ка дворови тавнога Ереба.
 Ти се са њом дичиш и поносиш,
 о, велики духом Галицине! 10
 ко се с тобом поредити може?
 ко л' те достић у добрим дјелима?

(стр. 22)

Б'једно љуство од свакога краја
у теб' друга нађе, помотњика;
са свих странах к тебе притијечу, 15
ка̑ од оца свак иште помоћи:
објеручно свакому је дајеш.
Природа те, добротворка љуства,
св'јету дала и њем' поклонила,
на мјесто те високо припела, 20
само добро да чиниш људима.

(стр. 23) [16.] СТЕПАНУ ДМИТРИЈЕВИЋУ НЕЧАЈЕВУ

ОБЕРПРОКУРОРУ СВЈАТЈЕЛШАГО СИНОДА.

Друже љуства и истине праве
и науке љубитељу здраве,
добрим дјелма сијајуће срце,
дично умом, характером лице;
Нечајеве, главо многознатна, 5
славе рода љубимче познатна,
тврди ступе цркве праџедовске,
важни к дјелма ползе отачаске,
вјерни сине цара, господара,
пуна душо особитог дара, 10
заштитниче б'једних и немошних,
љубитељу знатних и незнатних!
дужност чојства живиш испунећи,
у свачему, ђе можеш досећи;
то је радња правога човјека, 15
добро име тим носи дов'јека.

[17. Н Е В И]

(стр. 25)

Ти ћеш тећи у океан славе,
Док се мудре на те круне главе.

Нево р'јеко, огледало љуства,
славом ти си извор огласила
виш' но Дунај, Нил и Ефрат древни

- Красно ли си одсвуд накићена
с храмовима подигнутим творцу, 5
царским дворма и другим зданијам;
брегове си осула бисером —
просвјештењем — најдражим камењем;
из тебе су израсли цвјетови
правог знања и човјекољубног; 10
од истока до твога утока
лађе су те нашарале везне,
њих прекрили крсташи барјаци.
(стр. 26) Ти си срце славенског племена;
прави извор вјере православне; 15
крајма твојим излежу се орли,
који лете на све стране св'јета,
вјерне бране, а невјерне гњаве,
име т' тијем дижу до небесах,
надалеко знају ширит крила, 20
д'јел су шести прекрили св'јета,
другим дају закон и обрану.
Даљни свијет — Китај многољудни —
орлиће ти нуди с даровима,
да Пекина име не помраче, 25
горди Париз и Стамбол надмени
судбу су ти у руке давали —
оба си их патше окрунила.
Често с гњевом крвава протјечеш,
под валове безбож закопајеш; 30
све си круне наједно скупила
од источне и сјеверне стране;
неприступни Кавказ и високи
твојим орлма превиио је главу.
Нептуну си храм воздигла вељи, 35
у коме се легу лабудови,
те излећу на поља широка,
на широка поља океанска,
њину страшну кроје мраку грудма,
крилма лепћу над грозном Тетидом, 40
перјем ките бујност бесконачну;
(стр. 27) њини громи оглашују име —

до састанка мора с небесима —
 Славјанина од постања знатна.
 О ти Нево, ув'јек с славом текла, 45
 са тобом се дичили народи —
 твој Рус храбри с браћом Славјанима!
 свагда с' на теб' слава круновала
 и *Романска* кућа царовала!

[18. ОРАО И КОКОТ.]

(стр. 28)

Ко оће превеће,
 изгуби и[з] вреће.

Дуну вјетар јаки пут Русије,
 над Москвом се у дим крсташ вије,
 са престола орај искочио,
 умало га пламен не сватио!
 Нево чула сво да се прича! 5
 ко нишћера орда *Павловича*?
 Соко итри на њег' не удари,
 а за змаја одавна не мари;
 већ се кокот диг' од Франције,
 за њим пилад од сваке нације. 10

(стр. 29)

Свак се чуди, ко има памети
 и ко чојски може разумјети,
 ка' ће с' кокот са крсташем тући,
 род кокошји име истог вући?
 Орб' силни с престола скочио, 15
 те кокота слијућ уочио,
 само г' гледа, шта оће да ради,
 с кокошкам ли да чудеса гради.
 Гледат му се чудо додијало,
 свако с' Рушче Москвом огријало, 20
 па попусти из гн'језда орлиће,
 те рашћера¹ кокоту пилиће.

¹ расчера.

Које грудма орлад не побише,
 оне живе у пл'јен ухватише;
 а кокота зајмише у море, 25
 доклен крепа и биде му горе.
 Одсад памет имајт', кокотови,
 не излаз'те, ђе с' вију орлови;
 ви под квочком сједите, пилићи,
 виш' не идт'е, ђе циче орлићи, 30
 јер он гласом „цију, цију“ циче,
 род твој под њим „пију, пију“ пиче.

(стр. 30) [19.] ЗАРОБЉЕН ЦРНОГОРАЦ ОД ВИЛЕ.

Једну вече, ка' обично, чобан
 заспим под лист и осјенку букве,
 више троје б'јелих овацах;
 код мн' близу нигде никог нема,
 до друг' вјерни шарка шестопетка¹ 5
 с двије мале и с дугачким ножем,
 њу покрај се, и пружим се лећи.
 Дуго лежах, ал' заспат не могу;
 мислим, што је? на крамину² нисам,
 да ми несан кажује злотворе. 10
 Звижнем всима, да што друго није;
 снѣ пет шест свуд облете вјерно,
 виђу на њих и по лају знадем,
 да злотвора нема око тора.
 (стр. 31) Узмем гусли, начнем пјесну појат; 15
 њу појући чујем очи тешке,
 на десну се сретњу нагнем страну,
 превари ме сан, но гвозден, мало.
 Пробудим се, али сањив тешко,
 шарку ставим уз раме лијево, 20
 двије мале с ножем у појасу.
 Пред зору је и тишина мртва,

¹ шестопетка; ² крамну.

глас ничему чут не могу умну,
 до сим вјетру ће трепеће листе,
 златокрилке пјесну над цвијећем, 25
 блиск овчице и јагњета млада,
 јоншт и полет с Ловћена сокола
 за зеленокрилом јаребицом.
 Ал' све нешто мироват не могу,
 но ми перчин подиже капицу; 30
 обрћим се крстећи к истоку,
 да погледам, виђет ли ће сунца:
 сунца нема, ал' је зора бистра
 и плам зраках исток запалиле,
 сабиле се таме на западу. 35
 Дуго гледећ начну лепћет¹ крила
 златосјајна износећа² цара,
 начну ми се очих додиркати;
 закри таму од мога погледа,
 у себ' сали сву звијездах свјетлост, 40
 мало летен/подиже се много,
 викори га одсвуда сretoше,
 скидоше му огњезлатна крила,
 огњезлата крила и аљине,
 у сребро га они[?]³ пресођеше, 45
 па му б'јела свуд пустише крила;
 наче пуштат в бесконачје иста,
 прелету се земље пуштавати.
 Но с' ја треснем и обратим живо,
 у срце ме када нешто дирну; 50
 треснем собом и погледам, што је.
 Ништа нигђе ни чут ни виђети;
 ал' некакву сладост оћутујем,
 на росну се сјест повалим траву,
 к тору гледам: млада ми се дигла, 55
 те ми спрема ручак и ужину;
 накрај тора погледам ливаду,
 да је ноћу што харало није.
 Виђет ништа, ал' је измршена,

¹ мјесто лећет?; ² мјесто исходећа?; ³ огне.

- до сим нешто како маче риђе, 60
и оно се на средину ваља.
Ха — помислим — оно је власица
хитроплета, те ливаде мрси.
Закон знадем јоште прађедовски
да се она убити не смије; 65
ал' помислим, што ми сад радимо,
о чем стари ни знали нијесу,
ни од страха смјели помислити,
а камо ли ђелом учинити
(стр. 33) Ријешим се и шарицу запнем, 70
око с пуцем и с власицом слијем,
за мицаник и крем о огњиљу:
како вазда сину искре живе,
свуд се проспу и табан озлате,
ал' за фајду — прах их не привати. 75
Гледам ваљу, што се од ње ради:
ал' ни зрна у њу праха нема,
но насућа ситнијем цвијећем;
ха! — помислим — ово су мађије!
И у тренућ ока лаганог
мислима ми сто препливу бабах, 80
мислећ: ова није, него она
ову бруку са мношћ учинила.
И кренем се окупит их старе
и на сав глас свијема казати, 85
да се прођу шале са оружјем,
ал' ће им се о главу сломити.
Но не пођем ни четири крака,
ал' све чудо више иза вишег:
слеће пред мношћ жена са крилима. 90
Немам пера љепоту јој казат,
ни језика наките, имена;
шћело¹ би се глас, перо славуја
а мастило цвијетна росица,
да јој облик право св'јету каже. 95
Запитај је: „Што си? који ђаво?

¹ счело.

- (стр. 34) прођи ме се, заклинам те свачим!
 дај ми мирно поћи на торину,
 нијесам ти ништа учинио.“
 Погледа ме, насмјехну се мало, 100
 за руку ме узе својом њежном,
 па ми поче тихо говорити :
 „Не збор' тако, Драго Драговићу!
 нисам ђаво, ни твој непријатељ
 већем твоја богом посестрима, 105
 од Љовћена Црногорства вила;
 ни сад радим, ни ћу ти радити,
 нити сам ти кад о злу радила,
 но о добру свагда и поштењу.“
 Како чујем име посестрима, 110
 паднем пред њу с плачем и с мобама :
 да ми прости, ка млада чобану,
 преступљење мислих и језика.
 Добротворка правде и слободе
 исправи ме с оштрим поучењем : 115
 „Хајде, рече, кажи у колибу,
 нек ти данас поредници пуште
 из торине овце и јаганце;
 а ти кажи, да ћеш некуд поћи;
 то изврши, па се к мене врати. 120
 Но чуј добро, Драго Драговићу!
 милиј' си ми од очих мојијех,
 ал' иначе ак' учини ишта,
 већ овако, ка ти наређујем,
 виловни су престроги закони, 125
 сестре ће те устријелит стр'јела!¹“
 Ја побрже стрчим до торине,
 кажем на њу, ка ми рече вила,
 пак се вратим што скорије к њојзи.
 Како дођем, она рече: Тако!“, 130
 пак одмаха уфати лабуда,
 који бјеше стражар од језера,
 заузда га цвијетвијем в'јенцем

¹ стрела.

- свега прекри златном научином. 135
 Ја рукама китни в'јенац узмем,
 а лабуду сједнем на рамена:
 вила трепну и хитро полеће,
 лабуд за њом од сокола брже.
 Заблешташе очи од брзине,
 те не могу ништа видијети, 140
 до сим врха високог Ловћена
 и пред собом богом посестриму,
 ђе трепеће крилма управ к њему.
 Не би дуго, ка напитака воде,
 долетимо уврх од Ловћена, 145
 под највишом гредом и литицом,
 на широку плочу од мрамора,
 пред пећином цв'јећем окићеном,
 коју око друго не погледа,
 сим сокола јали горске виле, 150
 јал' слијепца и вјешта гуслара.
 Вила уће у китне дворове,
 мене рече сјећет пред пећином,
 пред њом сјећет, док појање чујем.
 (стр. 36) Мало прође, док ста пласак зучат; 155
 тад уљезем брже у пећину.
 Како прођем праг и врата исте,
 поведе ме нешто невидимо
 и сједне ме на мјесто погледно,
 но закрито цвијетном завјесом. 160
 Како сједнем, завјеса се диже,
 отвори се пространство пећине:
 три је топа пребацит нећаху;
 ах, пећина звати се не може,
 већ рај мними, ђе праоци живе 165
 јали виле и њини љубимци.
 Сва пећина сјајна и прозрачна
 како бистра на мрамор ријека,
 окићена свакијем цвијећем,
 сваки цв'јетак сјаје ка свијећа: 170
 изм'јешане зраке сваке масти
 ударају у свод од пећине;

- (стр. 37)
- а од свода јопет у рјечицу,
која враше средином пећине.
Од милинах гледати не могах, 175
кад падаху зраке на цвјетове,
који бјеху окита ливаде.
Очих поглед уши забунио,
тере на њих чут не могах ништа!
Насред исте престол подигнути, 180
на њем сједи ка божество неко,
у женскоме лицу и погледу :
су три в'јенца наклити главу.
Ту посједим гледајућ љепоту,
док одједном хукну глас појања 185
и загрмје војничка музика.
Кад погледам поље и ливаду,
ал' народа низ њем много иде,
у аљине обучени б'јеле.
Пејина се сва пром'јени видом, 190
бјелујем се окити цвијећем;
над народом црвен в'јенац иде,
на коње га и маче држаху.
Кад дођоше код сјајна престола,
в'јенац цвјетни брже уграбише
соколови и хитри орлови,
ставише га на главу богињи.
Гледнем, виђех потпис око в'јенца,
изговор му ово прави бјеше :
„Мач и храброст силнога Душана 200
и ваљатност Србах витезовах
од Булгарах с крвљу тешком отс
в'јенац славе и њине државе;
њим те матер Србију крунимо.“
С в'јенцем славе кад окити главу, 205
удвојише с' гласи и одзиви,
славогласне трубе и појања,
име Душан громом се казаше.
Ја све сјеђах и то гледах радо :
(стр. 38) ал' одједном све с' у црно виђе, 210
глас појања жалостан се зачу,

- све се у плач свирке претворише.
Тад затрим и на ноге скочим,
викнем грлом што могах најбоље:
„Што би сада, ако бога знате?“ 215
Глас ми истог првог одговори:
„Не плаши се и не вичи тако!
у вјечност је Душан преминуо!“
Тада и ја, ка све, начнем плакат.
Плач нестаете, а весеље јонет, 220
веселимо с', но пола плачући:
царица се види ухиљена,
у в'јенац јој пола сахло цв'јеће.
Но не прође николико доба,
ту да видиш страшнога погледа 225
и жалосна Србу свакојему:
крв потомка великог Немање
довре права жестокијем валом
и занесе престола и богињу;
а у мрачни шћера¹⁾ синици²⁾ виле, 230
мјесто пјесне да кукају тужне,
нав'јек заје сунце Немањино
од српскога рода и племена.
Ах, ка с' игда упуштити мога, 235
славолубна руко Вукашина,
заклат млада вјенценосца српска?
(стр. 39) стид те буди Србином се звати
међу свј'етом највјерниј'м народом!
јера уби свога господара! 240
Зар на главу круну ставит шћаше
крвљу облиту²⁾ свога благодарјеја,
с њом се дичит и владалац звати?
Ја све сједим и у мраку плачем,
док се мало поче развијати. 245
Мало ми се сузе уставише,
док започнем гласак вилах слушат,
је плачући мало прип'јевају

1) шћера; 2) облитом.

(стр. 40)

неке боје с Турцима црногорске,
Царског Лаза, пак и Вртијељке, 250
Мekoг Дола, Кчева и Трњинах.
и Црнице, па и Буковице,
од Пиперах, па¹ Бјелопавтинах,
и од Крусах, па и Мартинићах.
Све повише гласак издизаху; 255
и ја срцем све веселиј' стајем:
виђу в'јенац, ће се осушио,
ал' су два три порасли цвијета
из просуте крви Црногорства.
Док од једном, ка да муња сину, 260
сва се засја велика пећина,
како данак, но с облачним небом.
Затрубјеше трубе и свирале,
сташе појат пјесне од храбрости:
син Тополе, огледало Српства, 265
почетак им и припјева бјеше.
Виђу, мало царица оживје,
борбе к њојзи мачем голим трчи,
о мачу му в'јенац висити ни.
Тек га пружи, да окружи маче 270
омаче се и наузнак паде:
у срце му с' свој засали маче,
мртав паде и укопаше га;
Марса српског и младога Феба
закри мрачна тополска гробница. 275
Јопет трубе, свире умукосе,
дом вилводства потамње српскога.
Ја у маху од жалости скочим,
додија ми с' више то гледати,
у три сата сву промјену Српства, 280
обратим се изист из пећине,
но зачујем гласак, не знам, чиј' је;
ја [га] више разумјет не могах,
само ове четири ријечи:
„Стид ми живјет већ не даје, 285

- (стр. 41) кад помислим, тужна мати,
да ми Осман закон даје —
ах, доклен ће тако стати?“
Ја изидем што најбрже могнем
и усједнем на брза лабуда, 290
однесе ме до краја језера,
а отолен здраво на торину.
Јопет ћу се молит посестрими,
да ми даде крила од полета,
да виловства јопет дворе видим, 295
но када се боље обасјају
и кад в'јенац добије царица,
да је гледам веселога лица.

(стр. 42)

[20.] ОДА СУЛТАНУ ТУРСКОМЕ.

Сунце сјајно јеси над сунцима,
које тријеш свијема Турцима,
глава ти се мимо луце пружа,
сабља ти је трипут од ње дужа;
светац чисте вјере тобом дише, 5
перо ти је од тополе више,
око њега челенке и гране,
те се с њима Турци од зла бране;
теб' сви краљи што орлу пилићи,
јал' соколу гадни грмушићи! 10

(стр. 43)

Цар над царма и да и јеси,
сви питају: „Махмут калиф, ће си?“,
Главом свега сви те они знају,
не чуди се, што на тебе грају
што и вроне на сива јастреба. 15
Ти сам чиниш како Турцима треба,
али ништа главу не разбија',
ни кавуре од себе одбија;
јер и Стамбол ако ти уграбе,

неће свеца и горње му хабе:
тамо ће ти све краљи платити,
жедне ћеш их у цејмен зајмити.
Иншалах!

20

[Крај „Пустинјака цетињског“.]

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

[21. ВУКУ СТ. КАРАЏИЋУ].

Збогом остај, збиљски Србе,
храни Српство душом грбе;
буди свагда оне ђуди,
да ти Српством дишу груди,
па ћеш сваком мио бити,
душом ћу те ја љубити.

5

Вукова прејиска, књ. VI (Биоград 1912), стр. 364.

Ту pjesmicu vladika ponavlja na kraju pisma Vuku od 7. februara г. 1836, само што у 5. стиху мјесто *сваком* стоји *Српству*, а 6-ти стих гласи *вјечно неће сиomiњати* (о. с., 365.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ЛИЈЕК ЈАРОСТИ ТУРСКЕ.

ОД

П. П. П. Њ.

ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГА

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ЦЕТИЊЕ.

ПЕЧАТЊА ЦРНОГОРСКА.

1834.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ПЈЕСНА ЗА ВИДА И МИРЧЕТУ,

КАКО СУ СКУПИЛИ ЧЕТУ И УЗЕЛИ ТОП С [С]пужа.*

- (стр. 2)
- Вино пили двије четобаше,
 четобаша Видо и Мирчета,
 на обали реке гласовите
 у Пажиће село поносито
 на високу кулу Агичину, 5
 баш Агице, кнеза од Пажићах;
 вино пију, разговарају се,
 ће је која остала срамота
 Брђанима и Црногорцима
 у Тураках јал' друге крајине. 10
 И такви су макул учинили,
 да срамоте остануло није
 Брђанима ни Црногорцима
 у Тураках, ни на крају другом,
 до сим једна брука и срамота: 15
 „Кад с Турцима бојеве чинисмо
 и крваве рате заводисмо,
 узеше нам два топа огњене,
 пуштише их три наше нахије
 без пролива крви од јунака 20
 и без ране и без мртве главе;
 то је сваком од наше крајине
 припасало женску опрегљачу,
 да је такве нигде било није!“
 Па с' у вино куну четобаше 25
 својим здрављем и својим оружјем,
 да ће чету покупити малу,
 с четом поћи Спужу крвавоме
 и са њега топа уграбити
 хаберника Скандарбега бана, 30
 (који сједи на бедем од Спужа,
 даје хабер у турску крајину,
 кад ударе брчки¹ витезови
 на три тврде од Спужа капије),
- (стр. 3)

* [То је било 23. марта г. 1833, в. бр. 8. на стр. 37.]; ¹ брдски.

јали своје изгубити главе. 35
 Тек заклетву ову учинише,
 на лагане ноге устадоше,
 с куле пале двије аберњаче,
 аберњаче, пак и ледењаче.
 Хабер Брду пође пространоме: 40
 сви четници дивно познадоше,
 да су пушке њина четобаше,
 четобаше Вида и Мирчете;
 брже трче кули у Пажиће,
 јено они испијају вино 45
 Скупише се тридесет четниках,
 те ми сјели испијати вино
 баш са своје двоје буљугбаше.
 А што ћу ти лакардију дуљит?
 чета ти се отлен подигнула 50
 прије зоре и прије сабаха,
 до сабаха три сахата бјеше;
 обрнула и Спужу крајичноме,
 два је поља прекасала вучки,
 Јдребаника, пак и Диманика, 55
 Височицу вучки и хајдучки,
 доклен Спужу на капију дође.
 Али ево муке за јунаке:
 на граду је гвоздена капија,
 на капији брава дубровачка, 60
 затворена, пак је заклопјена;
 а на врата четири солдата
 од нигзама цар-Отмановића,
 те чувају граду караулу
 од Ђрђанах кржаве крајине. 65
 Чета пред град мало починула,
 потегнула из тулума вина,
 доклена им бог и срећа даде,
 и заспаше четири солдата
 у краву кулу караулу. 70
 Како чета оно опазила,
 друг се другу пење на рамена,
 а најгорњи њини буљугбаше,

(стр. 4)

- искочише на бедем од града.
 А што ћу ти лакардију дуљит? 75
 искочише, па га прескочише,
 ускочише кули караули,
 те од куле саломише врата
 и свезаше четири солдата;
 отворише од града капију, 80
 те у граду чету уведоше,
 уведоше, пак је изведоше
 на бедему к топу абернику,
 а шта ћу ти лакардију дуљит?
 већ низ бедем топа отискоше. 85
 Стаде звека бедем и капију,
 стаде црне земље тутњавина,
 потресе се сва турска крајина,
 а ломе се срчајли-пенџери
 од теготе пуста хаберника. 90
 Турци мисле, е се земља тресе,
 јалом уби кулу караулу.
 Стадоше на ноге лагане,
 отрчаше кули караули,
 али виде отворена врата
 и свезана четири солдата. 95
 Искочише граду на капију,
 него брике пушке запуцаше
 и у граду Турке затворише.
 А што ћу ти лакардију дуљит? 100
 већ Брђани топа одвукоше.
 Турци трче на спушку главицу,
 те кликују варош Подгорицу,
 вељу Зету, љуту Малесију.
 (стр. 6). Убрзо им већи индат дође: 105
 пет хиљадах љута Крајичника,
 а пред њима Лекићу спахија
 и делија од Грудах кадија
 и од Спужа Мехмег-капетане.
 А шта ћу ти лакардију дуљит? 110
 окренуше с војском, ударише
 у крвавом Косовоме Лугу

- на Јаштребу, на село малено;
ту смислили топа осветити. 115
- Но ђе срећа, ту је и несрећа:
војску стража опазила мала,
отрчала, у село казала:
западоше тридест и три друга
и на себе напустили Турке. 120
- Турци загон к селу учинише,
пет шест кућах огњем опалише;
но се љуто бране Калезићи,
бију Турке, кликују Брђане.
У томе им индат сустигнуо:
од крвава села Ћириоца 125
- стасало им деведесет другох,
а пред њима Ристанов Стефане
с побратимом Ћикнићем Стефаном,
(стр. 7) како доше, у Турке удрише;
а шта ћу ти лакардију дуљит? 130
- саломише сину и крајину.
Турци бјеже Косовијем Лугом,
ћерају их брчки витезови;
до Сушине, док догнаше Турке,
десет су им окинули главах
и шездесет ударили ранах;
јошт спахија и Грудах кадија
у бјежање сабље изгубили.
Живи Турци оружје бачали,
да Брђане њиме замамљују; 140
- па се грдни и разбјени Турци
повратише Спужу, Подгорици.
Прођите се, Турци, војевања
и на љута Брда ударања,
јали ћете јопета бјежати, 145
- без оружја крвави скакати.
Понеси се, ти крајино наша!
доклен рађаш онакве јунаке,
како што је Видо и Мирчета,
не остаје бруке и срамоте 150
- Црној Гори ни на једном крају.

(стр. 9)

[23.] УДАРАЦ НА МАТИНИЋЕ

1832. года 23. априла.

Пролећело тридест гаврановах,
гологлави, сломјенијех крилах,
од ћенара и турске крајине,
Подгорице, Служа, и Жабљака;
то не били, кажу, гавранови,

5

Пролећеше Зету и Цијевну,
пребродише блато и Бојану,
пролећеше од града капијом,
доклен на град Скадар изљећеше.

10

(стр. 10)

Вијали се, пак су починули
на соката и визирска врата;
гачу тужни замуклијем гласом:

„Аман, еман, честити вѣхиле,

Мехмед-пашо, мухур-саибијо,

15

всеп овако живјет не можемо

од влашкѣх силнијех змајевах:

изнијети из кравих градах,

долећују нама на бедете,

ми се од њих маћи не смијемо,

20

ни из града носа изнијети,

а камо ли боја учинити

на мегдану и пољу широку.

Узеше нам поља и ливаде;

што ни бјеху хани и дућани,

25

то су њима овчарске стајнице;

агалуци и наши читлуци,

што држаше цареву крајину,

туд се њима раширују овце.

Аге смо ти без ништа остале,

30

останули аге и спахије,

пропа нам је перчин кроз капицу.

И те бисмо јаде опростили,

да смијемо рало уфатити,

уфатити рало и мотику,

35

(стр. 11)

да се хљебом можемо ранити.

- Него аман, глави господаре,
ти освети крајичнике Турке!"
Кад разумје мухур-саибија,
он агама тако бесједио: 40
- „Аге Турци, жалосна ви мајка!
ја ви од њих помоћи не могу,
јер су они стари витезови,
који су се свагда научили
ломит војске турске и свачије. 45
- Цар је еман Богу учинио
да већ на њих нигда војштит неће,
а и да би мога навојштити,
неће Русу хајтар иштетити;
речено је од њих сјеђет с миром, 50
- када су се досад одбранили.“
Ама јопет Турци завикаше:
„Ми, већиле, не тражимо војску,
да с њом хараш влашку Гору Црну;
всеп нам подај пет хиљадах војске 55
- В са војском три топа огњене,
да на једно племе ударимо,
којено је накрај Горе Црне,
Мартинић се по имену зове, —
да то клето племе похарамо. 60
- Оно јесте начинило куле
близу Спужа, крвавога града,
гађа са њих по бедему Турке;
сад је њима ласно ударити
и то племе клето истражити: 65
- све су друге изјавиле овце
до крвава села Мартинића;
њине пасу ситну ђетелину
до бедема од нашега Спужа,
не боје се цара ни везира, 70
- за нас друге одавна не маре!
Ту је ласно њима ударити:
стотина је овчарах чобанах,
десет хиљад б'јелијех овацах
и хиљада коњах и воловах. 75

(стр. 12)

- Ако бог да и Мухамед светац,
те то клето племе истражимо,
с тијем ћемо Брда устрашити,
од градова наших одагнати —
него војску, ал' све посијјени!" 80
- Кад њих зачу Мехмед Рашид паша,
види много да не траже војске,
рече њима и даде њим војску,
пет хиљадах од свога нигзама,
а четири љута Арбанаса, 85
- и пред војском млада Мехмед-пашу
и четири гласите зеленке.
Отолен се војска окренула,
доклен спаде варош-Подгорици;
војска метну Рибницом шаторе, 90
- од крај града до крвава моста:
ту грајала дана три четири,
ту трајала и ту вијећала.
Диван паша вијећ учинио,
тек се смрче и сунце утече, 95
- на четворо разреди војску:
једну паша себе оставио,
другу даде бегу од Каваје,
трећу даде Лекићу спахији,
а четврту спушку Селим-аги. 100
- Па се с војском ноћно окренуше,
ноћно пошли, ноћно Спужу дошли,
к селу пошли са четири стране:
паша својом насред села пође,
на бијеле куле Радовића, 105
- бег с његовом на Ђурановића,
а спахија пут села Глизице,
ага пође потоком на Цркву.
Но бегова најпр'је¹ удри војска
на ваљатно село Ђураново: 110
- неке мање куће попалише
и четири главе уграбише.

(стр. 13)

(стр. 14)

¹ најпре.

- Но се кућа Ђуранова брани,
у куле се десет затворили,
Турке бију, кличу Мартиниће: 115
но им нико помоћи немаше,
јера врсниј' бјеху у планину
тијех данах изјавили овце.
Чује поклич Војводића Раде,
те истрча пред бијелу кулу, 120
одмах свога пали џефердара,
те кликује браћу Мартиниће:
двадест их се брже окупило,
помислили да је једна војска;
итро трче к селу Ђуранову. 125
Но им лоша срећа прискочила:
село бјеше бего уминуо
и са њиме¹ сва врснија војска,
те се сrete с Војводићем Радом
и са оно двадесет момчади. 130
Убише се бојем жестокијем,
ал' Војводин (и од трага му је)
пали свога бистро џефердара:
дивно бега од Каваје згоди
посред срца, ће му душа куца, 135
на пуче му и загнао² душу.
У то паша страга ударио,
с десне стране Лекићу спахија,
а с лијеве спушки Селман-ага —
међу собом момчад затворили. 140
Жестоко се бране Мартинићи,
но им турска сила одољела,
десетињи главе откидоше,
оне десет љуто обранише.
Но кликује Војводићу Раде: 145
„Ај ће сте ми до два братучеда?
Ће си мене, Стефо и Гавриле?
кућу вама Турци ископаше;
већ су мене обранили љуто:

¹ њима; ² *мјесто* изагнао?

- на мене су седам осам ранах, 150
 сад ме двоје уби сенцирлијах,
 обје су ми ноге саломиле
 бранех стрица Милутина мртва,
 да му мушку не однесу главу.
 Виђу, мене помоћ не можете, 155
 но грабите робје од Тураках,
 јера ви га свега поробише.“
 оно Стефо чује и Гавриле
 и са њима шездесет чобанах:
 у јунаках пукла срца жива, 160
 те у Турке загон учинили:
 сву низ село саломили војску.
 До мрамора Мехмед-Кокотлије
 тридест и три откинули главе;
 од мрамора до дно Поточинах 165
 четрнаест откидоше главах.
 Док им добра помоћ прискочила —
 сто Црнацах с Пуљевићем Радом,
 од Јупине Црнци ударише
 на барјаке бега задринскога; 170
 ту истога бега посјекосе
 и десетак око њега главах.
 Бега уби Пуљев Радоване,
 а Милутин братанић пос'јече.
 У то Брда друга прискочише — 175
 сви Пипери и Бјелопавлићи,
 зајмише се пољем за Турцима.
 Да је коме стати погледати
 како Турци трче на кошију!
 Ита у град сваки сакрит шију; 180
 но им тако бог и срећа даде,
 јера им се близу нагна Спуже,
 тере у град грдни утекоше.
 Ту погибе Мартинићах десет,
 а Тураках трипут по педесет. 185
 Мартинићи српски соколићи,
 свагда ли се справни¹ налазите,

¹ справна

те цареве паше исправљате,
 са пуцима вашијех шараках,
 да се не би који преварио, 190
 и у дубље с војском ударио, —
 ви сте крило српској Гори Црној,

(стр. 18) [24.] ВУК ПРИЈАТЕЉ ОВЧИ.

Бијела је покликнула вила
 сврх пустога Лисца високога;
 кличе млада Омутић-паланки¹
 по имену Беровића Марка:
 „Зло ти јутро код овацах, Марко, 5
 у зó час си укротио овце
 по паланци и турском ћенару!
 жалбе су се на тебе дигнуле,

оне тебе ударити Турци,
 Херцеговци кржави јунаци, 10
 од Клобука и од Корјенићах,
 од Требиња и од Невесиња.

(стр. 19) Везиру су² додијале даве
 на кржаве Цуце и Трешњевце,
 на крем пасућ турску царевину.“ 15
 Него Марко одговара вили:

„Мучи, вило, стали ти с каменом!
 мене Турци ударит не смију,
 доклен ми је код овацах Вуко,
 ово Вука десет Перовићах. 20

Вука знаду и отпријед Турци:
 он се с њима и пређе играо,
 играо се квочке и пиплићах.
 Друга момчад боја зажељела,
 јер су мале пушке прифатила, 25
 а дугијех половина нема;
 бога моле, да им удре Турци,

¹ Паланги; ² се.

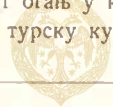
- да без паре и дуге набаве!
 Па док ми је пет стотинах Цуце
 и толико љута Оздринића, 30
 не смију ми ударити Турци.
 А скоро сам вјеру уфатио
 с Мушовићем Осман-капетаном
 и његовим љутијем Никшићем;
 а кад они на ме удрит неће, 35
 не бојим се мртва Корјенића.
 ни лукара из града Требиња.*
 Опет вила одговара Марку:
 „Зла је вјера у Турчина, Мгрко!“
 Него Марко не обрати главе, 40
 већ уљезе опет у колибу.
 У тај доба ударише Турци,
 шестотинах пјешца и коњика:
 опколише овце и торину,
 посјекоше у колибу Марка. 45
 Но искочи Голубовић Вуко
 баш са оно десетак момчади,
 из аљинах без пола аљинах.
 Кад погледа овце и торину,
 али су их овколили Турци 50
 и од тора стругу одстружили.
 Онда Вуко пали цефердара,
 те погоди на стругу Турчина —
 два убио једног проз другога;
 па кликује из колибе Марка, 55
 а соколи ћецу око себе.
 Ђеца гађу и добро погађу,
 бију Турке и торину бране;
 но свјетина кад сложено навали,
 предобије земље и градовс, 60
 а камо ли овчарску торину —
 одјавише низ Рудине овце.
 За њима се напуштио Вуче
 са момчађу, узданом дружином:
 Рудинама разагоне Турке; 65
 сав су плијен њима уграбили,

(стр. 20)

(стр. 21)

јошт им десет главах откинули.
 Ево више јада од Тураках,
 јер не знају бјежат Рудинама;
 ја ћера их с момчадима Вуче, 70
 док их угна у племе Грахово:
 сјекли су их што су могле¹ руке,
 и по бреме узели оружја. —
 Паси, Вуче, сад Рудине с миром!
 не може те нико укорити, — 75
 ти си стрица осветио Марка
 и братића млада Марковића;
 од тебе ће заминоват Турци,
 јере си их добро научио
 ладит кашу низ травне Рудине. 80
 а ако те штогођ и задију,
 јопет им се ка приђе појави,
 па ће шукат огањ у капицу
 и пробудит турску кукавицу.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE

CRNE GORE ĐURĐE
 [25.] НАХИЈЕ
 CRNOJEVIĆ

(стр. 22)

Црне Горе² крајино и крило,
 Родом сваким Италијо српска!
 Ниво³ златна и ливадо цв'јетна
 И вјерношћу постојано гн'јездо!
 Црно срце душманину даваш,
 А оцбини киту и похвалу! 5

*

Расли цв'јете, дивото јуначка,
 И похвало оца Горе Црне,
 Еј витештва излежало право,
 Чврста вјером, постојана дјелом! 10
 Ками Турству на твоје границе,
 А блага ти роду и племену!

¹ могли; ² Черногоре; ³ ниво ш.ј. њиво.

(стр. 23)

Ко се с тобом поредити може,
 Ал' се дјелом храбрим показати?
 Ти си мати српске Горе Црне 15
 У бравило соколовска гн'језда!
 На тебе се тешко туже Турци,
 Славе тебе прости стихотворци;
 Клик јунаштва и гуслара фале
 А највише твоја дјела славна. 20

*

Бојеви те тешки одвојише,
 Јек¹ пушаках св'јету прогласише!
 Ломећ Турке свободу си стекла,
 О нахијо и племе витешко!
 Подобило Спарте, Картагене, 25
 А Србаљах дико и похвало!
 Везири те много вељи памте,
 Лијућ крвицу, с тобом се бијући
 И пред тобом у трку бјежећи;
 Црне су ти поставале мајке, 30
 Како вазда, тако и данас је.
 Амни боже ко до тебе може!

CRNOJEVIĆ

[Крај „Лијека јаросџи шурске.“]

¹ ек ш.ј. јек.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

О Д А

СТУПЉЕЊА НА ПРЕСТОЛ ФЕРДИНАНДА I.

ИМПЕРАТОРА АУСТРИЈСКОГА

И

КРАЉА МАЏАРСКОГА И ПР. И ПР. И ПР.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

СПИШЕВАО

ВЛАДИКА ЦРНОГОРСКИ П. П. ЊЕГОШ.

CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

НА ЦЕТИЊУ.

У ШТАМПАРИЈИ ЦРНОГОРСКОЈ. 1835.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

[26.]

(л. 2)

Рука Зевса цару в'јенац лава,
парска рука људма срећу сије.

Врх Олимпа, који држи
трон божествах на леђима
и пресјајни властителни
над умовма скиптар вјечни,
што је своју вазда сјајну 5
свјетлост оку људском скрио?

(л. 2⁶)

што л' Јупитер громометни
девет шћери високијех
у ођело црно вргѧ 10
и река им, божествене,

јасне главе и веселе
да у жалост преобрате,
да природу сву заплачу
и све умне њене твари? 15

што л' Вијена скиптроносна
тако умах бјелосјајна 20
своја крила мрачна каза,

те синове неизбројне,
храбре, умне на све стране
уцвијели и заплака? 25

Дѧ, нема јој више славна,
добрим дјелма сијајућа
властитеља круноносна,
миротворна *Франца* цара,
већ га с трона блистателног 30
смрт с грабљивом руком скиде
и у вјечни храм увеле.

Ал' Вијена славом хучна
сад отире сузах токе,
мјесто плача пјева, скаче, 35

(л. 3)

јер на трону своме види
сина *Франца* бесмртнога,
праунука Етикова,
млада, умна скиптроносца,
Фердинанда цара збиљска, 40

- ком узлазак на престолу
честитају хучним гласом
громи Хуна и Германца;
коме в'јенце цв'јетне, славне
саплетоше и дадоше 40
испод круне брилијанте
горди Алпис са Карпатом,
који горде, вјечно цклене
своје главе надоблачне
са весељем преклонише 45
пред мишицом скиптроносном
Фердинанда цара млада;
Дунај славу кога гласећ,
са весељем хучно иде
кроз град В'јене царородне, 50
он се горди и велича,
јер младога влаца лице
често гледа са восторгом
у немирно своје бистро
огледало брзотечно. 55
Неизбројна ратна ђеца,
милиони поданиках
са једнијем гласом вичу:
Многа љета, *Фердинанде*,
цесаром се нашим звао; 60
многа љета твој високи
круноносни широкијех
крилах орај осјењава
поданике твоје сретне;
многа љета истјецали 65
од висока твога трона
и царскога в'јенца главе
источници добрих дјелах
на род умни човјечества!"

(л. 36)

[Крај „Оде стуйљења на престол“]

[27. НА ТОПОВИМА СА ЖАБЉАКА.]

[исп. бр. 8. на стр. 37.]

„..... на другом топу стоје ови владичини стихови:

Црногорци кад оно витешки
 Жабљак тврди турски похараше,
 онда мене старца заробише,
 на Цетиње српско донесоше.

10. марта 1835.

На трећем топу изрезане су само ове речи:

Жабљак ме Цетињу дарова на силу.

5

10. марта 1835. г.

Књиге Љубомира П. Ненадовића, III. св. (Биоград 1881),
 страна 93.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

[29. ПЈЕСАНЦА ЗА МЛАДЕЖ.]

[30. СВОМЕ БРКУ.]

„Слушао сам га 1 36. године, кад је долазио у манастир
 под Мајине, черек сата далеко од Будве, кад стаде једном засу-
 кивати брк спрам огледала, па сам себи говораше:

Црни брче, ће ћеш окапати —
 ал' у Мостар али у Травнику?“

Dubrovnik, IV. год., стр. 74 у напомени.

¹ Бр. 28 је *Слободијада*.

[31.] ВЈЕРНИ СИН НОЋИ ПЈЕВА ПОХВАЛУ МИСЛИМА.

- (стр. 127) Лакокрила божествена шћери,
престижнице дјела свакојега,
преставнице ума високога,
огледало љуцке ваљатности,
основнице великијех ђелах,
уздигнице високог Олимпа,
породнице Сатурна и Реје
и њихова умнога порода,
која даде у рукама Зевсу
свемогуће владателство св'јета
- (стр. 128) и огњене стр'јеле и громове
без тебе би у мраку плакала
породница мудрости Минерва.
Славна ђела Јунонина сина
без тебе би у незнаност била,
мрачна би их р'јека занијела.
Твоје хитре и крилате руке
утрабише стр'јеле огњевите
и огњене луке и тетиве
баш из руках грозног Јупитера,
да не иду, куд их он пошаље;
већ ће речеш и ће им наречеш,
онђен хитру силу да разбију.
Ти си лака, хитра посредница
међу љуством и међу божеством:
ти божеске с неба сносиш мисли,
предајеш их земље житељима,
а житељах с земље мисли носиш,
предајеш их свега владјетељу
и житељма неба високога.
- Ти си вргла стубу како зраку,
како зраку сунца огњенога,
која с земље на небо досеже,
тер се низ њу сноси и износи
оца крјепког брига о синовма,
а синовах к оцу благодарност.
Ти највише завјес мрачну дижеш

(стр. 129)

и испод ње мож' назријет мало
божествену силу и могућство
и красоту небеснијех странах. 40

Каткад твоје хитроме полету
преузан је простор окејана
и дубине мрачност преплитахна;
чак до кола летиш сунчаног
из његове сјајне и шиљасте 45
из чела му излазеће зраке;
у бистру му круну загледиш,
па отолен по простору летиш
и наводиш велика свјетила,
те спавају под завјес Фебову. 50

Теб' се дневи, ноћи равно види,
не може те ништ' обично смести:
мрачне ноћи, мрази, ни сњегови,
ни грмјава грома огњенога. 55
Тебе свагда сунце умно сјаје,
путе твоје зраке освјетљају.
Ти у тренутн често основајеш
други свијет и бине природе
и течење стварих видимих,
само кад си у храму поете. 60

(стр. 130)

Ти надежду рађаш и подижеш,
са њом живот љуцки продужајеш,
а каткад је здражиш и подигнеш
и заплетеш у беспосличење, 65
да рањена једва на крај дође
и у безну¹ пане тугујући.
Ал' је јонет ти брзо исправиш
и дадеш јој ново препитање:
ал' је свећер шећеш и колебаш
како вјетар на гори младику. 70

Ти с љубављу владаш и управљаш;
куд год иде, ти си њојзи вођа,
прави папир њезина своинства²,
у који су уписате право

¹ бездну; ² својства

све каквости и њезине жеље. 75
 Ти си мати свакога заната,
 све науке и свег просвјештења;
 без тебе би мртво љуство било
 и живјело ка̑ друга животна,
 не би ове имало цијене. 80

Твоје силе премјењују вољу
 у човјеку часа свакојега;
 часом поје, игра, весели се,
 часом плаче, кука, јадикује;
 часом чиниш, те му протијече 85
 мирно вр'јеме краткога живота,
 а часом га сметеш и колебаш
 ка̑ вјетрови сиње окејане,
 и бачиш га јадна и сметена,
 како море жива топјеника.

(стр. 131)

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE

[32.] ДОБРОДЈЕТЕЉ.

Шћери божествена,
 даре превисоки,
 о душевно сунце,
 јошт да тебе није,
 чему би се човјек
 подобити мога̑?
 и што би му било
 мјест' тебе утјеха?
 и без тебе би ли
 он мога̑ носити 10
 у правој смислу
 име тешко чојка?
 Без теб' не би свјетлост,
 душа ум имала,
 већ би човјек био 15
 звијеру подобан.
 Ко, ка̑ и ти, може
 овеселит срца

ĐURĐE

(стр. 132)	и саплести в'јенце великим људима и царским главама? 20 Мрак би све њих скрио и у свој двор мрачни вјечно затворио, да им твоје луче 25 јасно не свијетле. Ко, до тебе, може круноносној¹ глави име вјечно-сјајно у народу земном 30 с рода у род тако задуго хранити? Срећан ти је онај житељ земље мале, који може, хоће 35 стазам ти ходити и створењу себе подобну, приличну твоје благородне и велике даре 40 обилно сипати; он ти мирно живи и весело пређе кратак и тијесни пут смртног живота; 45 он утјешен лежи на смртноме одру и весело пође у земље њедрима ка̑ безлобно д'јете 50 у матерње руке.
------------	---

¹ крунаносной.

(стр. 133)

[33.] ПРОСВЈЕШТЕНИЈЕ.

Ти по другом љуство
 у умноме стању
 рађаш и прерађаш
 и у ред га прави
 човјека доводиш; 5
 без тебе би оно
 глупо и слијепо
 расло [и] гинуло
 ка друга животна.
 Без теб' човјек ничим 10
 на чојка не личи
 осим једним стасом
 и тјелесним видом,
 а душом је гори,
 зловниј' и јаросниј' 15
 од барса и тигра.
 Ти свакојзи ствари
 дајеш изглед други,
 од грубе¹ је чиниш
 благородну, сјајну. 20
 Ти умекшаш јарост
 најљућих звјерових;
 ти си људству² дало
 и³ ум му улило,
 те поредак има 25
 и законе своје.
 Јер да није тебе,
 би све оно било
 жртва своје гнусне
 дивјачности љуте; 30
 све поземне ствари
 од теб' јесу прави
 ток и ред узели.
 Ти си душа љуцтва⁴,
 без којег је човјек 35

(стр. 134)

¹ трубе; ² лютству; ³ у; ⁴ люцтва.

мртав умом вјечно;
и остале ствари
све би мртве биле
без твога поретка.
Несрећан је народ, 40
кога зраке твоје
не свијетле сјајне,
а твој вјечно срећан,
који тебе диже
споменике хвалне 45
и храмове сјајне.

[34.] М Л А Д О С Т.

(стр. 135)

О младости света,
твој је вијек златан
и твој живот срећан;
ти си једна сама
беспорочна, чиста
и управо цв'јетак
љубкога живота.
Срећан ли је човјек,
кога смрт постигне,
док је у твом храму,
доклен не изиде
на поље метежа,
ђсно ни сам не зна,
што мисли, што ради
и што ће да гради; 10
већ се снује, смуца,
све к нечему тежећ
обраћене душе,
повварене ћуди
и звјерскога срца. 20
Он све своје благо
са тобом изгуби:
чисту, непорочну

	и анђелску душу	
	и доброту сјајну	25
	благородне ђуди.	
	Живот твој се тихи	
	може уподобит	
(стр. 136)	претихоме санку,	
	божествену зраку.	30
	Кад се с тобом човјек	
	растане, раздвоји,	
	тад све бриге тешке,	
	непостојне, свјеске	
	на главу прифати,	35
	и синцир се свеже,	
	слободу изгуби,	
	нуждам се покора	
	и свакој теготи;	
	често скорбан љуто	40
	сједи уздишући	
	за твоје премирне	
	и сладосне днєви	
	рајскога живота.	

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE
 CRNOJEVIĆ

[35.] ЗАДОВОЉСТВО.

	На свијету среће боље није,	
	нити смртни наша ђегођ би је,	
	од пресвете задовољства ствари:	
	за њу сваки, ко је смртни, мари;	
	без ње цари туже под крунама,	5
	с њом ратаји поју по њивама.	
	Ови свијет ништа друго није	
	осим једно те привиђеније,	
(стр. 137)	о ком човјек, кад расуди здраво,	
	једва може видијети право,	10
	да ствар јесте творца некакова,	
	која гледа свијета његова,	
	да га она мало не одведне,	
	те очима у свијет погледне.	

[36.] ОДА СУНЦУ, СПЈЕВАТА НОЋУ БЕЗ МЈЕСЕЦА.

- Сине неба, диадимо Зевса,
побједниче царства Еребова,
ти нам сијеш луче свјетлосјајне,
без тебе би у мраку плакало
5 све подножје пространог Урана;
без тебе би љускво тужно било,
би у мраку расло и гинуло,
не би знало божествене руке;
много дивно и цв'јетно растење
10 не би знало земаљска божества,
ни свог творца природне дарове
при којим се често мрачна види
твога кола сјајност огњенога.
Све дубраве и цв'јетне ливаде,
15 веља брда и горде планине,
те рађају ките и цвјетовс,
којим ките све биће природе,
даје руку њине создатеља,
усплањују њихово поглелања
20 и ваздуху слатки мирис дају
Без тебе би сва на хитро било,
да их твоја не мами краснота
и летење хитрокрилних лучах
из њедара њине њежне мајке.
25 Што сад поје и весели чојка,
без тебе би све њему плакало;
ум би његов по мраку летио,
с једне ствари на другу трчао,
не би нигђе почивала наша,
30 доклен би се у бескрајност скрио,
како одзив топа великога,
кад се слијен међу горе смете
и од једне на другу прескаче,
док га прождре окејан ваздуха.
35 Све ријеке и дивна језера
и сва мора с небом закључана,

(стр. 138)

- те су љуцком најнужниј' животу
и најљевши оку погледати,
без теб' ништа то нам било не би
до љуцкога гроба и прождора. 40
- Глас славуја и тичице гласне
ни у поља, нити у дубраве
(стр. 139) без тебе се нигђе чуо не би;
нит' би когођ има опојати
то прољеће -- в'јенац од времена —, 45
всх би вјечно мучале тичице
од настанка д' свога нестанка;
мјесто њих би у мрачне дубраве
по пољима и по ливадама
завијали ненасити вуци 50
и хучали несташни међеди,
тигри страшни и лавови силни;
с дрвима би честе боје били
и јарошћу себе поб'једили,
не могајућ дрву одољети. 55
Тад би била стада без пастира
рашкерата по гори зеленој
са љутошћу дивљијех вјеровах,
а пастири исто ка и стада
не би знали један за другога. 60
- Живот љуству без тебе би био
ка немирним неба духовима,
те мишљаху с престола бацити
цара неба и свег створитеља.
Рај земаљски, Едем красновидни, 65
без тебе би ка ад изгледао.
Што мирноме сад житељу земље
даје с тобом радост и весеље,
(стр. 140) без тебе би јадост и кукање;
вјечно б' с умом мрака војевала. 70
- Али сада торжествује љуство,
е помоља весела зорица,
цвјетови су поља окигили,
а вјенчеви горе вјенчали су;
поју тице са царем славујем, 75

љуству кажу, да у поља иде
и у китне башче и цвјетнике,
е се златна кола помаљају
и крилати коњи излећују,
који воде цара од свјетлости.

80

[37.] МОЈЕМУ ДРУШТВУ НА ПЕТРОВ ДАН.

- (стр. 141)
- Је ли љевше штогођ на свијету,
ал' милије описат поету
од дружества мила и учтива,
у ком влада благородност жива?
Кома не да светост у прсима
што рђаво мислит о људима,
већ од срца сваком добро жуде,
тога мисли просвјетлене нуде.
Шта ли слијеп на Олимп ходити,
жител' му? умом находити,
да ми сваке мисли² буду глава,
како да је то сва моја слава?
Не, ја више на Олиму нећу,
већ се крила к њему ми не крећу,
већ предметом поезије моје,
најсветије мојој души што је.
Човјек добар душе благодарне³,
који има дарове природне,
биће вазда почетак и дика,
моја дика и слава велика.
То су моја, то божества права,
земнијема то нек' буде слава;
виде оно на земљи очима,
штоно траже слијепи мислима
по држави, која нема конца,
Кроновога сина св'јема творца.

5

10

15

20

25

¹ жител'м; ² мисле; ³ *можда мјесто* благородне.

[38.] С И Н О Т А Ч А С Т В А .

Отачаства сви будимо цјеснитељи прави,
свезу с њиме да држимо ка синови здрави;
нек' нас ништа земно од њег' одвојит не може,
ни противном проћу њега гром, пушка поможе.
(стр. 142) Нек' се нама низ мач, копље крв наша пролива; 5
за част њега ко гођ умре, душа му је жива.
Мрзак св'јема нек' нам буде издајника глас,
ко издајом тражи себе учинити час';
отачаства сви гонимо смутљивицу, браћо, да,
који брацку крв пролити свуд по земљи ода; 10
у њег нема отачаство узданицу праву,
зна, да не би за част њега дао своју главу;
јер га знаде, да је страшљив ка Циганка сама,
њег' у синцир смрад сам види ка лисицу мама.
Међу нама нек' не буде онаквијех људих, 15
који новце богом држе, потанијех худих,
јера они јесу прави сви подлости гроби
и корита они свога, како свиње, роби.

Д... Д...

Грлица. Календар црногорски за год. 1837, стр. 127—142.

[39. КНЕЗУ МЕТЕРНИХУ И КНЕГИЊИ
ЗА НОВУ ГОДИНУ 1837.]

(стр. 181) Муза света јошт никада
душевне ми лире жице
са њезина огња силам
није тако, да знам, јако
распалила и запела, 5
ка што их је сад занела
и к појању принудила.
Божаствену шћер Олимпа
не знам што је побудило,
те пламеном својим светим 10
мога ума слабе силе
крјепко тако распламћела:

(стр. 182)

Ареја ли крвопијце
 какве жртве страховите;
 ил' преласна¹ бистросјајност 15
 и летење немирнијех
 крилах Феба огњесипца;
 али Никса, таме цара,
 кабаница преширока,
 те природа с моћном руком 20
 с брилијантма многијема
 окитила и навезла;
 шетање ли златостопе
 љубимице Хитонове,
 која њежна смјело шета 25
 изнад прага источнога
 са китнијем дивним в'јенцем,
 који вјечно, непрестано
 свјетлоока шћер истока
 носи дивна око чеда, 30
 и предраге павеније
 тавне, који и Бреба
 пред Титаном дуговласим;
 али шћерца Аполона
 да ме њежна не пригони, 35
 да опојем пир синоћни
 пребогати и пресјајни
 у кнежевски дом гласити
 Метерниха св'јету знатна,
 на којем се сребро, злато 40
 на све стране преливаше
 пред погледом сјајне св'јеће,
 како зими цклени леди
 пред бистријем, прозрачнијем
 оком цара Аполона; 45
 палату ли рају сличну
 ње богаства неизбројна?
 Ништа од тог мене сада
 није могло побудити

¹ преласна.

и душу ми распалити; 50
 јер Ареи, бич народах,
 сад не риче по пољима
 тако силно и гласито,
 да раздражи дух поете;
 Фебу, Никсу и Аврори 55
 већ су п'јевци много вјештиј¹
 сплели в'јенце не увехле²;
 нит палате преопширне
 злато тешко, сребро сјајно,
 Хефестове руке дјело, 60
 ни ње свила и кадифа
 к томе ме је побудила.
 Но су мога ума слабе
 силе јако узиграле,
 да на ово ново лѐто 65
 сплетем мојом слабом руком
 в'јенац тијем особама,
 којијем га била не би
 кадра сплести вјешта рука
 Хорација и Пиндара. 70
 Каква смртна може, кнеже,
 рука в'јенац тебе сплести,
 о мудрости огледало?
 Теб', који ћеш вјесковима
 умни примјер свагда бити? 75
 Европа ће, доклен траје,
 име твоје вјечно славом
 спомињати и хранити,
 јер си умом превисоким
 у ње нужде и страдања 80
 њој помога превеома.
 Круноносне многе главе,
 те Европе владоци,
 у помоћ су звали себе
 твога ума преопширне 85
 и превјеште у свем силе.

¹ в'јшти; ² увахле.

	У помоћ си трча њима и многе си одржао са прозорним умом твојим, да се нав'јек с лица земље њино име не изамре.	90
(стр. 183)	Велике је душе твоје вазда предмет био и јест: мир селити, подржават у племена сва поземна.	95
	Австрије ће древне царство заслужене тебе дизат споменике вјековјечне; јер ¹ си цару, царству своме свагда ступац неподвижни,	100
	на којему тешка ћела царства стоје темељито. Ко л' ће в'јенац тебе сплести, о богињи ² лична правој ти кнегињи ³ красна, умна,	105
	којој су владоци са Олимпа свети, умни сва качества превисока, и душевна и тјелесна, подарили штедром руком,	110
	с којима се диче само њина ћеца бесамртна, а ријетко смртни когођ? Громометни син Кронидов није мене шнео дати	115
	такву уму ³ јаку силу, да вам в'јенце могу сплести; но ме душа к томе ћера, да вам кажем то искрено: многа нова љета здраво,	120
	славни кнеже, дочекива са кнегињом младом, умном и с анђеловидном ћецом	

¹ Ел; ² богиња; ³ мјесто умну?

за свијета ц'јелог корист
и за утјех онијема,
који душом вас искрено
почитују и милују!

125

Archiv für slavische Philologie, књ. XXXII (Берлин 1911),
стр. 181—183.

[40.] САБЉИ БЕСМРТНОГА ВОЖДА (КЊАЗА) КАРАЂОРЂИЈА,

коју сам купио у Бечу 1. јуниа 1837. године.

Оружје свештено, вјенчано са славом,
с каквијем восторгом тебе данас виљу,
каква ли ми чувства душу потресују!
Плачући те славим, с уздицањем гледам,
кад ми на ум дођу твоја дјела страшна!
кад си у рукама вожда и витеза
кроз полкове густе тирана љуцкога
сијевала страшно и крвљу се мила
подижући Српство, круну му иштући.

5

Ти, си властвовала на равнинам бојним;
пред тобом је Стамбол, бич народах, дрхта;
од твојега звука и моћна удара
тресла се је луна, премрска планета.
Ти светињо наша од српског триумфа,
вјечно ћеш ми бити знаком спомињања
великијех дјелах оца отечества;
ја ћу тебе хранит како киту прву
од невехлог в'јенца рода избавника.

10

15

Голубица II год. (Биоград 1840), стр. 128, а у прегледу
садржаја при крају књиге спомиње се као автор пјесме „Петарч
Петровић Митроп. Црногор.“

(стр. 34)

[41.] НЕЛАЖНИ ЗНАК ПАМЕТИ

ПРАХУ НАРОДОЉУПЦА.

Син је сваки отечество дужан жарко душом љубит,
отечество име њега као залог свети хранит.

- Плач'те ви, музе, паде гениј рода!
лица сада српска кваси сузах вода
Шишатовца лире струне слаткогласне
више неће Србу родољубјем звучат: 5
страшна их је Парка престригнула нама!
Виш' Аполон сина не види очима;
храм се српских музах разруши нав'јеки,
увехнуше в'јенци пастира и п'јевца;
паде ступац снажни отеческе цркве;
(стр. 35) катедра је пуста, а лира пребјена, 10
Мушицкога нема, началника њина!
Његове су искре престаде летети,
трести чувства Србу отечествољубјем
својим силним, вјештим, електризмом умним.
Машина је пала, ватра угашена;
глас је умукнуо Србина учити 15
вјештим гласом лире, род како љубити.
Мушицки нам паде, ка орај крилати,
житељ надоблачни, високолетели;
кад устр'јељен¹ буде стр'јелом² Јупитера 20
како дуб велики на високој гори,
на којег буре јарост своју мећу
и вјечно се с њиме силама упиру,
доклен завидљиве њега не положи.
Тако су на *шебе* злост своју бачале³ 25
- — — — —
- Теб'* је рука моћна у покој увела:

¹ устрелѣнъ; ² стреломъ; ³ бацале[ч], а њиме се хшјело
назначити да је владика написао бачале ња да је то окре-
нуто на бацале.

покој нам се вјечно у пристану тихом,
рода свјетилнице, напрснице Феба! 30
Српско ће се срце са *твојим* именом,
доклен Српства траје, восхищават¹ вјечно.

У Бечу 5. јулија српског 1837.

Петар Пејтровић Његош,
владика црногорски и брдски.

Новый Сербскій Лѣтописъ за год. 1837, часть первая. Година XI, кнѣга 40, стр. 34—35.

[42.] СПОМЕН НА ГРОБУ ЧЕДОМИЉА

СИНА РОДОЉУБИВОГА ГОСПОДИНА ДИМИТРИЈА ФРУШИЋА.

Зашто срцу, рањену природе наглошћу,
родољубна оца и српске матере
њине ране тешке површћујем сада?
што ли око сузно плакат раздражујем?
Жалосни ми спомен струне лире трога; 5
о теб', Чедомиље², красно привиђење,
ја спомињем дане у дом твога оца,
кад сам са весељем пировао многе.
Ти си око гостах са улипком њежном³
опходио кругом пријатнијем лицем 10
као ангел тихи, као ангел мили;
сваки те је прим⁴ у наручје своје
с душе восхищчењем као цв'јетак красни,
ка надежду⁴ вјерну, коју предричаше
бит утјехом оцу, бити ползом роду. 15
Ал' надежда наша у плач се окрену:
ти, ангеле божји, нас остави скоро
и одлеће хитро к лику бесмртноме,
нам остави само плачно спомињање.

¹ восхищават'; ² Чедомиле; ³ нежномъ; ⁴ надѣжду.

Ти, цвијету лични српске башче мале, 20
 којано се тобом поносаше гордо,
 нам си увехнуо, од нас се сакрио, —
 о горка судбино оца и матере!

Петар Петровић Његош,
 владика црногорски и брдски.

Серб. Нар. Листъ, г. 1837. бр. 29.

(стр. 40)

[43.] МОЈЕМУ ПРИЈАТЕЉУ,

Г. ЈЕРЕМИЈИ ГАГИЋУ.

Поздрав 1-га маја.

Вр'јеме¹ маја вр'јеме је појања,
 животнима весела, играња,
 кад једнако сиња кукавица,
 ка чи слава вјешта пјевачица,
 пјева овиј веселој природи, 5
 коју вр'јеме окићену води
 у владању маја веселога
 по долини св'јета маленога.

Мај весели и китно прољеће 10
 у душу ми живо чувство меће,
 ваша љубав к роду и к племену
 нагоне ме вашему имену
 неке стихе написати мале.

(стр. 41)

Знам, достојни неће бити фале, 15
 јере неће николико знати
 вас с прољећем новим честитати,
 вашу нарав с душом благородном
 поздравити са китом временом;
 ја способност и немам кретати,
 вашој глави в'јенац саплетати: 20
 то нек чека српског Хорације,
 сине такве да поје нације.

¹ време; ² славую.

А ја желим тек вас поздравити
и дуго ви здравље пожелити :
да вас маи¹ весели полази 25
и у здрављу за много налази,
громометни Олимпа владика
да Вам дневи задуго продужи —
моћ, сила је његова велика.

Мир родбини да вам дуги пружи, 30
да поживи умну главу вашу,
а за дику и похвалу нашу.

Од искрено вас почитајућег
владике црногорскога

П. П. Његоша с. р.

Серб. Нар. Листъ г. 1838, бр. 21, стр. 161.

[44. КНЕЗУ ВАСОЈЕВИЋУ.]

„Памјат књаза Васојевића, конзула великобританског у
Босни, Херцеговини и Албанији — 24-ог окт. 1838.

На корицама *Вјечног Календара* од Орфелина, коју је
књигу покојни књаз Васојевић на дар од владике црногорског
добрио, нашао сам сљедејуће стихове.....:

Ратољупче старих добах,
за удраго српско име
окади нам наш'јех гробох
и пушака[x] што задиме;

(стр. 381) на Турчина хитро скочи, 5
нек се турска крв пролива:
жертва ми је та милија
него уље из кандила
и измирна и кадила.

ВЛАДИКА ЦРНОГОРСКИ
књазу *Васојевићу**.

Серб. Нар. Листъ г. 1845, бр. 11, стр. 88.

¹ *стиха ради мјесто* мај.

- (стр. 388) Сад ријеке, красне њене кћери,
под дебелим живе огледалом,
немирне се под њиме играју,
заштићене штитом дебелијем
од стријелах старог Титана. 40
Веселит се каже нам природа,
љубав чиста к тому принуђава¹
један другог поздрављат празником.
Многа љета, наш умни Гагићу!
честит Вама празник долазио 45
новог љета па и сваки други,
с весељем вас сваки поздравио
и у добром здрављу налазио
са госпоњом и дјечицом Вашом!

- [46.] ПОЛАЗАК ИЗ ЦРНЕ ГОРЕ
Г. ПОЛКОВНИКА ОЗЕРЕЦКОВСКОГА.
(стр. 388) Тек ти, душе, неспост
и доброту људи
ми познали бјесмо
и тек друштво наше 5
пријатно весеље
с тобом уживаше²,
док ти рече: „Збогом,
гнијездо славенско,
ја те сад остављам.“
Да судба је виша 10
од људих сакрита;
за вазда нас није,
мислим, раставила.
Ми ћемо се опет
очима видјети 15
и из једне чаше
рујно вино пити.

¹ принуђава; ² уживаше.

[47.] СПОМЕН РАМУ ЛАЗАРЕВУ.

КОЈИ ЈЕ 1839. ГОДИНЕ 6. ЈАНУАРИЈА УМРО.

Јунаштом си прославио
 име твоје на крајини,
 ти си спомен оставио
 вјесковјечни своме роду. 5
 Твоја вјерност отечеству
 добро нам је свим позната.
 Ти пред собом не могаше
 никад никог видијети,
 гдје витези и јунаци 10
 грабе славу на мејдану.
 Ти крајину око себе
 од Тураках сву брањаше
 и слободу црногорску
 ти жуђаше сачувати.
 Рамо, дико, ти си био 15
 Павла такви од настања,
 и тијем си окончао
 дан-последни твог живота.
 Душа ти се веселила 20
 и у рају царовала;
 име ти се спомињало
 у в'јек вјечни међу нама,
 као што се споменива
 Обилића име славно.

Лавров бр. 10—12, стр. 387—388.

(стр. 389) [48.] ПЛАЧ ИЛИ ЖАЛОСНИ¹ СПОМЕН

НА СМРТ МОЈЕГА ДЕСЕТОЉЕТНОГ СИНОВЦА

ПАВЛА ПЕТРОВИЋА ЊЕГОША,

ПАЖА² ЕГО ВЕЛИЧЕСТВА ИМПЕРАТОРА НИКОЛАЈА I-ГО.

(ОД Г. ПЕТРА ПЕТРОВИЋА ЊЕГОША, ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГ)

О проклета судбино, тиранине људски,
 твој ме покри облак изненада мрачни;

¹ жалостый; ² паж.

из њега се стр'јеле¹ ројима просуше,
 ранама ми душу љутима ранише.
 Све, што ме окружа, одједном заплака,
 дан ми се свијетли, дан весеља пуни, 5
 у ноћ плача, туге одједном претвори;
 надежда се моја у црно обуче,
 слатка њена пишта кукање је горко.
 Свјетовласо сунце од мене се сакри, 10
 већ за мене нејма на овоме св'јету
 радости, весеља — вјечно ми се скрише.

Смрт ми мога Павла, смрт несита узе
 милога ангела, младога ангела,
 ка румени цвијет, прољећа накиту, 15
 када смрзне слана у развитуку своме;
 ка мајску младику с цвјетућијем воћем,
 када туча грозна између младиках
 сломи немилосно, те на земљу пане
 са вјенчаном главом, с блиједијем лицем. 20
 Подобно цвијету, подобно младики
 смрт ми тебе, Павле, у цв'јету младости
 покоси немито својом страшној, косом
 и под мрачну завјес сакри ми те вјечно.

Ти из гн'језда твога на пространа поља 25
 прелуд ми излеће, ка тић луди када
 из гн'језда орлова с високе литице
 чрез ријеку крене стрмотечну лећет
 на другу литицу, па га крила слаба
 у полет издају, те невини пане 30
 у летећу воду и гроб себе нађе
 међ страшне валове — подобан си њему!

Ох, куд утекосте два дана радости?
 ђе сте дани свети, ђе сте дани слатки?
 ви ми утекосте, куд[а] бјеже зоре, 35
 куд бјеже прољећа, куд бјеже надежде!
 (стр. 390) дан рођења Павлов, дан справљања на пут,

¹ стреле.

на науку у град великога цара,
 на науку у дом цара могућега —
 вас већ нема нигђе, ви сте исчезнули, 40
 али сте ми сл'једи јадовне отрови
 за спомен жалосни страшне оставили;
 спомињање ваше, докле сунца гледам,
 док у гроб утечем, свагда ће ме мучит.

Ах, мили [ми] Павле, свак за тобом плаче, 45
 отацтво ц'јело, ја од сваког више:
 срце мени живом за тобом испуца,
 кад ми на ум дође твој лик, ка̄ ангелски,
 кад ми на ум дође твоја милост слатка,
 невино ђетинско умиљање, ласка — 50
 свако те љубјаше, свак те рад носаше!

Твој те отац плаче и жалосна мајка
 ка̄ јединца сина, једину утјеху.
 Три су твоје сестре луде и нејаке,
 ка̄ три кукавице, у црно завите, 55
 плачу сестре љуто брата јединца:
 тебе су имале, тебе изгубиле,
 остале су сестре без миле заклетве.

Ђед и баба плаче, ти си њихов био,
 њихова утјеха и њихова радост; 60
 када си се најпр'је¹ на земљу опрљо,
 ручицам си држб за њино кољено;
 када си најпријед на њихову радост
 ријеч изрекао, од њих си је чуо.

Ђед ти стоји тужан осамдесетљетни, 65
 сиједијех власах а погнуте главе;
 око њега кругом а подобно њему
 војводе српске, гн'јездо соколова[x].
 Љуто старац плаче из дубине срца.
 с њим гомила ц'јела и војводе плачу, 70
 црну жалост с њиме са сузама д'јеле;

¹ најпре.

свијема си био ти надежда сјајна!
 Гроб ти је далеко, нањ ти доћ не могу,
 да ти га облију потоцима суза[x];
 но ти над кол'јевком, у коју си њихан 75
 и која ти није далеко од гроба,
 свеколико плаче, до неба се чује,
 ка б'једна фамиља над коматма брода
 буром сломљенога, у који је њена
 надежда пловила, што на крају мора 80
 горко јадикuje проклињућ пучину.

О како ме први поразио поглед,
 кад сам изашао на горду планину
 и видео оком надмену пучину,
 (стр. 391) чрез коју си, Павле, мени одлетио! 85
 Сузнијем сам оком траг брода искао,
 но на море трага већ онога нема,
 ка што нема тебе већ надежде моје;
 ти си ми исчезла како траг на море,
 ти си ми исчезла као звијезда сјајна, 90
 кад се ведрим небом св'јетлом лугом проспе.

Слатко ли ми шћаше једном, Павле, бити,
 устр'јељена¹ стр'јелом велике жалости
 да ме сан оћаше вјечни обузети,
 да преболим рану коју си ми дао! 95
 Много ли ме пута[x] сновиђење² дивно
 са тобом варало, те сам те грлио,
 а кад се пробуди, скупо сам плакао
 за минут радости уру сам плакао!
 И судба је наша, нашега живота 100
 сновиђење² једно плачно и лажљиво.

Ал' је судба твоја боља него моја:
 ти се на св'јет јави и оком га виђе,
 јадовнијем пићем из чаше смртнога
 св'јетлу твоју душу тровао нијеси; 105

¹ устрел'на; ² сновидѣѣ.

већ си беспорочан како ангел чисти
у лике њихове од нас одлетно.
Ти си сада ангел код пр'јестола божјег
али сјајна зв'језда у небесну кругу;
но у душу моју храм се мрачни дигā,
у ком ће се вјечно лик твој сахранити,
ка̑ пред огледалом мрачним и сломјеним
кад жалосно дуби цвијет увехнути.

110

Пешићан.-будим. Скорошеча г. 1844, бр. 31.

[49. САСТАНАК С АЛИ-ПАШОМ.]

„Кад се први пут у њиховом вијеку виђеше, састадоше и поздравише [владика и Али-паша], вриједно би било описати по казивању владину, али зато што би дуго било, ограничићу се само на смијешно у стиховима одговарање владицино, кад га је консул Гагић питао, пошто се први пут скрај паше вратио: „Како вам би на првом виђењу и састанку?“, а он му одговори:

Грдно нам се очи сусретоше:
очи кажу што нам срца жуде!

а кад га је припитао: „Збористе ли, и о чему?“ опет му је у стиховима одговорио:

Би, Гагићу, мутна разговора:
ми о глави, а они о репу!
надебљају као пашајлије,
а надимљу ка стари интови;
слично лажу, а укрупно кажу!“

5

В. Врчевић, Животопис влад. црног. П. Петр. Њег. II
(рукопис у Матице Српске у Новом Саду), л. 27, стр. 2-3.

[50. АЛЕКСАНДРУ Н. ПОПОВУ.]

„ВОТЪ СТИХИ КОТОРИЕ НАПИСАЛЪ ОНЪ [Т. Ј. ВЛАДИКА] ВЪ МОЈ АЛЪБОМЪ:

Добро к нама дошѣ, ти путниче мили,
 из Москве велике, из Москве преславне
 из светиње¹ опште самога Славјанства²;
 Каква те је судба к нама³ донијела
 међу наше горе у нашу свободу, 5
 уздигнуту крвљу праотацах светом?
 Ах да, збиља, није судба те⁴ слијела
 нити нагон пута међу нас довео
 него чиста љубов⁵, што смо браћа Славе,
 што⁶ нам срце тука крв по роду једну⁷ 10
 што у олтар један на⁸ жртву⁹ идемо, —
 то дотегли тебе — друго ништа к нама;
 ах како су свезе милог родства јаке!

Пушешествије въ Черногорию Л. Попова (Петроград 1847).
 стр. 67, по пријепису што ми је послао г. др. Иван Пањкевич из
 Москве; разлике са *Пой* из тога пријеписа, а са „*Лавр*“ из
 Лаврова стр. 388—389.

¹ светиње *Пой* и *Лавр*.; ² словјанства *Лавр*.; ³ къ нами
Пой.; ⁴ ти *Пой*. и *Лавр*.; ⁵ љубав *Лавр*.; ⁶ сѣиха 10 нема
Лавр.; ⁷ одну *Пой*.; ⁸ по *Лавр*.; ⁹ жртву *Лавр*.

Т Р И Д А Н А

у

Т Р І Е С Т У

У МЪСЕЦУ ЯНУАРІЮ

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

1844.

У Б Е Ч У

У ШТАМПАРИИ БРМЕНСКОГА МАНАСТИРА.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

[51.]

Сиње море мирно спава у својојзи колијевци,
 рекао би, да природа сва с њим спава и почива;
 другог гласа чут не можеш на ширину валовиту
 до ће „Штирмер“ смјело гази чрез пучину стакловидну;
 док одједном глас се зачу: „Ето ти нас при бријегу!“ 5
 Ах, глас мили и пријатни рад' свакога морехоца!¹
 лијепо је морем ходит, ма је на крај сигурније.
 Како чусмо глас весели, сви из ложах искочисмо,
 а сањиви, како пјани, протирући очи своје,
 на пароход изиђемо, како бријег угледамо. 10
 Скорим кроком и веселим по њему се шетња просу,
 док свијетле стр'јеле² зоре ста пучина фатат³ бистра
 и крилате расипати по мрачноме оризонту,
 с њима кројит мрамне ноћи занавјесу страховиту.
 Тријест спава у тишини, чут у њему ништа не мож 15
 ло помукли⁴ каткад који глас метала свештенога
 и морнара сањивог по њекоји крупни зијев.
 Мал' помало зора сину у красоти и прелести,
 расхорише звона воздух, све оживе по Тријесту. 20
 Ја ти брже те на балкон чудеснога „Метерниха“,
 љубопитства пуне очи на све бацам око себе.
 Ах картине несравњене! виђи Тријест цвјетајући,
 Тријест горди и богати на дивноме бр'јегу⁵ морском!
 подањ лађе окупљене, ће у дугом стоје реду,
 барјаци се разни на њих по дувању вјетра смију; 25
 свуд је народ ускипио, на бродове и на сухо,
 свак продаје, свак купује, свак мијења, свак тргује.
 Све су пуне пјаци и улице;
 а све дише радљивости духом
 како мрави около мравишта. 30
 Лете многе⁶ и прилећу лађе

¹ мореходца; ² стреле; ³ хватат Дан.; ⁴ подмукли Дан.;
⁵ брегу; ⁶ многе Дан.

на бијела преко залив крила,
 како пчеле из свога улишта
 што полећу и опет долећу.
 Млади граде, сретња¹ обитељи, 35
 јошт су твоје напредности дуге.
 Сав усхићен чудесном картином
 и опјањен слатком фантазијом
 повратим се у собу с балкона,
 наслоним се на богату софу, 40
 поспим уру, можебит и двије,
 док на врата младић, те у собу,
 поклони се вјештијем начином:
 „Граф те зове данас на обједа;“
 то изрече, па се натраг врати. 45
 Ја² отоле на речену уру
 у дворове графа Штадиона,
 те три дана један за другим
 пировасмо и веселисмо се
 у Европе дуксу свијетломе, 50
 у истино благородном друштву,
 те примјером може служит правим
 опширнијем знањем свијеткијем.
 Никад, мислим, заборавит нећу,
 да б' вјекове мора носит многе, 55
 љубав красну високијех душа[x],
 Гуденхова, Пире и Винфена,
 и веселог графа Валдштаина³.
 Скупа смо се ми сви веселили
 гледајући гледне гренадире, 60
 гренадирско свијетло оружје
 и њихове страшне међедине,
 марш њин важни и величествени
 са војничком спровођен музиком,
 којом заври крвца у војника 65
 и дижу се прси у јунака.
 Скупа смо се ми сви веселили,
 гледајући грациозну Флору,
 сјајну зв'језду трестанског театра,

¹ сретна Дан.; ² а Дан.; ³ Валтштаина Дан.

која одмах зефирним полетом 70
 и погледом својим очараним
 пака у рај може претворити,
 ка данца иза мрачне ноћи
 што засмије своде Уранове.
 Више свега, што је мене занимало, 75
 на што су ми очи поглед управљале,
 остављајућ друге предмете на страни,
 то је лице једно лика ангелскога,
 на ком се читају с вељим почитањем
 черте божествене благородне душе. 80
 Што је отац благи пресретње фамиље,
 то Штадион значи у својему кругу;
 свака га душом, срцем, ка генија добра,
 високо чествује, похвале му гласи.¹

По пријепису оригиналнога издања што ми је послао проф. Павле Поповић; разлике с „Дан“ из Данице, IV. год. стр. 81—82.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

CRNOJEVIĆ, Г. Три Дана у Тријесту¹.

CRNOJEVIĆ

¹ Њри крају у Дан. („Послао из Трста А. Стојковић.).

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

(стр. 393)

[52.] М И С А О.

Пламен божествени у ништавом храму,
каква те је судба у њему зажегла?

Али си ти т'јелу вјечно мученије

али т'јело теби времена тавница?

тајинствени закон какав вас сједини?

5

какво ли вам право ово својство даје?

(стр. 394)

То је смртну скрито, а ко знаде рашта
он тинну¹ ову никад прозрет неће.

Ако ми нијеси бесмртности свједок,

а ти бич си мени и тирјанин љути,

10

којега би само судба наопака

морала човјеку род мучења дати,

да му кратки дани и ништави живот

у проклетству грком и у плачу прођу.

Да, смртни би био најгрђе створење,

15

ако му нијеси ти вјесница права

бесмртију душе вјечнога блаженства.

Електризма пламом ти човјека параш,

како муња св'јетла у мрачнојзи ноћи

што полетом својим градоносни облак,

20

са љутошћу хитром беспрестано кроји

желећ своју свјетлост у мир усијати.

Не је луча слаба, када сунца није,

и ти тако исто усиљаваш чојка,

да свјетило зажди у бездне чудесах,

25

да открије јасно смртнијем очима

сва чудеса божја... тајинствену књигу,

у коју би смртни мога видјети

без конца планове, по којим је рука

свемогућег творца у бескрајни простор

30

расула свјетове, ка сиједа зима

кад насије воздух брилијантним прахом,

¹ *мјесто* тајну.

у коју би мога̄ право видијети
будућности своје каквост и судбину.

Но од ове тајне виђењемо нешто,
ал' за гробом само!...

35

Будућност [је] наша велика таина,
која се садржи у опим њедрима,
из којих је наше проистекло биће.

Твојему полету, и ако је кратак,
ум границу ставит никако не може;
он с великим трудом са тобом управља
ка̄ кормач сустали у буру са лађом, —
ти границу моћи пређеш љуцке смјело!

40

Колико сам путах твојим огњем светим
опит тумарао по плавој пустињи
тражећ престол сјајни оца вјечитости;
у томе полету безбројна сам сунца,
њина созвјездија налазио свуда,
сва пространа поља ће су засијана¹
св'јетлим шаровима, како капље бистре
из тешка облака кад кроз луче сјајне
пред заходом сунца поспу сферу² нашу.

45

(стр. 395)

У њихову свјетлост и у редну течност
чита̄ са[м] с внимањем таину чудесах,
свуд сам престол његов у свим свјетовима
уздигнут гледао, али ми се свијет,
од ког [с]у други³ истекли свјетови,
што се више дизах, даље одмицаше.⁴

50

55

Ти си ме водила у прелесна поља,
ђе смртнога биће произникло негде
од ништавог праха вољом свемогућом.
Прах сам такви исто, ја тежио смјело
мојом руком смртном рад' вишега чуда,

60

¹ замяна; ² сверу; ³ другий; ⁴ одмицаше.

душа ми је јако у груди стењала 65
 блаженство гледећи ради нас створено,
 те погрешком грдном вјечно изгубљено.
 О каква ме жалост с ужасом морила,
 кад сам у повратку прешао границу
 из бесмртног стана у предјеле смртне. 70

Ти си ме сводила у бездне Тартара,
 с трепетом сам гледа̑ кипеће ријеке,
 с трепетом сам гледа̑ мрачна чудовишта,
 с трепетом сам гледа̑ ужасне картине¹
 са страшилом љуцким² злијем напуњене; 75
 с трепетом сам гледа̑ бездне таме густе,
 које с јekom страшном бљуваху облаке
 дима и пламена црна и смрадљива,
 из жедне утробе, с којима се храни³
 царство вјечне ноћи под сводом Тартара. 80

О како сам тада биће наше клео
 и са њиме исто душе бесмртије,
 кад сам разгледао ови мрачни ужас,
 који је сотворен рад' мучења вјечног,
 рад' мучења вјечног несретњијех тварих! 85
 О жалосни смртни, зар је наша судба
 рад' мучења вјечног нас створила да смо?

Ти си ме водила по земноме шару,
 који држи петљу непретржну јако
 од твојега ланца, у ком си свезана; 90
 из једнога твога славољубја само
 сва си мени твоја казивала дјела.
 Хиљаде сам гледа̑ олтарих твојијех,
 с којијех се негда дим свештени диза̑,
 на које се негда трон горди висео 95
 времени кумира тобом порођени.
 Све олтаре твоје, троне и кумире
 у прах расијава вр'јеме⁴ руком грозном;

¹ кортине; ² людкимъ; ³ храна; ⁴ време.

вријеме је тебе враг заклети, вјечно
 оно ти сљеђује, оно твоја дјела 100
 (стр. 396) немилосно руши; оно тебе чини,
 те си непостојна, оно тебе чини,
 те данашњу светост попљувајеш сјутра!
 Но и твоја сила могућа је доста!
 не гледајућ пустош, што вријеме чини, 105
 дижеш нове ствари на развале палих,
 твој приправљаш врагу .. да шта рушит има!

Кад ми заждиш душу ватром поезије,
 тад у гимне славе к своме створитељу
 душа ми се топи и заигра лира; 110
 тад ми се појаве гомиле чудесах,
 међу њима станем и почнем их питат,
 откуд су постале и ђе им је конач.
 Али све нијемо мимо мене иде,
 твори свету вољу, не даје отвјета. 115
 У нечем је збиља све нама подобно:
 свјетови се крену и свјетлости лију,
 а не знаду начин, којим се окрећу,
 њин не знаду огањ како се заждо,
 не знаду постања нити свога конца. 120
 Зна ли сиње море што мaнџта¹ лудо?
 зна л' вјетрина ишта, шта безумно хучи?
 зна ли ишта смртни, куд ће и откуд је?
 Један знаде за све; он са знањем влада,
 он причине знаде; ми их не ишtimo! 125
 Да му закон твори, пут је дао сваком
 свијетњаку исто кa свијетлом сунцу.

Ах мисли свештена, слатка пишто душе,
 ти ме увјераваш, увјераваш јако,
 да частица јеси огња бесмртнога 130
 да имадеш својство са оцем свијетах;
 јер, како он исто у бесконачностма
 што свештеном мишљу скроји план битности

¹ манито.

и рече јој: „буди!“ и роди се биће,
 тако и ти исто у маломе кругу 135
 подражајућ свјету, од ког си истекла,
 идеално ствараш, јер не мож' на дјело.
 То једно у мене надежду порађа,
 да с бесмртним дусма хоћу уживати
 блаженство вјечно у свјетломе дому 140
 вјечности, времена створитеља дивног.

У¹ Бечу.

Петар Пејтровић Његош,
 црногорски владика.

Серб. Нар. Листъ, г. 1844, бр. 12.

(стр. 392) [53. ФИЛОЗОФ, АСТРОНОМ И ПОЕТА.]

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE

Ко си ти? — Филозоф. —
 Ко си ти? — Астроном. —
 А ко ти? — Поета. —
 Чудновата друштва!

Тројица вас, насамо један другог не гледа,
 један с другим не збори, како да сте у распру.
 Ти си ка статуја студена мрамора
 склопјенијех очих, мислећега чела;
 а ти ка будала, како очајаник 5
 ка неко плашило очих отпртијех
 теглиш своје власе стравичне фигуре;
 ти звиждиш² и појеш и немирно сједиш,
 свуда се окрећеш поносито, гордо,
 на све поглед бацаш с довољношћу живом, 10
 ваља да си сретни заљубјеник неки
 али можебити син некога цара.
 Кажите ми, молим, што је ваше дјело?
 Што је ваша дужност? рад сам то узнати!

„дјело ми је мислит, мислит и мислити; 15
 дужност ми је тихост, дужност ми је мудрост.

¹ Б.; ² звиздишъ.

- Ја не видим људе више него мраве,
 сажаљујем људе од њине глупости,
 гледам море исто како капљу воде;
 како искру једну, тако сунце сматрам — 20
 све на св'јет презирем, па и самог себе, —
 „а моје је дјело мучно, исплетено,
 неће му се краја довијека наћи!
 дали су ми стакло смијешнога својства,
 које ме унесе међу звијездама 25
 како лучу сунце у пјешчано море.
 Дужност ми је знати њину величину,
 дужност ми је гонит репату комету,
 за њом врат ломити по пустињи сињој. 30
 Кад је за реп сватим и реп јој измјерим
 и када ми каже, кад ће опет к нама,
 тад је само пустим, а пријед никако!
 Прелазим ли предјел возможности љуцке?
 је ли ово дужност, од које се луди? 35
 је ли нудо збиља да од ње полудим?“ —
 „сво моје дјело: писање, писање!
 а дужност је моја да лијепо пиштем.
 Природа је мене богата одбала,
 да рођења дивна сјајне зоре појем, 40
 (стр. 393) да свијетло сунце внимателно пратим
 од истока свога до свога запада,
 да на ведре чела играјући[x] зв'језда[x]
 читам веља чуда великога творца;
 да пролећа прелест с појањем сусретам, 45
 да се пијам пјесном цара од дубраве,
 да играње слушах и жубор потоках,
 да храмове зиђем вјетреном Амору,
 којему су круну на главу ставили
 прса снијежана а уста малена; 50
 да пучину пазим, ка се вјечно њиха,
 како јој се ваље сребрно разлама;
 да ледене круне планинама гледам
 и свијетле зраке како из њих ничу.
 Ал' су мога чувства струне деликатне; 55
 ја кад виђу цв'јетак ноћу порођени

под жалосним св'јетом плачуће планете,
он ми душу зажди чувства рођенијем;
ја кад листак чујем ће бл'јед к стаблу падне,
он ми душу троне својим паденијем. 60
Ја сам предан слуга матере природе;
њезина је књига, тαιне¹ пунана,
ради мога ока вјечно отворена.
Ја појући идем проз мрачну гробницу
у предјеле св'јетле вјечите радости, 65
да глас моје лире с гласовима слијем
лика бесмртнога код пр'јестола² вишњег³. —

— Чудновата служба, што ви испуњате!
на земљу сте никли а земља вас пѣта,
храм је њезин за вас мален и тијесан, 70
и ви с ње бјежите, на небо живите!
са тога се ваша и каже нарава
ради све нас смртне страна и см[и]јешна.
Ви сте свети дуси ал' вјетрени врази —
оставајте збогом, ја ви друг нијесам! 75
У Тријесту 10. марта 1844. г.

Петар Пешировић Његош,
владика црногорски.

Пешиан.-будим. Скорошеча г. 1844. бр. 37.

[54.]

(стр. 234) високопреподобњелшему Господину³ протопресвитеру

ЈАКОВУ ПОПОВИЋУ

У Котору, искрени поздрав!

Хвала тебе на поздраву, прото,
исто тако са споменом драгим
веселога нашег путовања

¹ тайне; ² престола; ³ нема Ров. а има Јав.

и моја се, ка и твоја, душа са пријатним огране споменом; на истино просв'јештено ¹ друштво само зраке правог сунца сјају.	5
Ах, глупост је грдно заточење просв'јештење ² драго чедо творца Ће познанства међу људе нема, ту је љуцко име поругано ³ , ту варварство потире човјество ⁴ ; ђе је један мњенија ⁵ једнога а сви други мњенија ⁵ другога, стање такво можеш вообразит? то се зове уз воду пловити ал' проћ' ⁶ вјетра једра распињати. Но ми бјесмо мњенија ⁷ једнога у пријатном нашему бродићу; шта највише ту нас весељаше?	10
али игра морскијех зефирах ал' посуто небо звијездама? ал' рођење сунца свијетлога из њеларах дебеле пучине, (стр. 235) али умно и весело друштво? Више друштво него ишто ⁸ друго!	15 20

Цетиње, 5. јулија 1844.

Ваш почитатељ
В. Црногорски⁹
П. П. Његош.

П. А. Ровинский, Петръ II (Раде) Петровичъ Њѣгошъ
(Петроград 1889), стр. 234—235 а разлике са *Јав.* из *Јавора*
год. 1888, бр. 29.

¹ просветено; ² просвештење *Ров.* и *Јав.*; ³ паругано;
⁴ човество *Ров.*, човјештво *Јав.*; ⁵ мјенија *Јав.*; ⁶ против' *Ров.*;
⁷ мјенија *Јав.*; ⁸ ишта *Јав.*; ⁹ Черногорский.

[57.] СЈЕНИ АЛЕКСАНДРА ПУШКИНА.¹

Над звјезданим многостручним сводом,
над домахом умнога погледа,
под врховним небосклоном неба,
гдје се млада непрестано сунца
искресана руком магическом 5
општег творца сипљу ројевима:
тамо се је твој гениј зачео
и пјевања мџром помазао;
откуд зора сине над природом,
одонуд је к нама долетио. 10
Сретњи п'јевче великог народа,
твоме праху земном, свештеноме
собраће ти витешки подвизи
пред дивнијем ступају олтаром.

Владика Црногорски.

Огледало српско (Београд г. 1845), на листу пред стр. I.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

(стр. 113)

[58. МИЛОРАДУ МЕДАКОВИЋУ.]

„1846. године сиђе владика у Боку да се купа и настани се у Перасту. . . . Он затијем састави стихове своје ађутанту [т. ј. самому Медаковићу], којег зваше вазда „Медо“:

Стан', путниче, те погледај мало
на пучину распрострта Меда,
ка кољенма пучину мијеси,
а уздиже волне раменима!²
устави се, смјели плаватељу, 5
е си ми се уморио љуто!
ко ће златно руно дочепати,
ко л' пучину морску пребродити?

(стр. 114)

В. М. Г. „Медаковић, П. П. Њџгош (Нови Сад 1882), стр. 113—114.

¹ Бр. 55 и 56 јесу „Луча Микрокозма“ и „Огледало српско“.

² а раменима волне уздиже.

[61. БРАНКУ РАДИЧЕВИЋУ.]¹

П'јевче драги, Србе врли,
искро жива ђачког круга,
нек' Аполо тебе грли,
нека Орфеј тражи дрўга.

У вилинском пјеваш колу
као славуј усред луга;
тебе за род пјесма грли
као небо вита дўга.

5

Ајде, роде, колу амо,
да јуначки попјевамо;
глас нек' јечи, нек' се чује,
нек' цркају љуте гује!

10

Биоградска *Трибуна* г. 1911, бр. 337.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

[62. ПОЗДРАВ РОДУ ИЗ² БЕЧА 1847. ГОД.²

Роде драги, витешко кољено,
поздрављам те са новом годином!
бог ти умне силе обновио,
да напредно к дичној ц'јели ступаш,
умним в'јенцем да окитиш матер,
којега је досад попирала
мрачна глупост нечистим ногама!
зрак³ просвјете пита напредности
а напредност под њим процвјетаје³.
Ће народност, живот је душевни,
ће је није, без душе кипина.

5

10

¹ Бр. 59—60 јесу „Пјесма љубави“ и „Горски Вијенац“;

^{2—2} на ново љето *Загр.*; ^{3—3} *стих* 8—9: ће просвјета, ту су напредности, || ће просвјета, ту народност цвјета *Загр.*

Храм¹ је отпрт људског просвјештења²;
 вјенценосци нашега вијека
 свештено се с Минервом вјенчали.
 Сад на свијет не смију изаћи 15
 жреци груби мрачнога капишта
 како Омар и Теинзигоанг.¹
 Ко се стиди мајчина млијеска,
 нек' се стиди људих и свијета,
 нек' се стиди сунца и мјесеца³, 20
 јер му их је мати даровала⁴
 Родољубје што је? електрика,
 живот⁵ душе⁶ — душе благородне,
 главни алмаз душевне оките⁵.
 Пречишћена искра божествена 25
 кроз пламове огња⁷ бесмртнога⁷
 гнушава⁸ се храма нечистога;⁸
 а⁹ у прса, што су благородна,
 ту се игра ту је¹⁰ њено царство.¹⁰
 Које срце за својост не туче, 30
 залуду се у прса будило,
 само што се мртвом крви су туче.
 Лепо,¹² липо, лђпо и лијепо,
 бело, било, бђло и бијело¹²
 листићи су једнога цвијета, 35
 у пупуљ се један одњихали.
 Вријеме¹³ је мајсгорско решето,
 прчистиће оно ове ствари,¹³
 ситнарије ђесу забављају,

¹⁻¹ сѡих 12—17 : Просвјете су отпрти храмови, || с крунама се вјенчала Минерва. || Не смије се на св'јет показати || груби слуге бездне демонове || сл'јепи Омар и Теинзигоан *Загр. али је „и“ послије „Те.“ додано над ретком, па је зашо у Даници „Тензигоан“*; ² просвештенија; ³ месеца; ⁴ сѡих 21 нема *Срѡ. Нар. Листа а има Загр. и Дан.*; ⁵⁻⁵ сѡих 23—24 нема *Загр.*; ⁶ душа; ⁷⁻⁷ бесмртнога огња *Загр.*; ⁸⁻⁸ храм нечисти она не полази *Загр.*; ⁹ ал' *Загр.*; ¹⁰⁻¹⁰ *прије било она вјекује Загр.*; ¹¹ својостъ; ¹²⁻¹² Липо, лђпо, лепо и лијепо, било, бђло, бело и бијело *Загр.*; ¹³⁻¹³ сѡих 37—38 нема *Загр.*

трудностима људи надвладаше; 40
 трудови¹ су² за род бесмртије,
 благо роду, а благо потомству!
 Не³ пита се, ко се како крсти;
 но чија му крвца грије душу,
 чије га је мл'јско задојило. 45
 Је ли вопрос светогa символа?³
 чист пут оста сили вјеровања,
 пара ватром поћерана⁴ живом⁴
 и зајети душах⁵ небесима.
 Свак уз своју нека лети зраку; 50
 простора је доста к жертвенику,
 сви уз једну не бива тјескоте.
 Преноси су лаки⁶ материје;
 невјешта се уста скаменише,
 која свето евангелско слово 55
 химернијем пламом раздимаху,
 под којим јак⁷ сазр'јеваше
 адско сјеме братског раздора.
 Осахнуше⁸ самоубиствене⁸
 скврне⁹ руке слијеле простоте,⁹ 60
 те аманет и општу светињу,
 језик славни и народност своју
 раздираху и каменоваху.
 Са којим су прса талисманом
 тако горда, тако окићена, 65
 како што су с срцем ватренијем,
 у ком крвца родољубја кипи?
 Ко је вјеран домаћој светињи,
 полезан је власти, домовини;

¹ трудности, а *прије* било трудови (као Даница) Загр.;
² нема Загр. а има Даница; ³⁻³ *сјих* 43—46 у Загр. *послије*
сј. 53 с овим разликама: грије крвца 44, то је (мјесто је ли) 46;
⁴⁻⁴ живом поћерата Загр.; ⁵ душам Загр. али и Даница душах;
⁶ лаке *исправљено* у лаки Загр.; ⁷ грдно Загр.; ⁸⁻⁸ осакхне
 самоубиствене Загр.; ⁹⁻⁹ неопитне руке слијепацих, Загр.

ко л' на мајку своју родну хули,¹ 70
 на њега се страшно² и јаросно²
 ломи вјечна родитељска клетва;
 прах ће његов буре хуленија
 волновати вјечно у гробници.³

Владика Црногорски.

Серб. Нар. Листъ, г. 1847, бр. 8. Разлике са *Загр.* из загребачкога су рукописа, а оне са *Дан.* из Гајеве *Danice*.

¹ После овога стиха у *Загр.* рукопису превучена су ова два стиха: прах ће му се у хули вијати, || ломи вјенча [иако.] родитељска клетва, а међу њима је један редак исцунен ситним цртицама; ²⁻² у страшној љутости *Загр.*; ³ гробнице (другом руком окренуто на гробницу) *Загр.*, гробницу *Дан.*

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

КУЛА БУРИШИТА

и

ЧАРДАК АЛЕКСИТА

1847 године.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
— ERNOJEVIĆ

У БЕЧУ

у штампарији Јерменскога намастира

1850.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

(стр. 3)

[62.] КУЛА ЂУРИШИЋА.

10. АПРИЛА 1847.

Књигу пише скадарски везире,
 а шаље је у Стамболу граду,
 а на руке цару господару;
 „Султан-царе, драги господаре.
 Гору Црну мука притиснула 5
 погибе јој жито у долини,
 погибе јој стадо у планини,
 узвија се народ у горама,
 ништа не зна, шта хоће да ради.
 Но отвори благо из ризнице, 10
 а отвори жито из житнице;
 домамићеш на то Црногорце,
 предаће се теби Црногорци,
 покорићеш ломну Гору Црну,
 учинићеш дину задужбину 15
 и прославит име у свијету.“
 А кад царе књигу разумио,
 он накићи ситнога фермана,
 отпрати га Скадру Бијеломе
 Осман-паши скадарском везиру 20
 „О Османе, моја вјерна слуго,
 ти отвори благо из ризнице,
 а отвори жито из житнице,
 те домами к себи Црногорце;
 а дајем ти турску вјеру тврду, 25
 ако Гору ти покориш Црну,
 до мене ћеш сјећет у дивану,
 пушићемо из једног чибука,
 прискриват из једног филџана.“
 Када везир ферман прифатио, 30
 он на граду обори топове,
 а скадарске скупил поглавице,
 те им чита царева фермана;
 свако ћути, ништа не говори.
 Тад Амзага на ноге скочио, 35
 амза Казаз, од вароши глава,

(стр. 4)

(стр. 5)

те за цара не зна ни везира,
 па везиру био бесједио :
 „Та луд ли си скадарски везире,
 што ћеш благо трошит на јабану? 40
 Турска земља пуна сиротиње :
 сиротињи својој помажите :
 благо ће ти штета понијети
 ка да ћеш га усут у Бојану ;
 Црногорци бити, што су били, 45
 па спрдњу ће тебе окренути,
 како су те знали преварити.“
 За то паша не обраћа главе,
 но ушета у шикли-одају,
 па шарене књиге накитио 50
 на крајине листом црногорске.
 Једну посла у тврде Пипере
 а на руке сердара Тодора :
 „О Тодоре, пиперски сердаре !
 Црногорци, стари одметници, 55
 Црногорци, цареви синови !
 хајде к мени Скадру на Бојану,
 да се предаш цару честитоме
 и доведи хиљаду Пиперах,
 све ћу твоје дароват Пипере : 60
 на хиљаду твојијех Пиперах
 све на друга по пар од хаљинах
 од црвене чохе вснедика,
 извезене свилом препреденом,
 накићене златом жеженијем ; 65
 главарима у срму оружје,
 а сувише благо из ризнице,
 а сувише жито из житнице.
 баш, сердаре, колико ти драго.
 Ко ће море пресушити сиње, 70
 ко л' цареву хазну испразнити ?
 док је од вас трага и кољена,
 да носите, колико ви драго*.
 Јунак добар, ма образа нема,
 превари се, кукала му мајка ! 75

(стр. 6)

отпреми му хиљаду Пиперах,
 те примише велике дарове,
 те примише благо из ризнице,
 те примише жито из житнице,
 те примише од срме оружје 80
 те примше турску џебехану,
 несрећну се цару предадоше!
 Другу књигу паша накитио,
 шаље књигу у Бјелопавлиће,
 а на име сва три капетана: 85
 „Црногорци, стари одметници
 Црногорци, цареви синови!“
 У књизи им обећаје благо
 ка Тодору пиперском сердару.
 Но му они књигу отписах: 90
 „Што будалиш, луда Бошњачино!
 ко ће образ за лаже продати
 и за турске смрадљиве дарове!“
 Паша трећу књигу накитио,
 па је шаље у дољу Црмницу 95
 капетану Плавеницу Маркиши:
 „О Маркишо, млади капетане!
 Црногорци, стари одметници,
 Црногорци, цареви синови!
 ево теби сабља о појасу, 100
 султан ти је сабљу поклатио;
 хајде к мени Скадру бијеломе,
 да се предаш цару честитоме,
 води другак, што год више можеш,
 ако можеш четири хиљаде, 105
 све ћу ти их у свиту обући,
 све у свиту и жежено злато,
 на главаре од срме оружје.
 Ево теби благо из ризнице,
 ево теби жито из житнице, 110
 да носите колико ви драго;
 Бојана ће пређе пресушити,
 но у цара блага нестанути.
 Немој ми се препаст, капетане,

- (стр. 7)
- сво теби хазна и џебана, 115
 ево теби војска и топови
 ево теби лађе и бродови,
 капетане, колико ти драго."
 Превари се, црн му образ био!
 осрамоти и живе и мртве, 120
 те покупи другах шест стотинах,
 те објеси сабљу о појасу,
 те он прими велике дарове,
 те он прими благо из ризнице,
 те он прими жито из житнице, 125
 прими војску, а прими топове.
 Грохотом се паша насмијао,
 те у лице пољуби Маркишу
 и узе га за свога посинка;
 па говори својој тевабији: 130
 „Откако сам на ноге устао
 и почео гледати јунаке,
 зорнијега не виђех јунака
 од Маркише мојега посинка —
 до цара му не би наша пара. 135
 Ако бог да, посинче Маркиша,
 тек Црмницу хашар учинио,
 водићу те цару у Стамболу,
 искаће те султан за рицала,
 искаће те, а пуштит те не ћу, 140
 не пуштам те пређе своје главе."
 То Маркиши врло мило било,
 обећаје, што бити не може.
 На ћилим су ноге прекрстили,
 Луле пију, прискркују кафу, 145
 а на уши шапте непрестано,
 добро им се лаже сударају.
 Виђи муке на Црмницу горњу,
 предаде се сва Црмница доња,
 у Црмницу уведоше Турке 150
 унесоше таин и џебану,
 довезоше од боја топове.
 предаде се, нико не остаде,
- (стр. 8)

- до сокола Ника Поповића
и краве куле Ђуришића; 155
куле им је војска околила,
те их зову на аман Турцима.
Шетају се два добра јунака
по ливади крај зелена вира,
у образ су сјетно невесело, 160
грдна их је мука приклопила,
грдне су их мисли спопануле:
једно бјеше капетан Андрија,
друго Бутор, од Подгора глава:
Рече Бутор своме побратиму: 166
„Капетане, добар побратиме,
ја не жалим муку преносити,
јер су муке за јунака дате;
а не жалим, што гинут хоћемо:
за поштење умиру јунаци, 170
то је наша од старине хвала;
него жалим бруку и грдило,
које паде на нашу Црмницу:
од кад памте и причају људи,
Црмница је турачка крвница, 175
Црмница је српска перјаница.“
„Не бој ми се, добар добратиме,
починуће брука на грдило,
Црмница ће она прва бити.
Што можемо војске искупимо, 180
па што бог да и срећа јуначка!“
У ријечи у којој бијаху,
док ево ти три добра јунака,
на раме им бистри цефердари,
а у појас сребрно оружје, 185
три јунака са поља Цетиња;
једно бјеше сердар Мартиновић,
друго бјеше Радоњић војвода,
треће јунак Мартиновић Ђуро.
Руке шире у лица се љубе, 190
питаше се за јуначка здравља.
Жале им се до два побратима,

(стр. 9)

- како им се просула нахија,
како им је сила појахала.
Рече сердар Мартиновић Мило; 195
- „Не бојте се, два добра јунака,
доклен су ви браћа Црногорци,
имаћете доста покајницах.
Но на ноге, ако бога знате!
Ђуришића кулу уграбимо, 200
напунимо кулу џебехане,
напунимо добријех јунаках:
јер ако је уграбише Турци,
биће на њој веља погибија,
из куле их изагнат нећемо.“ 205
- (стр. 10) Свиколици на то пристадоше;
бирају се крвави јунаци,
који не се затворит у кулу,
све по пушци и крвавој руци,
јер се лако није затворити, 210
ни у војску турску угрезнути:
од Џетиња сердар Мартиновић
с барјактаром Мартиновић-Ђуром;
од Мегушах Радоњић Војвода;
од Подгора Перовић Ђуторс; 215
и са њима десетак момчади.
Отидоше ноћу без мјесеца,
те бијелу кулу уграбише,
напунеше кулу џебехане,
а на кулу попеше барјака. 220
А кад свану и сунце ограну,
турска војска барјак опазила,
те на кулу војска ударила;
ал' се кула Ђуришића брани,
на далеко размахује Турке. 225
Виче јунак из турског окола,
баш на име капетан Маркиша,
он дозива кули Ђуришића
а на име Мартиновић-Ђура:
„Барјактаре, Мартиновић-Ђуро, 230
каква те је хала донијела

- у несрећну кулу Ђуришића?
 Кунем ти се вјером, у коју сам :
 у њој ћу те жива ухватити,
 ал' у живу ватру изгорјети,
 на њој барјак турски поперити ;
 него излаз' мени на аману :
 није лако с царем војевати.“
 Из куле му одговара Ђуро :
 „О Маркиша, турски капетане,
 што уради, црн ти образ био !
 што похули на своје поштење ?
 а дајем ти божју вјеру тврду :
 без јада ти кулу не пуштамо,
 ни с јадом је пуштити нећемо,
 но ће многе мајке прокукати,
 докле падне кула Ђуришића.
 А уздам се у бога милога,
 ти ћеш твоју кулу оставити,
 ја по твојем почетат депелу.“
 „Бе, не лудуј, Мартиновић-Ђуро !
 докле ми је Скадар на Бојани,
 а у Скадар скадарски везире,
 око њега Арбанија љута,
 не бојим се до бога никога.“
 Опет њему проговара Ђуро :
 „Курва био, који преварио ;
 ко превари, он је јунак гори.“
 И још шћаху нешто говорити,
 него танке пушке запуцаше.
 У то приспје сва горња Црмница,
 побише се бојем са Турцима.
 Више војске турске него наше,
 јача војска турска него наша,
 јунаци су бољи Црногорци,
 те у пољу не пуштају Турке,
 но остаје кула Ђуришића ;
 све остаје међу Турке кула,
 ма се бране из куле јунаци,
 око куле размахују Турке.

235

240

245

250

255

260

265

2 0

- Турској војсци добра помоћ дође,
дођоше јој шездесет барјаках,
а за њима шездесет стотинах
Арбанаса љута убојника,
а пред њима барски Селим-беже 275
с буљугбашом од Дуге крајине;
дођоше јој шездесет шајаках,
а све шајке коштанове лађе,
свака пуна од боја џебане,
свака пуна од боја захире, 280
а у свакој по двадест Тураках,
а пред њима везирски ђехаја;
дођоше јој петнаест бродовах,
а на њима четрдест топовах,
а пред њима Мурић Селман-ага. 285
Турци су се добро посиили;
виде муку са куле јунаци,
ал' се муци не подају живи,
него бране кулу од Тураках.
Грдне су их мисли приклопиле: 290
сила турска, издаја домаћа!
Не говори Радоњић војвода:
„О сердаре, наша поглавице!
ти си добар јунак за јунаштво,
но погледај, што се урадило: 295
(стр. 13) издадоше Кучи свиколици,
до јаднога Божовић-Драгоја
и делије Марка Јоковића
и сокола Лукића Милоша
са несрећном кућом Ивановом. 300
Војска им је куле опасала,
опасали Турци и Брђани,
предаше се на аман Турцима,
не могоше боја учинити;
шћаше им се утријет кољено. 305
Издадоше Пипери јунаци,
до кржаве куле Вучинића
и четири брата Митровића,
до равнога Лаза на крајину

- и са Ст'јене Синановић-Јока, 310
 до сокола Вула капетана
 са четири брата Марковића,
 до јуначке куће Пилетића
 са петнаест браће Ђурковића,
 до црначког старог капетана 315
 и с Сеоца Лакина Ђукана.
 Издадоше ђеца Мартинићи,
 Мартинићи, брдска кључаница,
 губало их јуначко млијеко,
 што лијепи образ нагрдише! 320
 издадоше листом Мартинићи,
 до ваљане куће Радовића
 и Доњег Села крвавога.
 Што су други издали Брђани
 и Пјешивци до наврх Острога, 325
 то, сердаре, у пару не бројим,
 док је здраво кућа Бошковића,
 док су здраво сви Покрајовђани,
 који вјером преврнути неће,
 докле им се не утре кољено, 330
 па док нам је Петре капетане
 са соколом Ђикнићем Стефаном,
 па док нам су двије сабље бритке,
 двије сабље, до два перјаника,
 Ружин Стано и Горашев Марко — 335
 од њих дрхти сва турска крајина.
 Издадоше Ровца до Мораче,
 издадоше Ровца сваколика,
 до Пурена Тапушковић-кнеза
 и сердара с братом Радованом, 340
 до јаднога Недић-Радивоја,
 до сердара Влаховић-Павића
 и момчета Петра Лучинога.
 Па издаде сва Црмница доња;
 Турци јаци, издајници јаци, 345
 мој сердаре, на добро не слуте!
 Но купимо војску из дубине,
 да се овђе мушки покољемо,

(стр. 14)

(стр. 15)

кад се овђе мушки покољемо,
 све ће бити трице и кучине; 350
 ако л' овђе мушки не прегнемо,
 сво муке велике, сердаре.
 Ми се нашој кули не бојимо,
 што се неће задовијек причат,
 (ка бијела кула Ђуришића): 355
 нејаки су овђе Црногорци,
 а сила је турска најахала,
 нагрдиће нејач црногорску.
 Да л' нијеси јучера видио,
 што хоћаше око вира бити, 360
 да не дође педесет Грађанах?
 Него пиши књиге шаровите,
 да дигнемо из дубине војску,
 да се с турском војском покољемо,
 како смо се клали довијека*. 365
 Тада сердар на ноге скочио,
 шарене је књиге накутио:
 једну посла на равно Цетиње,
 а на руке Перу и Ђорђији:
 „Петровићу, до два братучеда, 370
 тек примите лист књиге бијеле,
 отпремајте војску у Црмницу:
 ево нама Турци у походе,
 бијела је кула опкољена;
 ми се из ње маћи не смијемо, 375
 а турска је војска ојачала,
 Црногорци љуто инокосни.
 Већ спремајте војску у Црмницу
 и поздрав'те до два барјактара,
 барјактаре од Цетиња равна, 380
 нека скупе момчад Цетињане
 од бијеле куле Војводића,
 управ, браћо, до врела Цетиња.
 А ти, брате Петровић-Ђорђије,
 ти појаши јагрзли-гаврана, 385
 а припаши сабљу о појасу,
 хајд' пред војском у Црмницу жупну.“

(стр. 16)

- Па је другу књигу накитио.
а шаље је ријечкој нахији 390
на рукама Филипа сердара:
„О Филипе, ријечки сердаре,
тако кажу и причају људи,
отка' поста ловна Гора Црна,
да јунака бољег сердара 395
још у Црној Гори не настаде!
дед' појаши ђога дебелог,
а покупи ријечку нахију,
све војнике хитре убојнике,
хајде с војском к нама у Црмницу; 400
ђе си досад с њима ударао,
није лако душманину било,
неће ни сад, у бога се надам“ —
Такве књиге сердар отпратио.
Дође књига на равном Цетињу 405
на рукама Перу и Ђорђији;
спрема Перо у Црмницу војску,
а за војском од боја џебану.
А Ђорђије на ноге устале,
припаљује свијетло оружје,
припаљује сабљу о појасу, 410
гаврана му млађи изведоше;
истом сједе вранцу на рамена,
док ево ти до два барјактара,
а за њима ђеца Цетињани 415
од бијеле куле војводине,
побратиме, до врела Цетиња.
Отолен се војска окренула,
а кад дошли на Убле студене,
на чистоме пољу широкоме, 420
док ето ти Филипа сердара
на његова пулата ђогата,
сав у срми и чистоме злату,
накосио двије леденице,
а според них дугачка анцара, 425
о рамену бистра џефердара;
а за њиме двије војводе

(стр. 17)

- с љуботинским Ђуром капетаном,
а за њима петнаест стотинах,
све момчета једнакога лика, 430
једнакога лика и оружја.
Питаше се за мир и за здравље,
рече сердар с пулата Ђогата:
„Лобро дошли, браћо Џетињани!
када год смо мијешали војску, 435
вазда нам је добра рука била,
по туђем смо чепали пепелу,
и сад ћемо, браћо, акобогда!
Имам добар биљег за јунаштво:
пода мнош је ђогат осилио, 440
не да ми се скинут ни починут,
него хита пут равне Црмнице:
биће наша, акобогда, рука.“
Сађе војска у равну Црмницу
и почину виру широкоме 445
крај студене ријеке Црмнице.
Гледе војску Срба из затвора,
из бијеле куле Ђуришића,
веселе јој граде из пушаках,
добро су се војсци носилили; 450
грме турски на војску топови,
дају Турци вољу за невољу,
али су се добро препанули.
Двије војске ноћу преноћише,
преноћише једна спрема другој; 455
но је наша веселија војска,
кола води, а игре замеће,
скока скаче, камена се бача,
пјесме хоре, пушке проламају,
веселе се момчад црногорска, 460
јер су момчад боја пожељела,
па не могу јутра ишчекати,
огледат се старијем крвником
са оружјем на пољани бојној.
У то свану и сунце ограну, 465
цебехану војсци раздадоше,

(стр. 18)

- те на двоје разредише војску :
 одредише ријечку нахију
 с два племена од горње Црмнице,
 да с' убију бојем са Турцима 470
 на Мијела до села Годиња;
 одредише ђепу Цетињане
 с два племена од горње Црмнице,
 да ударе уз поље широко
 пут кржаве куле Ђуришића 475
 на бијеле куле Бољевића,
 да избаве кулу Ђуришића
 и сокола Ника Поповића.
 Тад се сердар на ђогата прими,
 те прегазу ријеку Црмницу, 480
 а за њиме сва његова војска;
 тад скочише до два барјактара,
 прегазуше ријеку Црмницу,
 а за њима ђеца Цетињани
 с два племена од горње Црмнице. 485
 Ал да видиш мукe и невоље
 од јунака Петровић-Ђурије!
 грдна га је рана допанула,
 кумбара му ногу оштетила,
 не може се с постеље шенути, 490
 то л' појухат јагрзли-гаврана,
 то ли сабљу припасати бритку;
 но му пуца срце у прсима,
 а скачу му сузе на очима.
 Види сердар из затвора војску 495
 из кржаве куле Ђуришића
 са петнаест својих соколових,
 весеље јој чине из пушака.
 А што ћу ти дуљит лакрдију?
 већ удрише млади Црногорци, 500
 како суха муња из облака,
 а ни муња тако удрит не ће,
 сваки би река и би се порека,
 да нијесу тридесет стотинах,
 него да су и десет хиљадах. 505

(стр. 19)

- (стр. 20) Стоји јака, земља се пролама,
 има од шта, драги побратиме!
 пушке грми дванаест хиљадах,
 фишти војске дванаест хиљадах,
 а грувају четрдест топовах! 510
 Није чудо, нит' се чудит треба:
 стари су се поклати крвници,
 Виче сердар с пулата ђогата:
 „Ђе сте, лакци, на вас прогмјело!
 Ђе су турске главе и оружја? 515
 но свакога мртва унијеше;
 нијесте се тако научили!“
 Искочише два момка сокола,
 Мартиновић од Цетиња Саво,
 с двојицом се бори на мегдану, 520
 обојицу доби на мегдану:
 једноме је главу окинуо,
 с обојице скинуо оружје,
 а подеље с Доброга свјетлоћа,
 те је турску главу уграбио, 525
 уграби је из огња живога,
 Грми ватра, да очи испадну,
 пала жива мука на јунаке:
 множ Турчина, мало Црногорца,
 Арбанаси, кржави јунаци, 530
 не дају се лако потиснути.
 У то војска црногорска викну:
 „Уриш, ђецо, што се ово ради?
 од ватре ни очи искочише,
 од ватре ни попрска оружје! 535
 не сагнасмо с мејдана Турчина.“
 (стр. 21) Учини се страшна мјешавина,
 убише се свијетлим оружјем,
 убише се дрвљем и камењем,
 клети Турци плећа окренуше. 540
 Ал' за фајду, драги побратиме,
 близу им се куле намјерише,
 а на куле убојни топови;
 близу им се лађе намјерише,

- утекоше, мртве унесоше, 545
 одбрани их блато и бродови,
 одбранише куле и топови,
 а пиличник' утећи не шћаше.
 Виђи муке и невоље љуте,
 што на ђецу паде Цетињане 550
 и њихову дружину осталу:
 уза село они ударише
 на несрећне куле Бољсвића.
 Отвори се кула Ђуришића,
 те искочи сердар Мартиновић 565
 са петнаест својих соколовах.
 Ту је мука, што је било није;
 пусте куле за бој наређене,
 пусте куле пуне џебехане,
 пусте куле пунане јунаках, 560
 пушке грме, падају јунаци,
 на јуриш се отимају куле;
 но бирали гину Прногорци:
 није лако куле узимати!
 двадесет кулах на јуриш узеше, 565
 сваку кулу крвљу омастише
 сваку кулу ватром опалише.
 Ал' да видиш сокола јунака,
 барјактара Мартиновић-Ђура!
 на другу се не обраћа кулу, 570
 већ на руке носи џефердара,
 трчи јунак кули Маркишиној,
 како му се пређе захвалио;
 с Ђуром лете до два побратима,
 од Његушах Радоњић војвода 575
 с љуботинским Ђуром капетаном,
 а за њима двадесет момаках;
 опази их Пламенац Маркиша,
 те с дружином кулу оставио.
 Барјактар га зове Мартиновић: 580
 „Стан', Маркишо, турски капетане!
 да л' нијесмо вјеру ухватили,
 да не бјежи један пред другим,

(стр. 22)

- један другом да не пушти куле?“
 Бјежи курва Пламенац Маркиша, 585
 бјежи курва, окренут се неће.
 Тад му пуну кулу изгорјеше;
 сердар с војском на куле јуриша,
 куле пале, а робље хватају;
 но је сердар срца милостива, 590
 не да роба пређе своје главе,
 но пуштајте робље на слободу;
 изгорјеше листом Бољевиће.
 У то приспје ријечки сердаре
 и његова војска сваколика, 595
 низ село је напустио војску;
 што утече цетињском сердару,
 не утече ријечком сердару.
 Похараше, хашар учинише,
 четрдесет кулах изгорјеше 600
 и стотину роба ухватише.
 Бјежи грдан Пламенац Маркиша
 су његово стотина момаках,
 бјежи грдан Скадру на Бојани
 к поочиму скадарском везиру, 605
 да му прича, што се догодило.

У овом је боју около сто и двадесет било мртвијех и рањенијех с обије стране, али их није од турске стране више пало но од црногорске, јербо су многи Црногорци погинули јуришећи на куле; него Црногорци подоста цебане турске у кулама узму.

Ове је године порта отоманска које у одијелу, које у новцу, које у жити и у разним стварима, више од сто тисућах талијерах потрошила, да смути и покоље Црногорце; а то је једино из нечовечне злобе радила и уз мој пркос, само да обори оно правитељство, које сам ја с много мојега труда и крваве муке у Црној Гори поставио. Али јој би за фајду мука, само што толике новце просу и осрамоти себе пред свијетом, показавши му своју опаку и варварску ђуд.

ВЛАДИКА ЦРНОГОРСКИ

П. П. Њ.

(стр. 24) [63.] ЧАРДАК АЛЕКСИЋА,
около митрова дне 1847.

Љуто цвили Ченгићу Дед-ага
уз кољено мостарског везира:
„Хај помагај, драги господаре,
од ускоках, турскијех крвниках!
они су нам очи извадили, 5
они баба посјекоше мога,
око њега седамдесет агах,
све јунака и господичића
од све Босне и Херцеговине;
бољи бјеше Ченгић Смаил-ага 10
са његово триста тевабијих,
по тридесет на Босну градовах
са њихових тридест капетанах.
Кад погибе Ченгић на Млетичку,
сву су турску земљу заплакали, 15
заплакали, у црно завили
и те смо им јаде опростили.
Турковати не дају Турцима,
ни по раји купити верије,
с'јеку Турке на свакоју страну, 20
баш од Лима до мора сланог
и те смо им јаде опростили.
Ал' им јаде опростит не могу:
направише од боја чардаке,
а чардаке на земљу цареву, 25
без питања цара и везира,
без тапије ефенди-кадије:
(стр. 25) Дамјановић на Кара-Малинско,
Жижић Вуле Стругу зенђиломе,
около њих шездесет ускоках, 30
У чардаке џебехану рѣнѣ,
на чардаке суше турске главе —
те им јаде опростити нећу.
Већ ми подај ситну бурунџију,
да окупим силовиту војску, 35
да ударим на села ускочка;

- а дајем ти турску вјеру тврду:
хоћу села попалиги њина,
хоћу робље поробити њино,
насејени се главах од ускоках; 40
што претече испод сабље моје,
то ћу шћерат у Морачу тврду,
ни ће ваљат тамо ни овамо.“
Тада скочи мостарски везире,
те пољуби Ченгића Дед-агу: 45
„Бе аферим, пиле од сокола!
ево теби ситна бурунџија,
купи војске, колико ти драго,
а ево ти хазна и џебана,
носи, сине, колико ти драго.“ 50
Ченгић љуби у руку везира
и прими му хазну и џебану;
из руках му бурунџију прими,
па дојаха витку бедевију,
опера је Гашку широкоме. 55
Сједе ага на бијелој кулу,
па шарене књиге растурио;
прву посла Пјевљу питомице,
а на име Бунгур Сали-аги:
„Побратиме, Бунгур-Сали-ага, 60
како примиш књигу шаровиту,
устај брже на ноге лагане,
те покупи Фочу и Таслицу
и крвава града Колашина;
хајде с војском преко Колашина 65
окрени је равном Сињавином,
те удари на Сировац тврди.
У суботу, која прва дође,
ја ћу мојом војском ударити,
ударити на Кара-Малинско, 70
ударити Стругу зенђиломе,
полазићу кавурске чардаке,
полазићу кавурске газије.
Па отолен да се састанемо,
да кавурско робље доведемо, 75

(стр. 26)

- да кавурске главе окупимо,
у Дробњаке на широке луке,
код бијеле куле Церовића,
ђе су наша разбојишта стара.*
- Ону посла, другу накитио; 80.
шаље књигу Стоцу на Брегави
Аци-шеху, турском књижевнику :
„О ацијо, крвава газијо,
устај брже на ноге јуначке,
а појаши вранца од мејдана; 85
од оружја ништа не узимај
до о коњу топузину тешку,
у зобницу књиге и инжиле,
да нам учиш језам и трећате,
без шта Турци умријет не могу, 90
ни кавура добит на мејдану.
Покупи ми Стоца и Требиње,
Корјенића и равну Рудину :
успут узми крваве Никшиће,
а никшићке крваве газије, 95
е нам без њих тамо пута није.
Хајде, ацо, с војском на Крново;
ама немој, ацо, одоцнити,
у суботу мислим ударити
на ускоке, на наше крвнике.“ 100
Како ага књиге растурио,
али ни он не сједи залуду,
већ појаха витку бедевију,
па од Гацка војску сакупио,
а од Гацка и Корита жупна, 105
па окрену низ Дугу широку,
докле дође на Крново равно.
Када дође на Крново равно,
ал' је ацо први доходио
и за њиме војске три хиљаде, 110
све хатлије љуте сератлије;
за Дед-агом до двије хиљаде,
све хатлије љуте сератлије.
Ту ми Турци коње одјახаше,

- (стр. 28) те уморне коње изводаше, 115
 па коњима зопцу устакосхе;
 а Турци се рахат учинише,
 на ледину ноге прекрстише,
 на ледину кафу припекосхе
 и бојничке луле запалише. 120
 Пију Турци кафу и ракију,
 докле ноћи испред зоре било,
 Ади-сех се на вранца припео,
 па проучи језам и трећате.
 Тад сва војска на ноге скочила, 125
 сератлије коње појахаше,
 калаузи војсци најавише
 Окрену се на ускоке војска,
 тајно иде, не чује се војска,
 јер се боје чете од ускоках, 130
 да не даде хабер ускоцима.
 Ал' Турцима лоша срећа била:
 из војске им момче искочило,
 и то бјеше родом Црногорац,
 те протрча на Кара-Малинско 135
 и учини хабер ускоцима.
 Ускоци се љуто узмучише,
 ускоци се мрко погледаше,
 нико ништа не зна говорити:
 зло је гинут, а горе бјежати! 140
 Рече соко Сава Лаковићу:
 „Бјеж'те, жене, и ђецу водите
 и велика мала оћерајте.
 ћерајте га у Морачи тврдој;
 а ми ћемо остат у чардаке. 145
 Ако овде листом изгинемо,
 мал харчите, ђецу подижите,
 да се ђеца бију са Турцима;
 ако буду ускочки синови,
 ускоке ће светит од Тураках.“ 150
 Све утече у Морачу тврду,
 само оста шеснаест пушаках,
 међу њима Ружа Лаковића,

(стр. 29)

- у чардаку на Кара-Малинско;
дају хабер Стругу зенђиломе. 155
Кад Стружани хабер разумјеше,
рече попе Требјешанин Мићо:
„Не одвајам мала од чардака;
кад ми Турци посијеку главу,
нека гоне мала великога, 160
нек нам'јене за попову душу.“
Докле сину зора од истока,
од Бијеле халакнуше Турци;
ћуте јадни у чардак хајдуци,
у чардак су ватру угасили, 165
пред очима пушке заратили,
хоће ближе да напуште Турке.
Плаховито Турци ударише,
а на чардак огањ оборише,
од чардака цјепанице скачу; 170
ћуте јадни у чардак хајдуци,
у чардак су ватру угасили,
пред очима пушке заратили,
хоће ближе да напуште Турке.
Ема Турци боље кидисање, 175
навукоше сламу и сијено,
да запале Миркова чардака;
(стр. 30) ускоци су крвави јунаци,
те преблизу напуштише Турке,
готово им чардак запалише: 180
гори ватра уз дирск чардака,
него чардак прифатит не хоће.
Силни вјетар од истока дуну,
плам савија по земљици црној,
а дим гони у очи Турцима; 185
тад пукоше шеснаест пушаках,
а фриснуше шеснаест јунаках,
поваљаше око себе Турке,
попадаше с коња сератлије,
натраг клети узбјегоше Турци, 190
повукоше мртве и рањене.
Ал' да видиш Ченгића Дед-агу!

- у руку је сабљу извадио,
а нагони витку бедевију,
сабљом бије сератлије Турке, 195
нагони их Миркову чардаку.
Зорни Турци боље кидисаше,
повукоше на кола колибе,
повукоше сламу и сијено,
да запале крвава чардака; 200
ал' не дају шеснаест ускоках,
бију Турке около чардака:
натраг клети узмакоше Турци,
вуку собом мртве и рањене,
бога ми се препадонце Турци! 205
Пјева Вилић Лека у чардаку,
припијева ускочке вукове:
(стр 31) „Хај, ће си ми, Шундо Бајагићу,
и Јакове Потураковићу,
пубадо вас хајдуко млијско! 210
што се кадто дома не нађете?
но јас с истом у Херцеговину,
те прежите друме и путове,
из бусије сијечете Турке;
хвалите се по српској крајини, 215
колико сте посјекли Тураках,
а вас нема овде на невољи,
да се данас главах нас'јечете
на мејдану на Кара-Малинско.“
Из чардака добар јунак виче, 220
а на име Тодоровић Драго;
он дозива у турску ордију,
а на име Ченгића Дед-агу:
„О Дед-аго, једна потурице,
што нагониш Турке на чардаку? 225
Но ако ти була није курва,
испани ми на мејдан јуначки,
на мејдану на Кара-Малинско,
да с' на остра гвожђа обидемо,
ће гледају Турци и хајдуци; 230
ал' ти драго пјеше на опанке,

- ал' на твоју витку бедевину.¹
 Чује ага, чут се не чинише;
 но помамни Турци кидисаше,
 на чардака просипљу плотуне, 235
 од чардака цјепанице скачу;
 не дају се шеснаест ускоках,
 но ваљају око себе Турке.
 Нуто грдне муке на ускоке!
 нестале им праха и олова, 240
 но се вуци мрко погледају,
 за остра се гвоздја прифатају,
 да излете у турску ордију,
 да погину на мејдан јуначки,
 да не горе живи у чардаку. 245
 Него пуче пушка из чардака,
 Стреличина везена шишана,
 годи Јаков Ченгића Дед-агу;
 момче лудо, невјешто шишани,
 препаде се, да га не надметне, 250
 те је агу инеко потхватио:
 саломн му од седла јабуку,
 поквари му пушке у појасу,
 ал' му пуста т'јело¹ не дохвати
 пале ага с витке бедевине. 255
 Тада клетн узбјегоше Турци,
 оставише агу под кобилом,
 а загна се Бећир капстане
 да уграби агу рањенога,
 но га годи Шућур из чардака, 260
 грдном га је раном саставио —
 бјежи рањен Бећир у дружину.
 Но бог уби Канкараша Драга —
 то је аги прва тевабија —
 те на агу загон учинио, 265
 прими агу у седло кобили
 и побјеже с њиме у дружини;
 наћ не пуче пушке из чардака.

(стр. 32)

(стр. 33)

¹ тело.

- Одбише се Турци од чардака,
од чардака на Кара-Малинско, 270
па ми онда зорно ударише
на чардаку под Стругом Жижића,
на чарлака осуше плотуне,
од чардака цјепанице скачу :
ал' се бране дванаест јунаках, 275
не дају се примаћи чардаку,
него бију око себе Турке
Пјева попе у чардаку Мићо,
припијева Бсгана сердара
и делију Вујачић-Стефана : 280
„Лопушина, ускочки сердаре,
што си ми се јутрос задоцнио?
нијеси се тако научио!
Ти делијо, Вујачићу Стефо,
камо теби зекаљ од мејдана. 285
те се хвалиш међу ускоцима.
на чим кома удат у орлију?
свој Турци а ево мејдана,
покажи се из твога зекаља“
У ријечи, у којој бијаше 290
ето сердар уз Дугу пољану,
според њега Стефан на зекаљу.
а за њима десетак момчади;
у Турке је сердар ударио,
а кликује биране јунаке 295
од ускоках и двије Мораче;
според њега Стефо на зекаљу
угна зека у турску ордију,
те разгоне око Струга Турке.
Но плотуни турски загрмјеше; 300
тако њима бог и срећа даде,
те од ватре турске остадоше,
но погибе зекаљ под Стефаном,
од њега је Стефан одскочио.
Од чардака побјегоше Турци. 305
а искочи попе из чардака
с голим ножем у бијеле руке,

(стр. 34)

- у сломјене Турке угазио;
не шће сјећи из реда војнике,
јер се боји. да се не огр'јеши¹, 310
да хришћанску не пос'јече главу,
него виче, што му грло даје:
„Ко се крстом прекрсти часнијем,
он од мене погинути неће.“
Крсте му се Турци и хришћани; 315
ал' се један не зна прекрстити —
њему попе посијече главу.
Грдно Турци бјежати нагнуше,
а ћера их Бегане сердаре,
с друге стране попе од ускоках, 320
догнаше их на Кара-Малинско.
Тад искочи шеснаест јунаках
из чардака на Кара-Малинско,
разагнаше Турке уз планину.
Кликују се крвави јунаци, 325
но се бране у полому Турци;
запуцаше пушке од Тураках,
те убише брата сердарева
и ранише Стрелицу Јакова.
Дође сердар до брата мртвога, 330
на њега се не шће окренути,
но у Турке јуриш учинио,
добру турску посијече главу,
те му братске ране пребољеше.
Ал' да видиш два сива сокола — 335
Лаковића, јединца у мајке,
и дијете Алексић-Милоша:
у поћеру ходит не шћедоше,
него иду у прстијец војсци,
у планини Турке претекоше: 340
ко се крсти крстом хришћанскијем,
узимљу му свијетло оружје;
ко се крстом не шће прекрстити,
њега гађу пушком од образа,

(стр. 35)

¹ огреш.

- и сијеку ножем од појаса. 345
 А шта ћу ти дуљит лакрдију?
 но морачки четрдест ускоках
 од Тураках јаде порадише:
 дванаест им главах посјекоше,
 а сувише мртви и рањени, 350
 које Турци собом одвукоше;
 педесет их живе похваташе,
 који им се крстом прекрстише,
 те свијема оружје узеше,
 без оружја дома отправише, 355
 нека памте, ће су доходили.
 Није чудо, драги побратиме,
 јер ускоци посјекоше Турке,
 јер ускоци узеше оружје —
 тако су се вазда научили; 360
 но је чудо од те женске главе,
 што учини Ружа Лаковића:
 у поћеру пошла за Турцима,
 те с двојице скинула оружје —
 то је теже свој турској крајини 365
 но њихове посјечене главе!

Како удари Турци на Малинско и на Струг, Сировчани (треће село ускочко Сировца) не смједни им одмах у помоћ поћи бојећи се себе од Колашина, него у ручања доба потрчи мислећи, да су шћели, е би до оно доба на њих удрили. Они приспиј на Малинско, кад али су се у исти час Малинштани и Стружани из поћере вратили, те дијеле турску одору, оружје, коње и комору. У исти мах, само што су били мало сјели, удари Сали-ага Бунгур су четири тисуће на Сировца, попали сировачке савардаке и окрени низ Тушину пољем. Потечи Сировчани и остали ускоци на помоћ Сировцу; али ко ће доспјети: три сахата хода, а људи удављени поћером! Срећом Турци не учине много штете, јербо чељад и стока утеку у гору; само што изгоре неколико савардака и једнога слијепца посијеку. Церовићи, који су се затекли у Тушину, како у зору чују ударац на Малинско и на Струг, већ су знали што им се хоће; они седам осам са још пет шесторо момчади, која се надесе код њих, за-

биј чељад у тушинску црквицу, па сву црквицу испробијај гвожђима, те начини пушкарнице, да се бране. Како Бунгура виде низ Тушину, а они се затвори у ону црквицу. Бунгур, како не нађе Дед-агу с војском у Тушину, знаде, што је с њим било, те он наври да прође низ Тушину у Дробњак, али га наши дочекај из оне црквице, неколика Турчина убиј и обрани. Тада се Турци свакојако ухиљени за Дед-агом поврати навише преко Штитја пут Језерах, а ови се отвори из оне црквице, уграби двије главе турске и отми готово сву ону пјачку, што су Турци у Сировцу били попјачкали. Овим се овај бој доврши.

ВЛАДИКА ЦРНОГОРСКИ

П. П. Њ.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ
[Крај Куле Ђуришића и Чардака Алексића.]

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

(стр. 400)

[64.] ОРАО И СВИЊА,
ИЛИ НАША БРАЋА ПОДМИЋЕНА ОД ТУРАКА[X].

ОД П. П. ЊЕГОША ВЛАДИКЕ.

Једном свиња из пуна корита
 пред вратима имућнога дома,
 ка умије, по свињски локаше.
 Орај гордо на крутој литици
 величава крила одмараше 5
 и оштраше смртоносне канџе
 бацајући пламене погледе
 на све стране у прољетње јутро,
 к побједи се новој готовећи.
 Него свиња, како се налока, 10
 поиздиже турин обрљани
 и угледа на литицу орла;
 грокну крупно... па говори орлу:
 „Шта ту чучиш на голој литици,
 несретнице и гладни ајдуче, 15
 изгнаниче под општим проклетством?
 што је твоја жалосна судбина
 празна слава и грабеж крвави,
 па и с крвљу ручак без венере?
 Помири се и прелај људима! 20
 виђи, ка се живи обилато:
 мени на дан три корита дају,
 све пуније једно од другог;
 па цио дан у глиб до ушију
 превраћам се, на свијет уживам; 25
 ни што мислим, ни главу разбијам,
 но иза сна на пуно корито.“
 Орај тресну па прикупи крила,
 с презренијем одговара свињи:
 „Мож' се хвалит, ка поштено живиш, 30
 пред свињама, али не пред нама;
 јербо наше племе поносито
 таквога се гнушава живота.
 Него ти се чудити и није:
 свињски мислиш, а свињски говориш. 35

- То ти сада дају и госте те,
 ал' не за то, рашта ти помишљаш,
 но док мало накупиш сланине;
 па ће одмах маљугом по цику.
 Те погађаш, ми смо грабитељи, 40
 под вселенским живимо процесом
 опасности и крвопролића;
 то су наше игре и пирови.
 (стр. 401) Но ликови наши поносити 45
 јесу символ земног величаства,
 на крунама царскијем блистају;
 још се круне диче и поносе,
 што су лика нашега достојне.“
 То изрече, па хитро полети, 50
 ка крилата из лука стријела,
 у својему над облаком царству.
 Оста свиња у гадном брлогу
 чекајући у чело сјекиру.

Лавров бр. 21, стр. 400—401.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

(стр. 397) [66.] ВЛАДИКА ПЕТАР ПЕТРОВИЋ Љ. ШТУРУ 1847 I.

- У мрачноме путовању следујем ти зубљи св'јетлој,
 ка погледи жедних дана знаменијах бистру кључу,
 ка побожник, што следује посахнуте трепавице
 светом входу у сумраку за лампадом играјућом,
 али путник с бурне волне жедни поглед кад управља 5
 (стр. 398) кроз чаину густу морску и врх куле Прењеровс.
 Што ме к томе пробуђује? О природа тајинствена,
 зар свјетила тога морам бити слабим сателитом?
 Свуд с' огледам ка вјештица пред зрачнијем образима,
 свуд те видим ђено дубиш у зрцала мистически, 10
 с мракама се гордо бориш, глас венчишеш са лучама.
 Страшило су моме оку зрачни твоји полусови,
 а ти смјело играјући на зениту точку сједиш;

са ње химне просторима уз судебне жице појени,
ништожности бићем дражиш, оплакаван бића биће, 15
лик свој видиш на надиру, ње погледе остре баца.

Лавров бр. 18. стр. 397—398.

(стр. 61) [67.] СПРОВОД ПРАХУ С. МИЛУТИНОВИЋА.

Ко свијета не зна ћуд
свијет му је строг и груб.

Смрт ужасна, туге мати, наказнога страва лица,
без ћућења, хладне душе, свете правде јест царица;
не познаје чин ни лице, хладним ситом исијаје
вјечну искру из прашине, да на небу брже сјаје.
Жртве јој се невиности пред мрачнијем двором пуше, 5
гроб је њена волијевка, ка вјечности њиха душе;
на огњишту вјечитоме, чувствувања плам се вије,
чрез гробницу тајанствено опет с истим да се слије.
Да, све зраке заробљене мрчавама од облака
к свеопштем треба диску да се свака врати зрака. 10
Блудећа је зубља гениј — метеоров кључ у мраци,
само одблеск успомена земљи преда вјечни, лаки;
електричка искра — душа, која лети ланца кругом,
док се опет на извору она врати бистром дугом.
Дјејствија неуморног сочетава овај начин, 15
небо с земљом, земљу с небом питајући даје им чин.
Тим начином дјејствија огњи пламтећ вјечно стоје,
њим у недру свесветија¹ бесмртне се искре роје;
пословање неуморно порађа се овим кругом
и надежда будућности — својакање чојка с богом. 20
Појетина душа што је? Што и жива у кристалу!
стеном се спушта, диже и премјену ћути малу.
Ће се силни полет мјери, међу прве ти си, Симо,
трудно те је и зазрети, камо ли те проћи мимо!

На простоме трговишту алмаз ц'јене нема праве, 25

¹ Свесвѣтія.

нити гениј међ' незнанством може дужне имат славе;
младе душе у повоју не чувствују потресање
небеснога нарјечија, то л' му виде сијевање.

(стр. 62) Ја сам теби много дужан — дужности су ове свете,
ка олтару признаности¹ нека вјечно оне лете! 30
Ти м' уведе поглед први у зрачнијем просторима,
у којим се зв'језде тиће и шетају хоровима;
показа ми св'јет без бусла, бусло исто без полуса, —
то је б'једна земља наша, то је вјечна ова дуса.

Споменик се теби хоће — Славенство је проста маса, 35
јошт га зраке косо гледе, јошт по тами оно баса!

„Што је наше, све је лоше“ све гудимо сами собом;
народности ће нам олтар? туђега смо свагда робом!

Збогом, Симо; последњи пут нек' ти лака земља буде!
драг остаје твој спомен код Славенства правог свуде; 40
твој споменик сјајан дуби у химнама народнима,
на аманет вијек ће га предавати вјековима.

1. марта 1843.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

В. Ц. П. П. Његоша.

Подунавка (Београд) година 1848, бр. 15 од 9. априла,
стр. 61—62.

CRNOJEVIĆ

(стр. 118) [68.] П Р О Љ Е Ћ Е².

Лепири су њежна крила тихом сфером развијали,
а зефири изобила аромате распршали;
прелести се топи куго! леде, розах страшни бичу,
царство твоје није дуго, када зраке управ ничу.
Поврати се острооки са јужнога пута старче, 5
Аполоне превисоки, да ти очи земљу смлаче;
под ужасом и мртвилом кликују те сва сјемена,
отежана светом клицом у надежди твог пламена;
угриј³ хладна земна њедра, ће се дивна цв'јећа гн'језде,
ка⁴ у волне неба ведро што се тиће сјајне зв'језде. 10
Мраз се и лед у дим пуше, растопљена скаче страва
њом се р'јечна уста гуше, на трон њезин расте трава.

¹ признателности; ² пролеће; ³ угрђи; ⁴ као.

Побједи се твојој море разјечало, њен плод ждере;
 ледене се мртве горе коловрате у дим пере:
 тме новoga покољења, жедне твоје бистре струје, 15
 ње лишене пред створења, њом живују, к теби зује.
 Све је тобом воскреснуло, све животом задануто;
 младо јутро свем' свануло, њежним соком све насуто.
 Скри', природо, кабаницу, која грди лице твоје,
 ћерај жалост за границу. Ће недвижне мраке стоје. 20
 Азурнијем океаном на уредна јата лете;
 борећи се лаком волном ждрал дужности ради свете
 (стр. 119) славоносни сунца поврат гласи својом простом пјесном
 и водопад у коловрат исто слави хуком страшном;
 весну срета славуј, шева с деликатним мрморањем, — 25
 њој све игра, њој све пјева са радосним восклицањем.
 Виђи земљу увјенчану¹, ка се брачним дичи рухом,
 и искрену сл'јед мљечану, ка је кити са облукoм!

П. П. Н.

Српско-далматински Магазин за јуно 1849, стр. 118—119

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE
 ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

(стр. 163)

[69.] П И Р О В А Њ Е.

C'est lui qui fait briller ton regard sur la terre
 Comme l'étoile aux cieux.

V. Hugo.

Нек' у дане најсретније
 наше данак овај ступи:
 пир пирује српска кућа,
 а јунак га Србин дава!
 Веселе је ово збиљско:
 уњ искреност чиста сјеца,
 како зраке у алмазу,
 како искре у зриалу;
 уњ весељем душа кипи,

5

¹ увђи ану.

како извор у пучину, 10
 ка шампања у кристалу;
 ту се српски мисли, збори,
 ту се српском диком хори.
 Није ово све земаљско;
 има нешто небеснога, 15
 те зракама прелеснима
 пчровање запаљује:
 та бечка је то Даница,
 која сјаје у прелести
 на Српскоме хоризонту, 20
 што нас видом пљенитељним
 тако силно очарава!
 Луиза је то млађахна,
 наша китна домаћица,
 у правилном које лицу 25
 излило је штедро небо
 све милине, све грације:
 Аврорина то је шперка
 и свијетна сунчица!

(стр. 164)

НАЦИОНАЛНА
 БИБЛИОТЕКА
 ЦРНЕ ГОРЕ ДУБРЕ
 СТОЈКОВИЋ
 Владак П. П. Његош.

У Тријесту 7. декембрија 1850. код г. Спиридона Гончевића.
 (Послао А Стојковић из Трста.)

Даница, IV. година (Нови Сад 1863), стр. 163—164.

(стр. 113)

[70.] РИМ 1. ЈАН. 1851.

УПИСАТО НА КУПОЛИ СВЕТОГА ПЕТРА.

Ради човјек све, што радит може,
 да угоди теби, вишњи боже!
 с облацима свете куле веже,
 у кулама чисти тамјан жеже;
 са напрегом теби химне пише.
 к теби рапском побожношћу дише;
 умом густе мраке просијеча,
 а дјетињским нарјечијем јеца.

5

Ђуром смутном узвијани атом,
 тајинственом запаљени ватром, 10
 хоће име твоје да изрече,
 што чувствује, то хоће да рече;
 са уздахом топле сузе рони —
 то га дужност, то га нужда гони;
 руководства овдје хоће твога, 15
 а за гробом блаженства тихога.
 Храм је овај чудо — теби сличи,
 нек' твој горди олтар земљу¹ дичи! —
 Ох куд басам? што л' ја сада кажем?
 с вјечним пламом што прашину слажем? 20
 Та он није до тварца слабога,
 храм он није за бога силнога,
 свѣл рукотвор на малом попришту,
 како мравља што је на мравишту. —
 Ти си себи храм дига над свима, 25
 што сав страшни простор обузима:
 тме мирова[x] правилнијем ходом
 под кристалним играју му сводом;
 вријеме² тече бистријем потоком
 под његовом куполом високом; 30
 вјечност крије смршене трагове
 у његове широке углове.
 Сви свјетови вјечним факелима
 кружају се твојим небесима,
 служе храму за свјетила твоје, 35
 служе општем оцу превјечноме.
 Диск средине, с ког лучах пламови
 свуд се сипљу како вихорови,
 на средини стоји твога храма,
 те прелива зраке у зракама, 40
 служи живот плама источником,
 служи твојим вјечним жртвеником! —

Владика П. П. Његош.

(Послао А. Стојковић из Трста.)

Даница, IV. година (Нови Сад 1863), стр. 113.

¹ земљи; ² време.

(стр. 305) [71.] ПОЛАЗАК¹ ПОМПЕЈА*¹

ОД ПОК. ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГ ПЕТРА П ЊЕГУША.

У²! ха! ха! ха! чула!²

Подземни се потресови са стравичном³ јеком хоре,
 а земаљска мрачна њедра са пакленом силом кипе;
 брегови се од језерах⁴ растопљени проламају,
 и језера с сваке стране у огњено море рину,
 та⁵ огњена страшна пара, под мрачнијем сводовима 5
 тутњсима⁶ неизбројним разбија се и прскаје.
 Дрхтајући Везув бљује густе витле мрачног дима,
 из жвалах му с јеком лети страшни поток жеравице,
 те облаке од пепела на сунчано лице сипље.
 Јединствено поднебије Неапоља гиздавога 10
 једнијем се махом прели у тартарску смртну боју;
 над њим сунце грдно плаче под⁷ траурном⁸ пријевјесом,
 под њим земља уплашена⁹ од погубне¹⁰ силе стење.
 Ух страшила ужаснога! Смртном¹¹ јеком све уздрхта,
 дрхти море, дрхте горе, жалосни се човјек смрза!¹² 15
 Је л' паклена врађја сила злу стихију узмутила?
 оће л' своди мрачног царства свиколници попуцати?
 оће л' земља коматима¹³ у облаке да полети?
 Је ли ово дан посљедњи¹⁴, те с' у тавну ноћ прелива¹⁵?
 догоре ли зрака св'јетла на бријегу вјечне ноћи? 20
 избриса ли небо земљу из својега календара?
 Не! не! Тартар мртав лежи од тучнијем сводовима,
 смолени му океани нарушити бр'јег¹⁶ не смију;
 јошт су земљи лета дуга, небо земљи зла не кује:
 та земља је чедо божје, расадник је божји вемља. 25
 (ст.306) Димник се је један црни од палате Плутонове

* Ову особит, красну песму покојнога црногорског вла-
 дике послао нам је његов пријатељ г. Андрија др. Стојковић у
 Трсту Ову песму штапамо новим правописом, јер
 је така и жеља пок. владике била.

¹⁻¹ Поход Помпејов Војв.; ²⁻² нема у Војв.; ³ стравичним
 Војв.; ⁴ езера Војв.; ⁵ је Војв.; ⁶ гутљвима Војв.; ⁷ нема Дан.;
⁸ шако у Војв. у Дан. тризрном; ⁹ нема у Војв.; ¹⁰ пагубне Војв.;
¹¹ сь мртномъ Војв.; ¹² трза Војв.; ¹³ у комадима Војв.; ¹⁴ последный
 Војв.; ¹⁵ прелиева Војв.; ¹⁶ брегъ Војв.

запалио по нагону, те ће мало подимити.
 Сила не зна, што је правда, кад је луда слепост¹ води
 гњев приветни², гњев бјесноће тешко мјесту, над ким³ пукне!
 пет сусједах жалоснијех, на праг ви је час посљедњи⁴; 30
 тка се вама црни покров, под ким ћете вјекovati!
 Ноћ је дуга — дан не свиће — Везув страшни⁵,⁶ Везув љући!
 пет градовах тужни народ бјежи⁶ мраком у незнању:
 родитељи своју ћецу, ћеча своје⁷ родитеље
 погубили у мракама, те се траже вапијући; 35
 очи мраке ухватиле, сила јекс глас узела,
 мајка чедо паћ не може, нит љубавник љубавнице.
 Спасенија нигђе нејма, смрт у ноћи страшно рази!
 пред олтарма жреци клече с ликом смрти на образу,
 те идоле умољају, дају мита и завјете, 40
 да смекшају гњев небесни, да заштите поклонике.
 Сл'јепи жреци ништавила! многобожја олтар гални
 свемогућу вољу творца не смекшаје, него јари.
 Ти⁸ идоли и пенати, што олтарс вапје пуне,
 изроди су то и бебе, те вишњег име хуле; 45
 други⁹ олтар њему треба, свемогућ је он и силан!
 њему¹⁰ хорс сва небеса, он ужасом бездне стреса!
 Клече жреци пред олтарма, укочени и нијеми,
 страва им је глас узела, смрт бледношћу¹¹ задахнула;
 идоли се од камена тресу, ломе низ олтарс 50
 Народ блуди изгубљени како адске у мрак сјени¹²;
 неки себи спасенија у избама мрачним тражи.
 Адску силу напор диже са љутилом стостручнијем,
 распукоше на све стране Везувију грдна жвала!
 густе крупе од камења излећу му из безданах, 55
 разе љуго, разе страшно, што гођ својим махом стигну.
 Мећаве се, како муње, од пепела и жераве
 расхорише на све стране кругом мрачна Везувија,
 урагани њима витле, ураганим оне¹³ тутње.
 Дажд се усу плусковима вреле воде с густом пљеном, 60

¹ слепость Војв.; ² праведни Војв.; ³ киме Војв.; ⁴ последњи Војв.; ⁵ страшни Дан. и Војв.; ⁶ бсжи Војв.; ⁷ нема у Дан.; ⁸ та Дан.; ⁹ друкчи Војв.; ¹⁰ све му Војв.; ¹¹ бледношћу Војв.; ¹² сени Војв.; ¹³ они Дан.

а потоци раскаљени у црвеним валовима
 густа вара (лава) зајечаше¹ низ Везувиј муклом јеком.
 Све сарази грдна сила! све сажеже, све затрпа!
 зла урока², зла нарака! зла удеса, а зла часа!
 Не бјеж', море, од ужаса. но притеци на невољи³! 65
 нек' је краће страдације, мученију конач метни,
 како Јордан што притече у долини Силвестровој⁽¹⁾
 конач метну мученију, а задуши адска жвала.
 Бјежи море од брегових, од чуда се уплашило:⁽²⁾
 у гробницу мученија пет градовах потонуше! 70

Поздрављам те са уздахом, о разуре нечувени!
 о гробници Помпејева! Ево мене на твом бр'јегу,⁴
 жедни поглед да наситим, љубопитство да угасим⁵,
 на твојијем развалама, на горама од пепела
 да излијем сажалење над људскијем страдацијем. 75

О како су дивна, красна и прелесно искићена
 (Стр. 307) у свом роду, у свом укусу сва зданија Помпејева!
 Поздрављам вас, о олтари, кумирима остављени;
 вас, клијети, окићене с живописом, с мозаиком,
 дивни врти и цвијетници, с фонтанима и дијама, 80
 маленашњи, но блистате, те миланост окићате;
 вас, храмови и попр'шта, величине образ дивни!

По узаним, но правилним улицама и кућама
 градским идем како крилат. Погледи ми жедни стручу
 с једног чуда те на друго, на све точке и углове. 85
 Причај мени појасније о каквостма старог св'јета,
 мен' је доста једна ријеч само досад нечувена⁶;
 причај мени појасније твоје збиће нечувено!
 причај! причај појасније! сплетени су ти знакови.
 Што се бојиш? што премучаш? Сила, Август, Нерон грдни 90
 и њихове тме ролова[x], више св'јету злџи не грозје:
 ненаситну гордост римску развалине римске крију.
 Глас је људски овде нејак, глас се људски угасио!
 само сл'једи што му видиш морем вара и пепела.
 Ви духови дајбуд' адски, који вјечно пирујете 95

¹ зајечаше Дан.; ² укора Војв.; ³ у Војв послије стиха 65 као пошћис „П. П. Н.“; ⁴ брегу; ⁵ угостим Дан.; ⁶ стиха 86 и 87 нема у Дан. него их Лавров (стр. 406) спомиње из рукописа.

на¹ разуре, на пустоши, на људскоме страдању,
 Саламандре и Ондини, Елфи, Ђџоми и Демони,¹
 чаралице и вјештице, ви паклени поклисари!
 из мрачнијех под пепелом штогођ избах прословите!
 Ћути идол, ћути ђаво, ћути човјек, гласа нема!
 гјелеса су погребсна, духови се распршали,
 под варнијем бреговима не см'је ништа становати.

100

Ха пђживљѣ, работници, јербо очи жедне броје
 све ударце, те падају. Ударац је ваш свакоји
 по залогај, те медени, љубопитству ужденоме;
 ударац је ваш свакоји мах једнога јака весла,
 све нас ближе попримиче внутрености старог св'јета²

105

„Ево овде три картине, те лијепе живописи;
 „ево мјесто, где живио, и огњиште, где пирио;
 „ево пода с мозаиком, те лијепо накинѣна!“
 Бјежи, бјежи! свака се мичи! не сметајте зраку сунца! —
 Усуше се бистре зраке на обитељ, на огњиште,
 те погледом животворним за вјекових осамнајест
 пренсбегле сасвим бјеху и лишиле њине игре.
 Поздрављам те, неизвјесни људски створ,

110

Йудски стану и огњиште!
 за спомен ти зрак остављам у твојој обитељи!

115

4. марта 1851.

¹—¹ стих 96 и 97 у Дан. сажети у један: „на разуре, на пустоши! Елфи, Ђџоми и Демони!“, док су у рукопису потпуни (Јавров стр. 406); ² света.

(1) Године 18-7. пријед Христа прште вулкан у долини Силвестровој и прогута три града: Содом, Гомор и Адаму; наврши се Јордан у ону пропаст, те угаси вулкана и на реченом мјесту начини се мртво море.

(2) Град Помпеји био је на мору, али које је чудо вара и пепела онда из Везувија изринуло, напуни море, те су данас развалине Помпејеве око по сахата од мора далеко. — Једнака је судбина у исти мах постигла пет градовах: Помпеје, Херкулан, Стабију, Оплонт и Ретину; ово се догодило 79. годих по Христу; неколико је данах љутост Везувијева над љима бјеснила, него 23. новембра докони и затрпа их варом (лавом) и пепелом. Овога

је чуда толико изаврело, тако да је насап над развалинама Помпејевим дебео два, три и више сажња, а далеко је Помпеји од кратера (ждријела) Везувијева около сахат и по.

(стр. 308) ⁽³⁾ Његово Велич. Фердинанд II. краљ од обе Сицилије, благоволио је, да се једне куће у Помпеју откритије учини у моме присуствију; и тако 20 и неколико радниках радили су неколико дана[x]. 4. марта у мом присуствију, работа се докочи и кућа се открије (кућиште) около 15 лакатах дуга 7—8 лакатах широка и толико висока; њене су стијене лијепо клаком намазане, црвеном и зеленом бојом покрашене, три је главне картине (in fresco) украшавају (без мањијех), а четврта је на четврту страну збрисана временом; речене су три картине доста приличне, и обећа ми придворни живописац, да ће их у точности на папир пренијети и дати ми их за спомен. — У Помпеју су куће мале биле и испребијане на клијети, како што су турске, али је свака готово украшена малијем садом, фонтанима малијема од дињах са живописом вјештим и чудесним мозаикам, само што су величествена била општа зданија, како: базилика, амфитеатор, театри и храмови.

Даница, I. год. (Нови Сад 1860), бр. 15 од 10. VII, стр. 305—308; у Војвођанка г. 1851, бр. 34 од 30. IV, само првих 65 стихова.

[72. НА МЕДАЉИ О КОСОВСКОМ БОЈУ.]

„Тако овде [т.ј. у Напуљу] трудом његовим дао је [владика], да се начини једна велика медаља за спомен боја косовског... испод тога пише:

Уби Милош цара под шатором,
бич свијетски Амурата првог.

Годишњица Н. Чујића, књ. XIX, стр. 202.

[73. ЉУБОМИРУ П. НЕНАДОВИЋУ.]

[ПРИ РАСТАНКУ У ФИРЕНЦИ МАЈА МЈЕСЕЦА Г. 1851.]

(стр. 161) „Владика је свима захвалио и сео у кола... затим пружи ми још једном руку из кола и јасним гласом рече:

- (стр. 162) Хајде пођи равној Шумадији,
 поздрави ми српске витезове:
 нек' не пашу сабље од јордама,
 већ нек' јашу коње од мегдана;
 на Косову да се састанемо, 5
 да ми наше старе покајемо.

Књиге Љубомира П. Ненидовића, II. св., стр. 161—162.

[75.] ПОЗДРАВ ШТИТУ СРБОБРАНА.

од пок. владике црногорскога петра п. његуша.

- Не смије дуго ова мрачна ноћ
 у нашим душама паклено дарствоват;
 волкани, који страшно кувају
 у нашим грудима, букнути морају 5
 и задушит онога, који љагом
 јуначко српско окаља име.
 Родна земља наша, гдје почивају
 кости славних наших прадједовах,
 нек' нам буде торжественом гробницом,
 или пантеон возвишених душах, 10
 Ко да сноси овај скотски порок?
 херојске душе њег' се гнушавају.
 Србин с витешке висине паде
 у талогу мрском гаднога ропства.
 Благородна и јуначка крвца 15
 што је друго него сјајна жртва,
 да се жеже на олтару чести?
 Ће је љепше санак боравити
 но на лону своје миле мајке?
 До у чести — благородна душа 20
 друго нигди цароват не може.
 Трсимо се грднога мртвила!
 један војник, што јуначки падне
 ради мајке своје домовине,
 не сличи ли величином душе 25
 Александру, Милошу, Сцсволи?
 Јазическе бесчовјечне орде

племена се нашег натлачише;
 сјекира је њима при корену,
 догорјела зубља до нокатах 30
 Еј Србине, витешко кољено,
 ко те тлачи, мајка ти жалосна!
 рашта своје силе не познајеш,
 рашта мишце удар не измјериш,
 који може врага сатријети 35
 и вериге гадне истрзати,
 у којим те још слепота веже! —

(Слоиштио Јб. П. Ненадовић.)

Даница, год. II. стр. 209.

[76.] ЛЈЕТЊЕ КУПАЊЕ НА ПЕРЧАЊУ.

ОД ПОКА, ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГА ПЕТРА П. ЊЕГУША.

Помоли се иза круте скале,
 о тигане, царе дуговласи!
 за твој триумф све је приправљено:
 Даница је исток засмијала.
 Чаровите разасула власи, 5
 њежно краче цвијетним стопама
 по плаветном и тихом простору.
 Све се хоре шуме и дубраве
 од радости и слатког појања;
 вид су сјајни узели потоци, 10
 играјући немирно скакају
 у њедрима кипућега поља;
 глас пастира и глас земљедјелца
 већ јутрењу пролама тишину.
 Морнар смјели на мору се њиха, 15
 муш, веслом сребрне валове
 ка лопатом пастир жеравице.
 Још те чека љубимац Авроре
 на бријегу тихога канала;
 заборављен судбом и људима, 20

но утјешен у мрачној пустињи
 са зракама свога створитеља
 те презири људе и судбину,
 како једно лажно сновиђење¹ —
 ја те чекам — чекам с нестрпјењем 25
 да се прострем у морску пучину,
 да полетим мало физически,
 ка што летим ваздухом морално.

(Слопштио Л. П. Ненадовић).

Даница, год. II. стр. 337.

[77. ДУБРОВНИКУ.]

„Дубровачка република удвараше се сваком, па и мити-
 јаше силне, да јој оставе и поштеде живот; владици је био мио
 Дубровник по његовом дивном положају а и по успомени ста-
 рине, те му је саставио стих, којег често повтараваше:

Дубровниче, прелијепи граде!
 Дубровниче, свачи подложниче!“

CRNOJEVIĆ

В. М. Г. Медаковић, П. П. Његош (Нови Сад 1882), стр. 27.

(стр. 434)

[78 | НА ЗАВИДНИКА.

Боже св'јета, свемогући
 створитељу васељене,
 милиони јасни[x] зв'језда[x],
 тѣ небесим св'јетло красе,
 кандила су, даноноћно 5
 што пред твојим горе лицем
 у знак чистог бесмртија...

¹ сновидјење

А ми што смо? трукне мале:
 дан и[x] види, мрак већ гута,
 са рођајем нестаје и[x]. 10
 Али нешто опет има,
 што из ове трошне груде
 по свемиру узилази;
 (стр. 435) преживјече царства многа,
 мора, скиптре и државе 15
 и највећа благочиња.

— — — — —
 — — — — —
 Ненавиче, знаш ли, што је
 од постанка на св'јет ови?
 из сјемена² Каинова
 ненавист ти духокужна
 земаљског је бесмртија. 20

Живаљевљево Коло, књ. II. стр. 434—435.

[79. ПОД СЛИКОМ КАРАЂОРЂЕВОМ.]

„Он [владика] је у својој соби, ће је спавао, хранио у ми-
 нијатури слику Карађорђеву и испод дао фино написати:

Само име *Карађорђе*
 кад Србину на ум дође,
 запламти се крв у груди,
 јуначко се срце буди.“

В. Врчевић, Животопис владике црногорскога Петра Пе-
 тровића Његоша II. (рукопис у Матице Српске у Новом Саду),
 л. 15, стр. 2.

[80. Л О В Ћ Е Н У.]

„Он је у једној његовој књизи, но се сад не спомињем у
 којој, о Ловћену спјевао:

Поносите ловћенска планино,
 глава ти се над облацим виси
 те под собом поносите сматраш

: ненавидче; ² семена.

сва чудеса природом створена:
 Црну Гору — крваво мраморје, 5
 равну Босну, љуту Арбанију,
 турска поља, латинско приморје!
 Удар грома хиљадни[х] вјекова
 у њедра си своја сасипао
 ка ђевојка даровне јабуке. 10
 Ти одбијаш сваког створа друштво,
 што не сличи орлу ал' курјаку
 ал' Милошу или Карађорђу,
 а отровне бљујеш анатеме
 на Вуковце, рода издајнице. 15

В. Врчевић, Животопис влад. црног. П. Петровића Ђе-
 гоша II. (рукопис у Матице Српске у Новоме Саду), л. 45, стр. 1—2.

NACIONALNA
 181. НОЋ СКУПЉА ВИЈЕКА.
 BIBLIOTEKA

CRNE GORE DUBROVNIK
 la douleur de l'absence de cette déesse sur
 passait tous les parfums de l'Arabie heureuse
 CRNOJEVIC

Плава луна ведрим зраком у прелести дивно тече
 испод поља[х] звјезданије[х] у прољећну красну вече,
 сипље зраке магически, чувства тајна нека буди,
 те смртника жедни поглед у дражести слаткој блуди.
 Над њом звјезде ројевима брилијантна кола воде; 5
 под њом капље ројевима зажижу се рајне¹ воде;
 на грм славуј усамљени армоничку пјесму поје,
 мушице се огњевите ка комете мале роје.
 Ја замишљен пред шатором на шарени њилим сједим
 и с погледом внимателним сву дивоту ову гледим; 10
 чувства су ми сад тријезна, а мисли се разлетиле,
 красота ми ова божа развијала умне силе.
 Него опет к себи дођем у ништаво људско стање,
 ал' лишено свога трона божество сам неко мање;
 предчувстијем неким лаким ход Дијанин величави 15
 душу ми је напојио — све њен в'јенац гледим плави.

¹ ројне.

О наслѣдство идејално, ти нам гојини бесмртије,
 те са небом душа људска има своје сношеније!
 Слух и душа у надежди пливајући танко пазе
 на ливади движења, до њих хитро сви долазе: 20
 васпрсне ли пупуљ цв'јетни али кане роса с струка,
 све то слуху оштром грми, код мене је страшна хука;
 затрепте ли тице крила у бусењу густе траве,
 стречања ме рајска тресу, а витлења муче главе.
 Тренут ми је сваки сахат — моје вр'јеме¹ сад не иде; 25
 силе су ми на опазу, очи бјеже свуд, да виде.
 Док ово ти дивне виле лаким кроком ће ми лети
 — завид'те ми, сви бесмртни, на тренутак овај свети!
 ход је вилин много дичниј² но Аврорин, када шеће,
 од сребрног свога прага над прољећем кад се креће; 30
 зрак је виле младолике тако красан ка Атине (Паладе),
 огледало и мазање презиру јој черте fine.
 Устав, луно, б'јела кола, продужи ми часе миле,
 кад³ су сунце над Иноном уставити могле виле.
 Прелесницу како видим, заглуми је ка бог вели, 35
 уведем је под шатором к ислужену светој жељи;
 под зракама красне луне; при свјетли запаљеној
 пламена се споји душа ка душици раскаљеној
 и целиви божествени душу с душом драгом слију, —
 ах цјеливи, божа Ана, све прелести рајске лију! 40
 цјелителни балсам свети — најмирисниј⁴ аромати,
 што је небо земљи дало — на усне јој стах сисати.
 Совршенство творенија — тајанствене силе боже —
 ништа љепше нит' је када, нити од ње створит може:
 малена јој уста слатка а ангелски обрашчићи — 45
 од тисуће, што чувствујем, једну не знам сада рећи!
 сњежана јој прса кругла, а стречају светим пламом;
 дв'је слонове јабучице на њи[x] дубе слатком мамом,
 црна коса на валове низ рајске се игра груди —
 о дивото! чудо, смртни ере сада не полуди! 50
 Бјела прса гордија су под црнијем валовима
 но планина гордељива под вјечнијем сњеговима,
 на излазак кад је сунца са равнине цв'јетне гледим,

¹ време; ² дични; ³ слово а није јасно; ⁴ најмирисни.

кроз мрежицу танке магле величину кад јој сл'једим.
 Играм јој се с јабукама — два свијета срећна важе, 55
 к восхиштењу бесмртноме лишеника среће драже;
 зној лагани с њеном косом с занешење[м] терем главе,
 друге среће мало важне за њу би да и све славе.
 Не мичу се уста с устах — цјелив један ноћи ц'јеле!
 јошт се ситан не наљубих владалице виле б'јеле; 60
 свезала се два погледа магическом слатком силом,
 као сунце с својим ликом када лети над пучином.
 Луна бјежи с хоризонта и уступа Фебу владу,
 тад из вида ја изгубим дивотницу моју младу!

П. П. П. Његош,
 владика црногорски.

По пријепису г. Павла Поповића.

(стр. 145)

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 182. ХИМНА НОЋИ.

од пок. владике црногорског цетра п. његуша

О свијете, по коме ја милим,
 дан се гаси на твоје врхове;
 када ће те збиља очи моје
 неугасног дана поздравити,
 божествено сијаније дивно? 5

Да, јесу ли наши за мрачности,
 жедни дана, створени погледи?
 рашта дневи из своје свјетлости
 у жалосне твоје сјенке иду,
 рашта ноћи, један за другијем? 10

Моја рука није уморена
 дивити се дјелу господњему;
 избраници божји распламани
 у њедрима, која обојају,
 нијесу ми срца исцрпили! 15

Боже данах, ноћих и часовах,
 вознеси ме на сунчане зраке,

Ће к западу иде облак дивни,
 светилишта да праг скрије твога,
 Ћено ноћи, ни сна око нејма, 20
 но небесна поља, покривена
 ноћне сјенке непрегледним мраком,
 лијепа су за наредно око.
 Ал', боже мој, у ове пустиње
 око моје сл'еди и налази 25
 свуда чуда твога присуствија!

Ал' искрени ови твоји хори,
 које твоја моћна рука води,
 и азурни ови океани, 30
 те се њине сваљују гомиле
 и фсњери ови, запаљени
 с растојања на растојаније,
 и стојеће и бјегуће зв'езде —
 све, господи, ово разумијеш,
 свеколико поје, и учи ме, 35
 да у страдне бездне свеколике,
 напуњене великољепијем,
 да су жива висока небеса,
 да испуња твоје провиђење
 својим добром све, што си извео! 40

Ове волне, златне и азурне
 и свијетом чистим зажежене,
 и свјетови покрити облаком,
 које око не броји смртнога,
 о господи, све је то прашина, 45
 подигнута твојим корацима!

Тавна ноћи, развиј у ћутању
 образ дивни те небесне књиге;
 сложено теж'те, звијезде веселе,
 на трагове ваше уређене; 50
 у часове ове торжествене
 савиј, буро, твоја хучна крила:
 ти ушкај све одзиве, земљо;
 смири, море, под брегове волне,
 те ти њихај божије ликове, 55
 оног бога, те ти волне даде.

ноћ уздише, а земља издише
од љубави к твојему имену!

О господи сунцах небројнијех,
ја те хвалим, а већ виђу, што сам:
до атома ништа у простору, 100
а минута само у вјечности,
пролазећа — друго ништа, сјенка,
које прије нигђе било није, —
можеш ли ме, да с' не чудиш, чути?
Доброта је твоја света чудо! 105

О господи, виђу, да сам ништа!
но ме мори твоја света жеђа;
ништожност је права јадан човјек,
но г' ништожност ова обожава,
он се диже по својој љубави! 110
Тварцу малу, која те честује,
не мож' презрет', јер је она твоја;
не мож' овај гласак одбачити,
беспрестано те те умољава
и к жилишту твое небесноме 115
те се диже са зором уједно,
кад издахне, те је није, сјенка,
вечер стење, а даном се рађа.

Да, у ове азурне просторе,
које свјетлост твоја потиљава, 120
ђе се твоји разлежу громови,
ђе ти бдијеш над мном невидимо,
ови клици и ови уздаси,
твојом светом вјером оживљени,
иду, траже од звјезде до звјезде 125
бога једног, да ми одговори,
од одзива опет ка одзиву,
ка гласови исто по пучини,
ударају с свијета на свијет,
докле гођ се код тебе одзову...

(Слопштио Љ. П. Ненадовић.)

[83. ПРВО ПЈЕВАЊЕ ИЛИЈАДЕ.]

(стр 1)

ПЈЕСНА 1а.

Пој, богињо, љутост Пелевина
 Ахилеса, страшнога витеза,
 који многа Ахејца¹ нанесе
 неизбројна чуда и несреће
 и могуће многе душе тиште 5
 у адову бездну мраковиту;
 витезове и храбре војнике
 он предаде лакомим добићем
 околничим псима и тицама.
 Сврши се воља Кронидова 10
 и од тога дневи несретњега,
 отка' спору међу се дигоше
 и са злом се враждем заједоше
 Атрид, пастир љуства и народах,
 и Ахилес, јунак благородни. 15

Од богова, ко је бесмртнијех
 њих подига на враждебну спору?
 син Лијете¹ и громометника,
 Феб, од цара много разљућени,
 на војску је љуту кугу посла. 20
 те су од ње гинули народи,
 за наказу што Атрид бесчасти
 свештеника Хриза беспорочна,
 који бјеше старац доходио
 на крилатим ахејски[м] бродовма, 25
 неизбројне откупе донио,
 заробљену да откупи шћерцу,
 и у руке на златноме штапу
 св'јетли в'јенац држећ Аполона
 Ахеице све је он молио 30
 и Атриде јоште премогуће,
 заметнике рати ахеиске:

¹ према грчкоме требало би Лете као што је у стиху 71.

- „Атрејева ћено обилнога,
и мужеви, што сте ахиски,¹
о да боги вам у помоћ буду, 35
имајући доме на Олимпу,
град Пријамов брзо разрушити
и сретњо се дома повратити;
милој шћерци дајте ми слободу!
откуп за њу ево га примите, 40
почитајте Зевсовога сина
и далеко разитога бога“.
- (стр. 2) Сви једнијем повикаше гласом
Ахеанци да ће је вратити,
свештенику почаст учинити, 45
блистајући откуп прифатити;
само срцу Агамемнонову,
силна цара, то не било мило,
свештеника гордо је одслао
и страшно му ријеч изрекао: 50
- „Никад, старче, ја да те не виђу
да доходиш пред наше брлове,
нит' се овђен сада задржавај,
унапр'јед² се не см'јеј појавити,
ере помоћ ништа тебе неће 55
Аполонов скиптар ни вијенац.
Ја ћевојци не дајем слободу:
она вешча у мојему ропству,
у Аргосу у нашем дому,
отачаства и тебе далеко. 60
стан ђ-кањи она облазећи
и постељу са мном дијелећи;
него одлаз', не иједи мене,
ако желиш здраво се вратити“
- Цар изрече, а старац уздр[x]та, 65
покори се царској запов'једи;
тихо оде по круту бријегу

¹ ехейске; ² у напред.

не мучећи шумѣнега¹ мора.
 Од бродовах тамо се удаљи,
 па се старац ста молит печални
 сину Лете лијепокудраве,
 Фебу цару многомогућему: 70

„Сребролуки, зачуј мене, боже,
 о те храниш и облазиш² Хризу
 и свештену Килу свемогући,
 у Тенедос па и у Скинтеји³
 те царујеш и могућно владаш,
 ако сам ти храм љубезни игда
 украсио,⁴ жртвом наложио
 бедре козје и телче претиле,
 зачуј мене, испун' ми желање:
 сузе моје освети просуте
 од Аргивјан твојим стријелама“. 80

Викао је тако молећи се.
 Аполов га зачу сребролуки; 85
 хитро поче с Олимпа висока,
 распаљени гњевом и љутошћу,
 лук за плећи и колчан носећи
 крилатијем закрити стрелама,
 страшно стр'јеле за плећима хуче,
 ударајућ једна о другојзи
 у хођењу бога разљућена,
 који ноћи подобно иђаше.
 Напосљедак сједе⁵ пред бродове,
 поче метат крилате стријеле; 95
 Аполонов сребром блистајући
 лук издаје страховиту звеку.
 У почетак сами он нападе
 на маскове и все⁶ празноскитне;
 ал' послјијед и народ пристиже 100
 зучећ стр'јелам смртоноснијема:

¹ шумѣнега; ² облазиз; ³ Скинтеи; ⁴ украсиом; ⁵ сѣдѣ;
⁶ мјесто „йсе“.

у стану се многи од труповах
запалише, сташе огњи хучат.

- (стр. 3) Девет данах и све без престана
боже стр'јеле на војску лећеше, 105
а десети Пелевић собрао
на сабору храбре Ахејанце;
у мисли је то њему метнула
златотрона и државна Гера,
јер се она жалошћу трзаше 110
Ахејацах гледех погибију.
Брзо народ скупштине похита,
а када се наједно скупио,
од скупштине први устануо,
хитроноги Ахилес зборио: 115

„Како виђу нам треба, Атриди,
препливавши море, вратити се
у домове своје на трагове,
тек од смрти да се сачувамо,
ер уједно рат и педесија 120
непрестано тр'јебе Ахајанце.
Но, Атриди, да ми испитамо
свештеника јал' каква пророка
али каква санах погађача
(а и снi су чојку од Зевеса), 125
нек нам кажу су чим је раздражен
небожитељ Аполон високи:
за завјет ли какав несвршени,
за жртву ли срдит стотелачну;
ил' јаганче ил' избране козје 130
претилине он иште мирисне,
да избави сада Ахајанце
од погибне јазве и болести?“

Тек изрече, син Пелејев сједе.
Хитро скочи Калхас из скупштине² 135

требе; ² купштине.

Тесторидов, главни тицегатац.
 Он је мудри све дивно видио
 што је било, што је и бит што ће,
 на мора је ахејанске лађе
 предводио исти к Илијону 140
 са његовим предвиђења¹ даром,
 а од Феба озгор задахнутим;
 он благијех мислих напуњени
 ста каживат пред скуп Ахеицах:

„Ахилесу царе, да ти кажем! 145
 имам наред од љубимца Зевса,
 надалеко бијућега бога;
 гњев праветни што је Аполона,
 ја ћу казат, ал' ти кад даш ријеч
 и кад ми се повјерно закунеш, 150
 да си мене рукам, ријечима
 готов бранит, ако до тог дође.
 Ја се бојим, разљутићу мужа,
 те врховни владар Аргивјанах,
 Ахејанци коме су покорни, 155
 велике је царе могућности
 љут на чојка њему подвласнога;
 и ако он разјарену љутост
 и мрвице смири и покрије,
 ал' покриту злобу док испуни, 160
 све у срце јадовиту храни.
 Расуд кажи, оли ме бранити?“

(стр. 4) Хитро њему на то одговори
 благородни Пелевић Ахилес:
 „Вјеруј ово и см'јеј нам казати; 165
 ко гођ био, од кога се бојиш,
 кунем ти се Зевсовим љубимце(м)
 Фебом, кому с' ти, Калхасе, молиш:
 доклен живим и очима видим,
 није нико пред овим лађама 170

¹ предвидѣња.

прегле руке ко њ' на тебе дићи,
 кунем ти се, није у свој војсци, —
 да би назва ти сама Атрида,
 којино се са врховном владом
 над свом војском горди Ахејанах;
 но Данајма откри гласе бога!" 175

Усуди се срцем Калхас рећи
 и ста причат пророк непорочни:
 „Феб за жртву није стотелачну
 ни за дужно обећање гњеван, 180
 но за стара свештеника Хриза,
 Агамемнон ког је обручио;
 шћер његову није повратио,
 но молење, откуп одбацио.
 За њега је Феб покара љуто, 185
 а б'једама још не покарати,
 руке своје неће уздржати
 од поразна и љутога мора,
 приг' без плате к' оцу не отпуште
 слободну му припоку ив'ерцу, 190
 док у Хриз у свету не ставимо
 стомаличну жртву умиљату, —
 тада ћемо бога умилистит“.

Своју ријеч Тесторид докони.
 Из скупа се могућ витез диже, 195
 шировласни Агамемнон царе
 узмућени гњевом и љутошћу;
 срце му се мрачно у прсима
 са стравичном злоћом напунило,
 очи му се ка плам засв'јетлиле, 200
 на Калхаса љуто гледајући
 првому му Агамемон рече:

„Проричице б'једе и несреће,
 пр'јатно ми јошт никад не каза!
 право тебе ка да је радосно 205
 тољко б'једе људма прорицати;

- нит' си када добру ријеч рекā,
 нити си је када испунио.
 Ти и сада ради нас кажујеш
 и кā ријеч бога пропов'једаш, 210
 да је б'једе на народ пуштио
 Феб далекомстни неба житељ,
 светсћ оно, што сјајне дарове
 ја за свобод не примих Хризјди.
 У душу сам ја моју желио 215
 у дом увест црнооку дјеву;
 Клитемнестри њу бих претпочитā,
 у супруство узетој ђевојци:
 Хризенда од ње није грдња
 прелијепим и љубезним видом, 220
 својим умом и својим дјелима.
 Ал' пристајем и повраћам исту,
 кад је иште добро Аргивјанах;
 боље женим виђет' спасеније
 по народа свота погибију. 225
 Ал' данас треба да ви мене
 Хризенду красну намирите,
 да ја један данас не остајем
 без награде у аргивском стану,
 јер без тога срамотно би било; 230
 а ви данас сви видите дивно,
 с од мене одлази награда*.
- Први њему на то одговори
 хитроноги Пелевић Ахилес:
 „Славом горди, прекориснољубни 235
 Атрид, ће ће ради тебе наћи
 добродушни¹ Ахсјии награду?
 ми немамо нигђе на сохрану
 опште касе ни општег богаства;
 у градове што смо разрушене 240
 ми добили, све смо разд'јелили,
 а у народ снова, што је дато,

¹ добродушни

срамотно би било узимати.
 Но је боље, поврати Хризиду
 за угодит богу великоме; 245
 а последијед у триш, у четириш
 Аргивјани тебе ћемо платит,
 ако нама да разрушит Зевес
 тврдостјену горделиву Троју“.

Хитро к њему с' обрћући збори 250
 Агамемнон владавац могући:
 „Ахилесу, иако си тако
 с ваљатношћу бесмртним приличан,
 немој тако брзо умствовати,
 јер ни ћеш ме привест ни обратит! 255
 ти сам хоћеш да наградом владаш,
 а ја без ње да сједим муччи;
 ти ме учиш да ђевојку вратим --
 ако мене на вољу учине,
 другом плате мене Ахенш 260
 моме сину са толико¹ милом
 и љепотом² првојзи једнаком,
 ако л' реку ере они неће,
 ја ћу устат из куће је отет,
 али твоју али Ајаксову, 265
 ал' награду Одисеја младу.
 Доиста је сам уграбит хоћу³
 тешко томе до кога ћу доћи!
 Ал' о томе и посл'је можемо
 и имамо када говорити; 270
 а сад прну да спуштимо лађу,
 на свештено море да метнемо,
 да возилце силне изберемо,
 на Гектомбу лађу их ставимо⁴
 и сведемо руменообразу 275
 Хризиду, лијепу ђевојку;
 и у њему да главаром сјуде

¹ толике; ² љупотом; ³ хоћи. ⁴ а са сшране ойеш Ге-
 катомбу.

од Ахејан један савјетнијех —
 Идоменеј, мудри и разумни,
 Одисси л' Лаертидовићу 280
 или Ајакс Теламонидовић;
 (стр. 6) али ти сам од људих најстрашниј'¹
 на оружју, Пелејеви сине,
 хајде с жртвом светом умилоств'
 Аполона к нама небовлаца².² 285

Страшно њега Ахилес погледа
 хитроноги, па му одговара:
 „Нестидношћу царе обучени,
 пријеварни душом лакомјаче,
 од Ахејан ко ће те слушати, 29
 ко ли ће ти поход савршити,
 ко л' се храбро с душманином бити?
 за себе ли ја сам овђе доша,
 да Тројане коњих смиритељс
 завојујем и вјечно разрушим? 295
 ништа криви преда мною нијесу:
 човјек њихов није нигда мене
 уграбио коња ни телета,
 у пресретњу многољудну Фтију
 и богату свакојаким плодом 300
 нијесу ми њиве похарали;
 превисоке шумом покривене
 нас раздвају од Тројанах горе
 и немирни хучни вали морски.
 За тебе смо ми овђена дошли 305
 на Тројане, те те веселимо,
 част поштењс тражећ Менслаја,
 да и тебе; то, образни чоче,
 ти за ништа, бестидњаче, држиш,
 нити мариш нит' га у што бројиш! 310
 Ти и мене пр'јетиш³ уграбити
 страшна рата награду ми дивну,
 неуцјени дар ми Ахејанах.

¹ најстрашни; ² небовладца; ³ претиш.

Али с тобом ја нигда не имам
 д'јела равна, награде једнаке; 315
 и цвјетући ако град тројански
 Ахејанци храбри раскрхају,
 нећеш на то ништа погледати,
 што ће бреме онајтеже доћи
 да га моје потезају руке; 320
 а шићар се кад стане д'јелити,
 ти ћеш узет све богате даре,
 а ја с малим даром љубезнијем
 не вичући у стан ћу се вратит,
 кад сустанем од ратнијех ћелах. 325
 Не, сада ћу ја у Фтију ходит,
 ради мене несрамљено дивну;
 дома ћу се на лађама вратит
 посрамљени твојијем нечојством,
 ја ти овђен нијесам сумио 330
 умножати добит и богаство*.
 Агамемнон хитро к њему викну,
 заповједник од многијех људих:
 „Ништа за то! бјежи, ако желиш,
 ја те за то ни молити нећу 335
 да рад' мене овђена останеш;
 другијех ће доста овђе остат,
 част ће они мене показати,
 особено Зевес промислитељ.
 Ти, који си мене онајмрзниј¹ 340
 међу царма питомцима Зевса,
 ти једина несложнице права!
 бој, убиство само ти је драго,
 храброшћу си ти истина чудан,
 но и она божије је даће. 345
 Дома с' врати и с лађама бјежи
 са дружином свом твојом осталом,
 те својима влада' Тесалцима.
 Ја за тобом духом кренут² нећу,

(стр. 7)

¹ онајмрзниј; ² кренут.

љутост твоју ја за ништа држим ; 350
 али тебе јошт, да знадеш, пр'јетим¹ :
 бог Аполон иште да ја вратим
 Хризиду — ја ћу повратити,
 с мојим друштвом на мојим лађама
 послаћу му дивну Хризеиду ; 355
 ал' ћу к тебе и кући ти доћи,
 Хризеиду сам ћу твоју узет,
 да ти јасно видиш, разумијеш,
 влашћу колик виши сам од тебе,
 и да сваки има се страшити, 360
 раван мене ко би се казао
 и надмено са мношвом се пропиња*.

Агамемнон ту ријеч изрече ;
 Пелевићу са грчином паде,
 витешко се ста његово срце 365
 у власите прси увијати
 међу двије двојеструке мисли :
 ал' не одмах из кожнице тргнут
 свога мача остра и пламена
 и рашћерат те га тога срећу луде 370
 па убити владалца Атрида,
 али своју љутост посмирити
 и устени распаљену душу.
 Но у тренућ када различнима
 размислима душу немираше, 375
 страшна мача киде из ножнице,
 али слеће с небесах Атина ;
 њу ми посла златнотрона Гера,
 која срцем једнако љубјаше
 и чуваше оба бојељупца. 380
 Ста Атина за плечи Ахила,
 за русе га косе ухватила ;
 њему само тол'ко би јављена,
 из [с]купа је други не виђена.
 Он с' пренаде, натраг се обрати 385

¹ претим.

и без сумње он дивно познаде
 свету шћерцу громаметатеља —
 страшним огњем очи њој гораху;
 и са лицем к њојзи обраћени
 к њој окрену крилате ријечи: 390

„О што си ти, шћери Јегиоха,
 овам' сишла с висока Олимпа?
 ал' жељела јеси видијети
 махнитило Агамемноново?
 ја ти кажем, брзо ће ми с' стећи: 395
 ови смртно оће брзо своју
 кичељивством душу изгубити“.

Пелејеву рекла храбру сину
 свјетлоока шћерца Јегиоха:

„Наглу љутост укротити твоју, 400
 када јеси бесмртним покоран,
 ја сам с неба ради тога дошла.

Послала ме златностола Гера:
 вас обадва она поједнако¹
 душом љуби и ода зла чува. 405

Но остави инад, Пелејину,
 удовољи разјарено срце,

(стр. 413) јадовите изговарај р'јечи,
 ал' се руком за мач не прифатај!

Ја проричем, које ће се стећи 410
 и брзо се оће испунити:

скоро ће ти у троје толико
 чуднијема овђе даровима
 за обиду тебе се платити;
 но се смири и покори нама“. 415

К њој с' обрати и изнова збори
 хитроноги Пелев Ахилесу:

„Дужно јесте, о шћери Зевсова,
 слушат ваше свете запов'једи;

¹ у рукојису још једном она.

моја љутост била колик драго 420
огњевита, покорност боља [је],
јер бесмртним коно је покоран,
и бесмртни њему ће помоћи“.

То изрече, стисну моћну руку
на рукодрж мача великога, 425
тере страшни врже у ножницу —
покори се Паладиној р'јечи.

Шнер Зевсова полече к Олимпу
у дом свога оца Јегиоха,
к св'јетлу скупу небесних житељах. 430
Ал' Пелевић јопет благородни
стаде снова љуте зборит р'јечи;
Атрејеву сину говорио,
љутост ништа није устезао:

„О пјанице пасјега погледа 435
али с душом слабога јелена!
ти никада у жестоком боју
нећеш смјети отићи с народом,
ни Цеш поћи с рати витезима
на засједу срцем се укади 440
ради тебе то се смрћу каже.

Сто путах је лакше ти и боље
по широку стану Ахејанах
у онога грабити дарове,
ко се тебе противити смије. 445

Ти си један прождиращ народа,
јер си царе над презретијема;
ал', Атриде, ти би најпоследњу¹
у животу обид учинио.

Тебе зборим и ово говорим 450
и клетвом ти вељом се заклињем,
скиптром ти се овијем заклињем,
који нит' ће гранах ни листовах
већ из себе наново пуштити:

¹ најпоследњу.

- корен једном јесте оставио 455
на главице, снова не зенива,
наострена мјед јесте са њега
оголила кору и листове,
и сад кога ахејански људи
у рукама судебници носе 460
поставама Зевсовијех стражах.
Скиптар ови хоће тебе бити
пред Ахејце превеликом кљетвом:
(стр. 9) вр'јеме¹ к' доћи, кад ће пожељети
Данајеви сини Пелевића, 465
жељеће га сви до ниједнога!
а ти ћеш се мучит свакојакo,
дат им помоћ бесилан ћеш бити,
гомилама како од Гектора
чојк-убица почну у прах падат; 470
душом ћеш се ти твојом мучити
сам се на себ' хоћеш срдити ти,
најхрабријег што си Ахејанца
усудио с' обеславит јеси*.
ТО ИЗУСТИ, ПА ХИТРНО БАЧИ 475
свој из руках скиптар на земљу,
наоколо гвожђем златним бл'јештећ²,
па одмаха сједе међ' царима.
Против сједећ Атрид Агамемнон
поче страшно пријетит р'јечима; 480
али уста Нестор слаткорјечни,
громогласни зборница Пилоски,
р'јечи му се из гласнијех устах
много слађе од меда лијаху.
Современих њему су се људих 485
покољења два с свијета скрили,
који с њим су расли и живјели
у Пилосу много богатоме;
већ он старац над трећим племеном
влада зрело и царује умно; 490

1 време; 2 блештећ.

он благијех мисалах пунани
њим говори и савјетује их:

- „О богови, велика ће печал
доћ на земљу нашу ахејанску,
Пријам ће се много овеселит
и његова гордељива ћеца,
сви житељи Троје преко мјера
оће ви се возрадоват духом,
кад зачују о чем ви радит[е],
Грку неслог како подижете!
Међ' Данајма ви јесте првизи
у скупштине и у бојевима,
но с' могући оба покорит[е] —
ви сте оба млађизи од мене.
Ја сам пређе у стара времена
боље од вас гледа ратоборце,
у р'ечи сам с њима улазио,
поносили с' од мене нијесу;
приличнијех ја њима нијесам
нит' видео ни ју виђет људи
убојниках како Пиритоја
и Дријаса, народах војводах,
страшни Јексад, Кенеј и Полифен
равни бјеху небожитељима,
и Јерејем порођени Тезеј,
бесмртнима који је прилични.
Ово јесу могући мужеви,
слава синах поземнороднијех,
могући су они много били
и с могућим у бој улазили;
горске љуте они су синове
побивали бојем ужаснијем.
Ал' сам с њима био у дружеству,
и бачивши Пилос, звали су ме
у далеку апијанску земљу;
радио сам тамо по моћности.
Али ко би с њим' се усудио
данас стизат али једначит[и]

(стр. 188)

(стр. 10)

- од смртнијех људих наземнијех ?
 ал' и они савјет су ми често 530
 примовали, ријечи слушали.
 Него и ви будите послушни,
 е корисно савјете слушати :
 ти, Атриде, колик био силан,
 Ахилеса не лишај ђевојке ; 535
 њему су је ка награду дали
 ахеиски храбри ратоборци.
 Ахилесу, ти се тог остави
 пинадом се с царем препирати,
 јере части подобне досада 540
 јоште није један скиптроносни
 цар имао нити је достига,
 којег Зевс је узвелича славом ;
 витештвом си ти знаменит много,
 матер те је богиња родила, 545
 ал' је овђе он силниј¹ икога,
 владалац је неизбројна љуства.
 Смири срце ти, Агамемноне,
 ја те старац молим, послушај ме ;
 макни љутост храбра Пелевица, 550
 којино је витез страховита,
 обрана је нама Ахејанца
 у истребној рати тројанској^а.
- Хитро њему на то одговори
 владац мужах Агамемнон јаки : 555
 „Све ти право и разумно збориш,
 старче ; него човјек ови, видиш,
 оће овђе да све нас превиси,
 охтио би владати свијема
 и господив у рати над свима, — 560
 охтио би запов'једат св'јема,
 ал' се њему ја покорит нећу.
 Али што су њсга сатворили
 бесмртници боги храбренога,

¹ силни.

зато њему допуштају зборит
мен' бестидне у очи ријечи?" 565

Гњевно њему ријеч прекинуо,
одговара Ахил благородни:
„Нискијем би ништавцем ме право
сви имали називати људи, 570
када бих ти у све, што ми речеш,
без халачни ја теб' угађава.

Ти то ишти од другијех људих
и владом се над њима узноси,
а ти мене немој запов'једат, 575
е теб' више ја слушати нећу.

Но ћу тебе другу ријеч казат,
ал' је храни на твојему срцу:
у бој нећу с оружјем у руке
никад изист за пл'јењену¹ дјеву, 580
нити с тобом нит[и] с ким другијем. —

(стр. 11)

Отмите ми, што до сте ми дали,
Но² користи што то је другијех
у мом броду храневијех црном
супрош моје воље нећеш ништа 585
од њих мене узет ни уграбит!

али дођи и попробуи се,
пушт' и други нека тебе виде:
оће твоја потећ крвца црна
око мога коња убојнога". 590

Тако оба јесу војеволс
тучећи се жестоким р'јечима
с мјеста с' дигли и скуп разметнули
пред лађама ахејанскијема.

Цар Ахилес к својим бродовима
хитролетним мирмидонскијема 595
љут отиша и с њим Менемиде
и дружина други Мирмидонци.
Агамемнон цар пуштио лажу

¹ пл'јењену; ² до.

своју лађу на сињу пучину 600
 и возацах двадест избранијех,
 поставио на њу Г'скатомбу;
 Аполону дар је Хризиду
 сам извео прекрасну на лађу.
 Стаде владцем¹ Одисеј премудри; 605
 и брзо се они окренуше
 по путовма влажним полећеше.
 У том Атрид маху запов'јса,
 Ахејанци да се очишћају;
 сви се они јесу очишћали, 610
 нечистоту у море бачали.
 Посл'је избра савршене Фебу,
 великоме цару, Г'скатомби —
 козе, телад они сажизали
 на бријегу неплоднога мора; 615
 до небесах мирис претилине
 излазила с кубећим се димом.
 Аргијани тако судс' трудили
 у свом стану; но цар Агамемнон
 јоште злобу не бјеше смирио
 нит' Ахилу пр'јетит² оставио. 620
 Он пред собом дозва Талтибија
 и са њиме јоште Јеврибата
 и клевете вјерне и гласнике;
 тако њима запов'јса гњевни: 625
 „хајте брже, вјерни гласоноше,
 у осјенку Пелејева сина;³
 Ђризиду за руке узмите
 и одмах је мене доведите.
 Ако ви је он не ишћене дати, 630
 вратите се, сам ћу му је узет;
 ја ћу силом к њему управ поћи,
 много теже биће преслушноме“.
 Изговори тако и посла их

¹ владцем; ² претит; ³ стихови 632 и 633 ојет¹ су записани као стихови 634 и 635.

- страшну ријеч запов'једећи им. 635
 Нерадо су отишли мужеви
 по бријегу хучеће пучине,
 к кућама се многим приближујућ
 и к хитријем лађам мирмидонским;
 (стр. 12) Пелевића пред кућом нађоше, 640
 ђе сјеђаше веома замицљен
 Тск дођоше, Ахил их угледа
 и нерадост на лицу показа;
 смутише се они обојица,
 пред владалца с почитања страхом 645
 стали, ни р'јеч не говорећи му,
 нит' га смјејућ штогођ упитати.
 Срцем својим то је провидио
 и река им Ахил благородни:
- „Здрави буд'те, људи теларције 650
 и гласници бога и смртнијех,
 поближе се овде примакните;
 ни у чему ви криви нијесте,
 но ве царс Агамемнон посла
 за лијепо младу Бризеиду. 655
 Но, Патрокле, благородни друже,
 изведи им и дај Бризеиду,
 иска грабе и нека је воде.
 Ал' свједоци они сами биће
 и пред скупом силнијех боговах 660
 и племеном свега човјечества
 и пред царем овим ненасним,
 ако игда преша снова дође
 да ја спасем од глечеће смрти
 рат остау и недокончену; 665
 вјерно он ум погубивши пр'јети!¹
 свѣст садашње с идућијем право
 он ни види, нити то умије
 при лађама како обеспечит
 спасеније рати ахејанске“. 670

1 прети.

То изрече, и син Менетијев
 покори се љубазному другу
 и за руку из сјенке изведе
 прелијспообразну ђевојку,
 и даде је он посланицима. 675
 Посланици са њом отидоше
 к шаторима ахејанскијема;
 с њим' одлази печална ђевојка.
 Тад проплака Ахилес прехрабри,
 из дружине пође подалеко, 680
 од свијех се насамо одмаче;
 и он сједе на пучину с'јелу
 гледајући на понт тамновидни,
 и у сузе руке простираје
 матер своју љубезну молећи: 685

„Капа јеси ти мене родила
 већ толико кратковијечнијем,
 да ли славе није дужа(н) био
 мен' присудит високогрмеи
 зеве Јегнох? но ме никаквојзи 690
 он почасти није сподобио.
 Са могућством Агамемнон роду
 цар је мене нечашт учинио,
 подигом ми ратним он награду
 узео сада, а са њоме влада“. 695

(стр. 13) Он је тако са сузам кликова;
 а његов је глас зачула матер,
 у дубину' која сједи мора
 у дворове старог Нереја.
 Из пјенога мора хитро она 700
 како лаки облак излечеља,
 сјела близу милог свога сина
 лијућега једнак' сузе горке;
 матер руком њежно га гладила,
 зовући га зборила је тако: 705

„Што ти плачеш, о љубазни сине?
 каква печал јесте срце твоје

полазила? не кри, но ми кажи,
да то знамо обојица, сине“.

Одговара тешко јој стењући 710

син Пелејејев, Ахил хитроноги :

„Знаш, о мати, кад ти свемогући

река јесте да све мене кажеш?

на свештену ми одисмо Тиву,

на велики на град Гестионов; 715

град скрхасмо, а шићар ^{узети}

донесосмо у нашему стану,

међу собом, каконо је дужно,

ахејански сини разд'јелисмо.

Атрејеву ми дадосмо сину 720

шћер Хризову прелијеповидну.

По автографу у Народној Библиотеци у Београду, с чега није
потребно да се спомињу многа одступања од издања Гавриловићева
у *Годишњици Н. Чујина*, књ. XIX, стр. 172—194.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

[85. СЛОВО О ПОЛКУ ИГОРОВУ.]

(стр. 139)

З А П Ј Е В.

Лијепо л' је нама попјевати,
 по старинскѣ пјесну удесити
 о ратиштах тврдога Игора,
 Свјатослава јуначкога синка. 5
 Запјевајмо све кѣно је било,
 оставимо жарка маштанија
 вјешта п'јевца старога Бојана,
 који знаде вјешто укитити,
 час се дрвљем и тамо и амо
 (стр. 140) час се зорно мрким вуком вући, 10
 сада лећет небу под облаке
 и кѣ орѣ парати га крилом.
 Он пјеваше проишл[х] дана[х] збића,
 не пјеваше каконо се пјева
 (танким гласом и слабым ријечма), 15
 већ он пушћа десет соколовах
 да напачу јато лабудовах —
 соко писне лабуд пјесну дава;
 ил' пјеваше старцу Јарославу
 ил' пјеваше храбру Мистиславу, 20
 Мистиславу, штоно посијече
 на очиглед војсках кнез-Редедју,
 ил' пјеснички в'јенац он свијаше
 та Роману Светослављевићу.
 Чујте, браћо, р'јечи од истине: 25
 то не било десет соколова[х],
 нит' лећело јато лабудова[х],
 веће Бојан, у истину п'јевац,
 прстим својим струне покретао,
 вјешти прсти а живосне струне — 30
 лако њима пјеват славу кнезом.
 Запјевајмо, вељу, пјесну дивну
 од старога светог Владимира
 све до дана Игора јуначког,
 којино је крјепост ума свога 35
 божествено разавио дивно

и витештвом прса набрецао
 дивним пићем духа јуначкога;
 чим испунив храбрено војинство
 на земљу га пути половачку,
 да војије за Русију мајку.

(стр. 141)

ПОМРЧАЊЕ.

Храбри Игор пушћа очи своје
 да сунчане испитају тајне;
 али сунце свијетло не бива,
 мрак јер сакри коње и јунаке
 (божја воља казује се вишња). 5
 Тада Игор гласно бесједио:
 „браћо моја и дружино врсна,
 боље нам је умријет јуначки
 нег' илијеном постати душману.
 Посједнимо¹ брзе коње своје, 10
 па их чиле, браћо, поиграјмо,
 до тога Дона не станимо“.
 Јунака је жеђа обузела,
 дивна жеђа бесамртног чина.
 „Ил' ћу дати русу главу своју 15
 ил' јуначки налити се Дона
 и не жалит сквасити калпака“.
 О Бојане, старог доба п'јевче,
 де маши се танахна гудала
 и затреси златне струне редом; 20
 запјевај нам кано славуљ с гране
 ил' ка муња прос'јецај облаке;
 опјевај нам славу Игорову,
 де се вини Тројанову зиду,
 па нам причај пророчкијем гласом: 25
 „Н'јесу оно тице соколови
 те прел'јећу свуд широка поља
 већ је оно јато плашивица[x],

¹ поседнимо.

- те побјеже Дону великому
(ками б'једни да побјећи могу)* — 30
Велсс — бога унуче преславни,
и још рецѧ: „Добри коњи врште
близу Суле, а звонови јече
(стр. 142) у Кијеву богохранилници, 35
трубе трубе с Новгорода стара,
барјаци се вију у Путивљу* —
то изреци, јер све тако бива.
Храбри Игор чека брата свога,
брата свога, Всеволода кнеза,
док и њега ето, брату спјеши, 40
сила му је дивљег бука снага;
како паде, бесједити стаде:
„О Игоре, мој брате једини,
Свјетослав нас оба породило;
седлај брате коње брзоноге 45
и на њима притежи колане;
коњаници чекају те моји,
за мејдан и (х) и родила мајка
на јуначком одѧжала плему,
одранила на коњу у бојном. 50
Они знају стазе и бозаре,
вични кланцу, вични пријелазу,
њима броди, ће приспију¹ вѧди,
у њи(х) сабље изоштрене муњом,
за тетиво, тулци приготовни; 55
мрким вуком по пољу се вију,
своме кнезу да добију славе,
њему славе, себи име, чести*.

¹ приспеју.

ПО Г И Б И Ј А.

- От кад сунце наже на заранке,
на отале док појца завлада
и за њеног дугога трајања
до сванућа дана божијега
бој се бије, селена се тресе: 5
(стр. 143) оштре стр'јеле¹ воздух прос'јечају,
а ломе се сабље о оклопе,
приште токе, кр[х]ају челенке
и крше се копља од челика.
Бој се бије у земљи туђинској, 10
тутњи земља коњу под копитом,
црвеном се залијева крвцом,
топлом крвљу из срца јуначког.
Ај Русију, постојбино њина,
крв је твоја и туга је твоја! 15
Али стани, мили побратиме,
почиј плаче, звоном се разл'јежу,
Игор чете окуљава своје
жалосн милог брата Всеволода
Два се дана држаше јуначки 20
и трећег још до половинс,
тада војска стаде Игорова
и барјаци земљи полегоше
на обали Крајале ријеке.
Брат за брата више не разнава, 25
ту се златна чаша испразнила,
златна чаша руменог пића,
неста вина, нестале весеља,
с ког је земља наша несвесела.
Свате Руси напојише редом, 30
себ' узеше причешће божанско,
тер за своју земљу умријеше.
Од жалости проникнула трава
и дрвље се сломило од рана[x],
те од јада црној земљи надала. 35

¹ стреле.

(стр. 144)

ПЛАЧ ЈАРОСЛАВНИН.

Закукала кукавица сиња
 у прозорје прије б'јела дана;
 на глас њезин кука Јарославна
 Игорова вијерница љуба:
 „Створ' ме, боже, кукавицом сињом, 5
 да полетим пут Дунава ладна,
 да исквасим самур-одијела
 у Калаји, у води студеној;
 не би л' тешке уминуте ране
 на Игору, господару моме“. 10
 Опет рано цвили у Путивљу
 на високом окну без биљуре,
 вјетар зове и њему се моли:
 „Нашто душеш, нашто љуте стр'јеле
 од крвника на крилима својим 15
 носиш против господара мога?
 зар ти мало да облаке крећеш
 и високе врхове савијаш?
 зар ти мало што море узбуниш
 и по њему кораб лаки бациш? 20
 већ ми душу ковиљем развијаш!“
 Рано јадна на прозору тужи:
 „Дњепре р'јeko,¹ што протичеш славно,
 камене си проломио горе
 и просјека земљу половачку, 25
 те носио Свјатослава војску,
 ухитио пука Кобјакова;
 па пренеси господара мога
 пренеси га. молим ти се смјерно,
 да усану вреле сузе моје!“ 30
 Цвили јадна, до бога се чује,
 и нариче, да је земљи тешко:
 „Св'јетло сунце, лучо божествена,
 сваком св'јетлиш, сваког гријеш дивно,
 зашто жаром жестокије[x] зрака[x] 35

(стр. 145)

¹ реко.

ти сагорје војску мога бана,
те у пољу без водике ладне —
стр'јела[x] њини[x] опусти лукове
и б'једом им тулац испуњаше?"

Годишњица Н. Чујића, књ. XXIV, стр. 139—145.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА.

	СТРАНА
О овом издању	III
Попис владиничијех дјела	VI
Напомена П. Поповића	XXV

МАЊЕ ПЈЕСМЕ П. ПЕТРОВИЋА ЊЕГОША.*

2. [Рат Руса с Турцима]	1
Бр. 3—9. Из Милутиновићеве „Пјеваније“ :	
3. Нова пјесна црногорска о војни Русах и Тураках по- четој у 1828-ом году	2
4. Мали Радости	23
5. Бој на Мартиниће г. 1832., 23. Априла	29
6. Бјелице	33
7. Кавајка	35
8. [На топу са Служа]	37
9. Србин Србима на части захваљује	38
Бр. 10—20. Пустинџак цетинџски :	41
10. [Посвета]	43
11. Црногорац к свемогућему богу	43
12. Ода на дан рођења... Николаја I-ога	47
13. [Цару Николају I-ому]	51
14. Ода на дан рођења... великога књаза Александра Ни- колајевића	52
15. Књазу Алекс. Никол. Галицину	54
16. Степ. Дмитр. Нечајеву	55
17. [Неви]	55

* Пјесме су овдје означене истијем бројевима што их имају у попису дјела владиничијех.

18. [Орао и кокот]	57
19. Заробљен Црногорац од виле	58
20. Ода султану турскоме	66

21. [Вук. Стеф. Караџићу]	69
---------------------------	----

Бр. 22—25. *Лијек јаросџи турске :*

22. Пјесна за Вида и Мирчесту	73
23. Ударац на Мартиниће 1832. г. 23. априла	77
24. Вук пријатељ овчи	82
25. Нахије	84

26. Ода ступљења на престол Фердинанда I-ога	89
27. [На топовима са Жабљака]	91
30. [Своме брку]	91

Бр. 31—38. *Из календара „Грлице“ за г. 1837. :*

31. Вјерни син ноћи пјева похвалу мислима	92
32. Добродјетел	94
33. Просвјешћеније	96
34. Младост	97
35. Задовољство	98
36. Ода сунцу, снјевата ноћу без мјесеца	99
37. Мојему друштву на Петров дан	101
38. Син отачаства	102

39. [Кнезу Метерниху и кнегињи за нову годину 1837]	102
40. Сабљи бесмртнога... Карађорђија	106
41. Нелажни знак памети праху народољупца	107
42. Спомен на гробу Чедомића... Фрушића	108
43. Јеремији Гагићу поздрав I-ога маја	109
44. [Кнезу Васојевићу]	110

Бр. 45—47. *Из календара „Грлице“ за г. 1839. :*

45. Честитање новог лѐта г. Гагићу	111
46. Полазак из Црне Горе г. полковника Озерецковскога	112
47. Спомен Раму Лазареву	113

48. Плач... на смрт... синовца Павла Петровића Његоша	113
49. [Састанак с Али-нашом]	117
50. [Александру Н. Попову]	118
51. Три дана у Тријесту	121

СТРАНА

52. Мисао	125
53. [Филозоф, астроном и поета]	129
54. Протопресвитеру Јакову Поповићу	131
57. Сјени Александра Пушкина	133
58. [Милораду Медаковићу]	133
61. Бранку Радичевићу	134
62. Поздрав роду из Беча 1847. год.	134

Бр. 63—64. *Кула Ђуришића и чардак Алексића :*

63. Кула Ђуришића	141
64. Чардак Алексића	157
65. Орао и свиња, или наша браћа подмићена од Тураках	169
67. Љ. Штуру 1847. г.	170
68. Сировод праху С. Милутиновића	171
69. Прољеће	172
70. Пировање	173
71. Рим 1. јан. 1851	174
72. Полазак Помпеја	176
73. [На медаљи в кривској војни]	180
74. [Љ. П. Ненадовићу]	180
76. Поздрав штиту Србобрана	181
77. Љетње купање на Перчању	182
78. [Дубровнику]	183
79. На завидника	183
80. [Под сликом Карађорђевог]	184
81. [Ловћену]	184
82. Ноћ скупља вијека	185
83. Химна ноћи	187
84. Прво пјевање Илијаде	191
85. [Слово о појку Игорову:]	
Запјев	212
Помрчање	213
Погибља	215
Плач Јарославнин	216

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ИСПРАВЦИ.

У тешкијем приликама у којима се ова књига слагала и штампала и с којих су се коректуре *морале* врло брзо читати, биће да се је поткрала у тексту гдјекоја ситнија гријешка. Напосе треба споменути да на стр. 37 натпис пјесми има бити „[8. На топу са Спужа.]“, а погрешно су у тексту означене бројевима пјесме на стр. 141—191, које су у попису владичинијех дјела и у прегледу садржаја тачно обиљежене бројевима 63—84. — На стр. 170 изостављена је напомена „Бр. 66 је *Лажни цар Шћепан Мали*“ и на 181 стр. „Бр. 75 је *Једна мјесечна ноћ*“.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ